

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

Environmentální aspekty podnikání

Environmental Aspects of the Business

Bc. Miluše Brunátová

Plzeň 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Environmentální aspekty podnikání“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni, dne ...

.....

podpis autora

Poděkování

Za odborné vedení, cenné připomínky, rady a především ochotu, podporu a trpělivost děkuji vedoucí mé diplomové práce Ing. Michaele Krechovské, Ph.D.

Obsah

Úvod.....	7
Struktura práce	8
1 Vztah životního prostředí a podnikání.....	9
1.1 Pojem životní prostředí	9
1.1.1 Problémy životního prostředí	12
1.1.2 Historie a vývoj ochrany životního prostředí	15
1.1.3 Nové trendy v oblasti ochrany životního prostředí	18
1.2 Přístupy podniků k problematice životního prostředí	20
2 Nástroje využívané k regulaci podnikání.....	22
2.1 Právní nástroje regulace	22
2.2 Ekonomické nástroje regulace	27
3 Dobrovolné environmentální nástroje.....	30
3.1 Regulační dobrovolné nástroje.....	30
3.1.1 Ekodesign	30
3.1.2 Environmentální značení.....	32
3.1.3 Systémy environmentálního managementu	35
3.1.4 Dobrovolné environmentální dohody.....	38
3.1.5 Monitoring a targeting.....	39
3.2 Informační dobrovolné nástroje	40
3.2.1 Čistší produkce.....	40
3.2.2 Environmentální účetnictví	42
3.2.3 Hodnocení životního cyklu produktu.....	44
3.2.4 Environmentální reporting	45
3.2.5 Environmentální audit.....	46
3.3 Vzdělávací dobrovolné nástroje	47

4 Vlastní empirický výzkum	48
4.1 Příprava výzkumu	48
4.1.1 Stanovení cíle a hypotéz.....	48
4.1.2 Metodika obsahové analýzy	49
4.2 Výsledky obsahové analýzy	50
4.2.1 Způsob reportování environmentálních aspektů	52
4.2.2 Přístup organizací k ochraně životního prostředí	56
4.3 Testování hypotéz	69
4.3.1 Zhodnocení stanovených hypotéz	69
4.3.2 Statistické zhodnocení hypotéz	69
5 Doporučení pro průmyslové podniky	74
Závěr	76
Seznam tabulek	78
Seznam obrázků	79
Seznam použitých zkratk	80
Seznam literatury	81
Seznam příloh	86

Úvod

V dnešní době je ochrana životního prostředí velmi diskutovaným tématem, jelikož si lidé velmi dobře uvědomují, že příroda vytváří nezbytné podmínky pro jejich život. A v případě, že se k ní nebudou chovat více zodpovědně, ohrozí tím nejen své zdraví, ale i celou planetu.

Z tohoto důvodu dospívá stále více organizací k poznání, že jejich prosperitu už není nadále možné měřit pouze ekonomickými parametry, protože odpovědné chování společností v environmentální oblasti představuje novou významnou hodnotu, kterou začínají v rostoucí míře očekávat zákazníci, obchodní partneři i zaměstnanci.

V současnosti představují pro životní prostředí největší zátěž průmyslové společnosti, neboť spotřebovávají velké množství přírodních zdrojů, produkují mnoho odpadních látek a podílí se na přetváření krajiny a ovlivňování biodiverzity. V oblasti ochrany životního prostředí je činnost těchto podniků značně regulována legislativními předpisy a ekonomickými nástroji.

Trendy v politice životního prostředí však představují posun od normativní a ekonomické regulace k využívání dobrovolných aktivit, od dodatečné nápravy k preventivním opatřením, a od výhradní odpovědnosti státu ke spoluodpovědnosti podniků (Konečný, 2005).

Z tohoto důvodu se v podnikatelské sféře začíná ve značné míře uplatňovat využívání různých dobrovolných nástrojů, k jejichž implementaci jsou organizace motivovány zejména snahou posílit své postavení na trhu a zvýšit svoji konkurenceschopnost. V případě dobrovolných aktivit se přednostně využívají preventivní opatření, jež se soustředí na odstraňování příčin vedoucích ke znečišťování přírody, čímž podstatně přispívají k ozdravení životního prostředí a zároveň i k řešení problematiky trvale udržitelného rozvoje.

Tato **diplomová práce si klade za cíl** zhodnotit přístup podniků k ochraně životního prostředí vyplývající z platné legislativy a využívání dobrovolných environmentálních nástrojů.

Z tohoto důvodu shrnuje teoretická část formou literární rešerše klíčové poznatky o vztahu životního prostředí a podnikání, a dále specifikuje legislativní, ekonomické a dobrovolné nástroje ochrany životního prostředí. V praktické části se výzkum provedený u vybraných průmyslových organizací orientuje především na způsob reportování environmentálních aspektů činnosti organizací, na míru dodržování a porušování předpisů z oblasti životního prostředí, na rozsah zveřejňování prováděných nebo plánovaných environmentálních aktivit a na míru využívání dostupných dobrovolných environmentálních nástrojů.

Struktura práce

V diplomové práci bylo využito členění do pěti hlavních kapitol. První kapitola rozebírá vzájemný vztah životního prostředí a podnikání. Za pomoci odborné literatury je stručně charakterizován pojem životní prostředí, jsou vymezeny hlavní současné environmentální problémy, a je popsán historický vývoj a nové trendy v oblasti ochrany životního prostředí. V závěru kapitoly je pozornost zaměřena na možné přístupy podniků k této problematice.

V druhé a třetí kapitole jsou představeny nástroje, kterými je možno ovlivňovat působení podnikatelských subjektů na životní prostředí. Druhá kapitola se věnuje nástrojům legislativním a ekonomickým, které jsou svým charakterem povinné pro všechny subjekty. Třetí kapitola se zabývá nástroji dobrovolnými, jejichž vybrané typy blíže specifikuje a pro účely práce rozčleňuje na regulační, informační a vzdělávací.

V praktické části, které je věnována kapitola čtvrtá, je vymezen vlastní empirický výzkum provedený pomocí obsahové analýzy dokumentů. Výzkum se skládá ze tří částí, v první části ho tvoří příprava výzkumu, která vymezuje metodiku a hypotézy. Z provedené analýzy byla získána data, která jsou prezentována v části druhé. V závěru výzkumu jsou stanovené hypotézy ověřovány pomocí statistických metod.

V samotném závěru diplomové práce se poslední stěžejní kapitola věnuje doporučením pro průmyslové podniky, jejichž podnikání se v nezanedbatelné míře dotýká životního prostředí. Na základě výsledků provedeného výzkumu je pro organizace tohoto zaměření navrženo několik rad pro zefektivnění podnikání a přispění k ochraně životního prostředí.

1 Vztah životního prostředí a podnikání

Téměř každá ekonomická činnost se dotýká životního prostředí, neboť přírodní zdroje představují vstupy pro fungování podnikatelských subjektů a přírodní prostředí místo pro zbytkové látky z procesu jejich výroby a spotřeby. V podstatě podnikání ovlivňovalo životní prostředí vždy, nicméně až s růstem počtu obyvatel a zejména s růstem jejich potřeb začíná být tento vztah konfliktní, jelikož zatímco potřeby obyvatel rostou neomezeně, statky životního prostředí se stávají stále více v ekonomickém smyslu „vzácnými“.

1.1 Pojem životní prostředí

Problematika životního prostředí prošla již poměrně dlouhým a neobyčejným vývojem. Definice samotného pojmu „**životní prostředí**“ existuje mnoho, přičemž jejich znění odráží nejen různé historické a kulturní okolnosti, ale také rozdílný názor odborníků na danou oblast. Skutečností tedy bezesporu zůstává, že nalezneme tolik různých variant definice životního prostředí, kolik jen existuje těchto odborníků (Kreuz a Vojáček, 2007).

V současné době se pojem životní prostředí mnohdy používá ve dvojitým významu. V užším slova smyslu, který vyjadřuje hledisko ekologické, představuje podmínky potřebné k životu jakéhokoliv živého organismu. V širším slova smyslu, který je označován rovněž jako přenesený, jde o celý komplex poznatků z mnoha vědních oborů nutných k ochraně a tvorbě životních podmínek (Remtová, 2006).

V původním ekologickém významu byl pojem životní prostředí poprvé vymezen jako představa, že „*životní prostředí je soubor faktorů nutných k životu živého organismu*“ (Vlčková, 2006, s. 11). Vzhledem k tomu, že tato definice neodráží dynamiku vztahů mezi živým organismem a prvky jeho prostředí, vžilo se pro ni označení **statická**. Nezohlednění této vazby jí však bylo později vytýkáno.

Z toho důvodu bylo v roce 1967 navrženo na konferenci v Helsinkách několik dalších definic. Nejznámější z nich, pro kterou se vžilo označení **dynamická**, je definice norského profesora Wika: „*Životní prostředí je ta část světa, se kterou je živý organismus v neustálé interakci, to znamená, kterou používá, ovlivňuje a přizpůsobuje se jí.*“ (Konečný, 2005, s. 14). Pro nedostatečnou propojenost vazeb byla i tato definice postupem času kritizována, jelikož dostatečně nevystihuje prostředí uměle vytvořené člověkem a prostředí sociální.

Kvůli tomu definice doznala v roce 1979 na konferenci v Tbilisi následujícího upřesnění: „*Životní prostředí je systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou anebo mohou být, s uvažovaným živým organismem ve stálé interakci.*“ (Remtová, 2006, s. 8). Pro tuhle definici se vžilo označení **systemová** a její přínos spočívá především ve zdůraznění existence tří základních složek materiálního světa a ve vyzdvižení systemového chování životního prostředí, které vyplývá ze vzájemných vazeb mezi jeho jednotlivými složkami a prvky.

Vzhledem k cílům této práce nelze opominout ani dvě definice, které jsou jako jediné uvedeny v normativních dokumentech, ty jsou představovány zákonem o životním prostředí a mezinárodními normami zabývajícími se systémy environmentálního řízení.

Životní prostředí je v **zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí**, který pro činnost podnikatelských subjektů v této oblasti představuje nejdůležitější právní předpis, definováno jako: „*Vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*“ (MVČR, zákon o životním prostředí, § 2).

V **mezinárodní normě ČSN EN ISO 14001**, která se vztahuje k realizaci systému environmentálního managementu v jakékoliv organizaci, má definice životního prostředí následující znění: „*Životní prostředí je prostředí, ve kterém organizace provozuje svou činnost a zahrnující ovzduší, vodu, půdu, přírodní zdroje, rostliny a živočichy, lidi a jejich vzájemné vztahy.*“ (in Jaderná, 2012, s. 10).

V současné době se však pojem životní prostředí používá stále častěji v širším přeneseném významu, kdy představuje synonymum pro nový vědní obor. Tímto oborem se rozumí věda o životním prostředí, pro kterou se využívá anglického názvu „Environmental Science“. Pojem životní prostředí je v tomto případě chápán jako spojení poznatků z nejrůznějších vědních oborů, především z věd přírodních, technických a společenských, jejichž znalost je nezbytná k péči o životní prostředí (Remtová, 2006).

Důležitou roli ve vnímání tohoto pojmu tímto způsobem hraje zvláštní postavení člověka v přírodě, který jako jediný živý organismus dokáže přírodní zákony poznávat, využívat pro uspokojování svých potřeb a uchovávat pro příští generace. Člověk takto v přírodě získává jedinečnou řídicí funkci, přesto je však součástí přírody a platí pro něho všechny přírodní zákony jako pro ostatní živé organismy (Konečný, 2005).

V celém souboru vědních oborů, jejichž poznání pomáhá řešit problémy životního prostředí, měly doposud rozhodující postavení poznatky z věd přírodních a technických. V současné době se však pozornost přesunuje stále více k vědám společenským, a to především k ekonomii a sociologii. K příčinám vedoucím k tomuto posunu, patří v první řadě skutečnost, že zdravé životní prostředí se stalo omezeným statkem a tedy předmětem ekonomické alokace, a dále uvědomění si, že ekonomie se zabývá řízením takových činností člověka, jimiž jsou přírodní děje nejvíce ovlivňovány a jejich přirozený průběh nejvíce narušován (Remtová, 2006).

Je nutné si uvědomit, že *„člověk je tedy objektem i subjektem životního prostředí, je organickou součástí přírodního prostředí, ale současně i aktivním tvůrcem prostředí, ve kterém žije, rozvíjí, reprodukuje a realizuje své materiální, sociální a kulturní potřeby“* (Konečný, 2005, s. 15). Odpovědnost lidí za osud všech živých organismů na planetě se tedy mimořádně zvyšuje a studium všech aspektů životního prostředí se stává novou, významnou lidskou činností (Remtová, 2006).

S pojmem životní prostředí úzce souvisí i další pojmy jako ekologie, ekonomie nebo trvale udržitelný rozvoj (někdy označován jako dlouhodobě udržitelný rozvoj).

Právě s pojmem *„ekologie“* bývá pojem životní prostředí často zaměňován, a proto je důležité je od sebe jasně odlišit. Výraz ekologie pochází z řeckých slov oikos (dům) a logos (věda). Jde tedy o vědeckou disciplínu, která se zabývá studiem vztahů mezi organismy a prostředím a mezi organismy navzájem. Její základy byly položeny ve 2. polovině 19. století biologem Ernestem Haeckelem, ale jako samostatný vědní obor se začala rozvíjet až ve 20. století.

Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá přístupem podniků k ochraně životního prostředí, je zapotřebí upřesnit rovněž pojem *„ekonomie“*. Výraz ekonomie je také odvozen z řečtiny, a to ze spojení slov oikos a nomos, což znamená *„vedení domu“*. Jde tedy o vědu, která se zabývá studiem rozhodování člověka o uspokojování jeho neomezených potřeb v prostředí omezených zdrojů (Červinka, 2012; Konečný, 2005; Vlčková, 2006).

V souvislosti s životním prostředím je důležité objasnit ještě pojem *„udržitelný rozvoj“*, který byl poprvé specifikován v roce 1987 jako: *„takový rozvoj lidské společnosti, kdy může lidstvo zajišťovat své současné potřeby, aniž tím omezí možnosti příštích generací uspokojovat jejich budoucí potřeby“* (WCED, 1987). Trvale udržitelný rozvoj staví na třech základních pilířích, kterými jsou ekonomika, společnost a životní prostředí.

1.1.1 Problémy životního prostředí

Všechny složky, prvky a funkce životního prostředí jsou omezené velikostí planety. Potřeby společnosti – navíc stále rostoucí – jsou však „neomezené“. Již od nepaměti je rozvoj lidské společnosti, právě kvůli neustálému uspokojování lidských potřeb, požadavků a tužeb, provázen znehodnocováním životního prostředí.

Pod pojmem **znehodnocování prostředí** se obecně rozumí proces, v jehož průběhu dochází ke vnášení cizorodých látek do prostředí, narušování rovnováhy ekologických systémů a neracionálnímu využívání přírodních zdrojů.

Zásahy člověka do životního prostředí je proto důležité nějak regulovat. Situace je ovšem složitější v tom, že není známo, jaká je pro prostředí kritická zátěž a únosná míra znečištění. Zákon 17/1992 Sb., o životním prostředí ji formuluje následovně: „*Únosná míra zatížení životního prostředí je taková, která v důsledku lidských aktivit nepoškozuje prostředí, zejména jeho složky, funkce ekosystémů a ekologickou stabilitu.*“ (Šimíčková, 2006, s. 4).

V počátcích vývoje lidské společnosti bylo možné považovat přístup člověka k prostředí za přirozený. Člověk byl se svým prostředím, jež mu nabízelo existenční potřeby a jež výrazně ovlivňovalo rozvoj lidské společnosti, úzce spjat. Vztah člověka k přírodě se však postupně měnil. Člověk stále více zdokonaloval své schopnosti využívat a přizpůsobovat prostředí svým potřebám a jeho zásahy stále zřetelněji měnily „původní“ přírodní prostředí.

Za klíčový zlom v dynamice rozvoje lidské společnosti, v rozsahu a způsobu využívání, narušování a poškozování prostředí je považována průmyslová revoluce. Tato éra vývoje umožňovala člověku s daleko větší intenzitou ovlivnit mnohem rozsáhlejší oblasti prostředí.

Po druhé světové válce nastalo období, s nímž se pojí termín „populační boom“, ale současně i vznik „konzumní“ společnosti¹. Zásahy do prostředí již nabyly takových rozměrů, které vedly k pochybnostem o schopnosti prostředí zachovat globální ekologickou rovnováhu. Příčiny vzrůstajícího znehodnocování životního prostředí bohužel spočívají v současných socioekonomických trendech jako je růst populace, industrializace či rozvoj urbanizace.

Všechny tyto zmíněné procesy měly za následek postupné přerůstání nejdříve lokálních environmentálních problémů v problémy regionálního charakteru a v posledních desetiletích vedly až ke vzniku globálních ekologických problémů (Šimíčková, 2006).

¹ Typ moderní industriální společnosti, ve které lidé spotřebovávají mnohem více, než skutečně potřebují.

Za závažné **environmentální problémy globálního charakteru** a příčiny jejich vzniku jsou v současné době dle Braniše (2006) považovány:

- **Lidská populace na Zemi**

Počet jedinců na planetě narůstá stále větším tempem. Jejich růst je závislý především na dvou faktorech, porodnosti a úmrtnosti. Vývoj těchto faktorů popisuje tzv. demografická transformace. Země, které prošly touto transformací, vykazují nízkou porodnost i úmrtnost. Jedná se o země průmyslově rozvinuté a označované jako státy „bohatého severu“. Naopak státy, jež transformací ještě neprošly, mají sice relativně nízkou úmrtnost, ale přetrvává u nich vysoká porodnost. Prozatím je obtížné určit, kdy všechny země projdou transformací a kdy se počet obyvatel na planetě ustálí. S tím souvisí také chudoba, jejíž hlavní příčinou je právě růst populace. A to za prvé proto, že více než polovinu populace představují mladí lidé pod hranicí zaměstnatelnosti, kteří musí být nakrmeni, ubytováni a oblečeni. A za druhé z toho důvodu, že růst populace vytváří obrovskou poptávku po pracovních místech, což tlačí dolů mzdy, které sotva stačí v rozvojových zemích k obživě. Zvyšující se populační růst je tak asi největší příčinou světových sociálních, ekonomických a environmentálních problémů. Kdyby rostla populace v minulosti pomaleji, bylo by nepochybně všem nyní lépe. A bude-li možno omezit její růst v budoucnosti, budou na tom pravděpodobně lépe příští generace.

- **Půda a produkce potravin**

Množství půdy na planetě je dáno plochou pevniny. Z celkové její plochy tvoří přibližně 1/3 půdu zemědělskou, která slouží jako prostředek pro obstarávání potravy. Rozsáhlé oblasti zemědělské půdy však ohrožuje eroze, způsobovaná nadměrnou pastvou, rozrušováním půdy kopyty dobytka či pěstováním nevhodných plodin. Půda se tak v některých oblastech světa postupně přeměňuje v poušť. Nebezpečí představuje také chemická kontaminace půdy, ke které dochází nadměrným hnojením umělými hnojivy a užíváním pesticidů. Velké plochy zemědělské nebo panenské půdy jsou také nenávratně zabírány pro výstavbu lidských sídel, průmyslových podniků či komunikací. Špatné zacházení s půdou, obhospodařování a kontaminace může mít pro člověka velmi nepříjemné následky. Jelikož hraje půda zásadní roli při produkci potravin, potom pochopitelně s růstem globální populace a zásobením této populace dostatečným množstvím potravin, rostou nároky na její kvalitu a využívanou plochu. I když existuje řada způsobů, jak se zemědělskou půdou šetrně zacházet – vhodně využívat hnojiva, pesticidy i závlahovou vodu – je produkce potravin zcela jistě jedním z hlavních problémů lidstva i příčinou devastace přírody.

▪ **Ohrožení rozmanitosti života**

Rozmanitost druhů na planetě bývá shrnována pod pojmem biodiverzita. Vývoj nových druhů a vymírání druhů jiných jsou dva základní protikladné nástroje evoluce. Zatímco v minulosti byly hlavním nepřítelem organismů nejrůznější změny v jejich přirozeném prostředí způsobené klimatickými, geologickými či vesmírnými vlivy, v posledních několika tisících letech způsobuje vymírání organismů především člověk, a to mnohem větší rychlostí. Příroda je nejen zdrojem potravy, stavebních materiálů, okrasných rostlin a zajímavých živočichů, ale také místem na udržování příznivých životních podmínek. Člověk by měl proto při zásazích do přirozeného vývoje více myslet na důsledky svého konání, nikdo totiž přesně neví, jaký dopad by mohlo mít vyhubení byť jen jediného důležitého článku v potravním řetězci.

▪ **Využívání a znečišťování vody**

V důsledku lidské činnosti dochází ke stále většímu znečišťování vody, kdy se v ní obsah přirozených příměsí a sloučenin stále zvyšuje nebo se v ní vyskytují látky další. Takto znečištěná voda působí nepříznivě na zdraví nejen člověka ale i všech organismů. Je nutné si uvědomit, že nejde pouze o vodu k pití, ale především o vodu nutnou k zavlažování, a tedy k produkci potravin. Zda bude pitné a užitkové vody dostatek ovlivní v budoucnosti nejen růst obyvatel planety, ale také způsob jejich života.

▪ **Globální změna klimatu**

Důležitou vlastností zemského ovzduší, která přispívá k relativně vysoké teplotě zemského povrchu, je skleníkový efekt. Ten spočívá v ohřívání planety kvůli transformaci slunečního záření na teplo, které v atmosféře v určité míře zůstává a postupně se navyšuje. Skleníkový efekt se sice na planetě vyskytuje přirozeně od jejího vzniku a je nezbytným předpokladem pro udržování a rozvoj života, ale tento efekt narůstá, za což jsou nejvíce odpovědné tzv. skleníkové plyny, jako vodní pára, oxid uhličitý, metan či oxid dusný. Člověk řadou svých činností koncentrace těchto plynů zvyšuje a negativně přispívá k postupnému ohřívání atmosféry, tedy i povrchu planety. Nejde pouze o oteplení, ale o celkovou změnu klimatu provázenou výskytem extrémních situací jako jsou horka, mrazy, větry, deště či sucha.

Pořadí naléhavosti těchto problémů se v průběhu času mění, jejich rozměr se zatím však zpravidla prohlubuje. Jejich vznik je důkazem toho, že je zapotřebí změnit současné trendy a způsoby rozvoje společnosti (Šimíčková, 2006).

1.1.2 Historie a vývoj ochrany životního prostředí

Zájem o ochranu přírodních zdrojů a jednotlivých složek prostředí je s životem člověka spjat již od pradávna. První zmínky o ochraně přírody pocházejí z období **starověku** a lze je nalézt už u Egyptanů. Stejně tak se vztahy mezi živými organismy a jejich okolím zabývali staří Řekové a Římané. Tehdy však byla ekologie ještě součástí filosofie a lékařství.

Ve **středověku** došlo k útlumu, jelikož byl zájem evropské civilizace o životní prostředí zastíněn pozorností věnovanou náboženství. Z tohoto důvodu se přírodní vědy v té době rozvíjely spíše v jiných oblastech světa (Pitner, 2000).

Výraznější impuls zkoumání vztahu člověka a jeho prostředí přineslo až období **novověku**. Klíčovým zlomem v historii názorů na přírodu vůbec byla evoluční teorie slavného anglického vědce Charlese Darwina. Na něho navázal německý biolog Ernst Haeckel, který je považován za formálního zakladatele „*ekologie*“ jako přírodovědné disciplíny, jež se zrodila v 60. letech 19. století (Moldan, 2003).

Typická forma ochrany přírody v moderním slova smyslu, jak ji známe dnes, se však začala vyvíjet až v polovině 20. století. Tento vývoj je důsledkem prohlubování environmentálních problémů a lze jej podle významných událostí rozdělit do několika etap.

Na rozdíl od poměrně dlouhé tradice, jenž má ekologie jsou dějiny ochrany životního prostředí daleko kratší. Samotný termín se začal užívat až v 60. letech 20. století, kdy se v mnoha zemích začaly projevovat první vážné ekologické potíže. Významným dokumentem tohoto období se stala kniha **Silent Spring** americké bioložky Rachel Carsonové z roku 1962, ve které dramaticky upozorňovala na neblahé důsledky nerozumného používání pesticidů. Tato kniha značně zvýšila zájem veřejnosti o problémy způsobené chemickým průmyslem a o ochranu životního prostředí (Moldan, 2003).

Stálý nárůst problémů ochrany životního prostředí si později vyžádal řešení na mezinárodní úrovni. Bylo proto důležité, že se do čela světového úsilí o řešení a nápravu těchto problémů postavila OSN. V roce 1972 se pod její záštitou konala **konference ve Stockholmu** nazvaná „*Konference OSN o životním prostředí člověka*“. Jejím cílem bylo stanovit základní principy ochrany životního prostředí a dohodnout se na nových formách mezinárodní spolupráce.

Zúčastnilo se jí 114 delegací z celého světa a její heslo „*Pouze jedna Země*“ dobře vystihlo globální rozměr této mimořádně významné události. Jejím nejdůležitějším výsledkem byla „*Deklarace o životním prostředí*“ obsahující 26 principů ochrany životního prostředí. Ta výrazně ovlivnila vývoj legislativy v oblasti životního prostředí na mezinárodní i národní úrovni. Mezi další významné dokumenty lze zařadit „*Akční plán pro životní prostředí*“ a „*Rezoluci o institucionálních a finančních opatřeních*“ (Ritschelová, 2002).

Zároveň se tou dobou rozvíjela diskuze o hlubších příčinách ohrožení prostředí, zejména o vztahu mezi hospodářským růstem, životní úrovní, chudobou a ochranou životního prostředí. Důležitou roli zde sehrála kniha **Limits to Growth** pod vedením manželů Meadowsových. Byla vydána přesně deset let po knize *Silent Spring* a jasně v ní bylo ukázáno, že hlavním viníkem zamoření a znečištění prostředí je hospodářský růst samotný. Autoři knihy došli k závěru, že zaznamenaný exponenciální hospodářský růst prostě nemůže pokračovat do nekonečna, jelikož přírodní zdroje a samotný prostor planety jsou omezené. Z tohoto důvodu navrhli, aby byl hospodářský růst zastaven (Moldan, 2003).

Přestože společnost považovala analýzu publikovanou v této knize za správnou, teorii nulového hospodářského růstu odmítla. Nulový růst by mimo jiné znamenal natrvalo odsoudit rozvojové země k bídě a hladu, pro které je právě růst jedinou nadějí. V důsledku toho byla ustavena „*Světová komise pro životní prostředí a rozvoj*“, která měla znovu prozkoumat vztah mezi hospodářským rozvojem a ochranou životního prostředí a navrhnout účinnější způsoby řešení. Po třech letech usilovné práce vydala komise v roce 1987 pod vedením norské předsedkyně *Gro Harlem Bruntlandové* závěrečnou zprávu **Naše společná budoucnost**. Komise dospěla k závěru, že ekonomický rozvoj se v žádném případě nesmí zastavit. Naděje je naopak v jeho urychlení. Je však třeba změnit jeho podobu na trvale udržitelný. Znečištění prostředí tak nemusí s hospodářským růstem vzrůstat, ale naopak se může s technologickým pokrokem snižovat. Důležitým výsledkem komise bylo také definování pojmu udržitelný rozvoj a vymezení jeho principů (WCED, 1987).

Závěrečná zpráva komise byla schválena Valným shromážděním OSN, které však konstatovalo, že i přes podrobnost dané zprávy není zřejmé, jak by měl trvale udržitelný rozvoj vypadat v jednotlivých oblastech života a jakou by měl mít podobu v různých zemích. Proto byla v roce 1992 pod záštitou OSN svolána **konference do Ria de Janeira** pod názvem „*Konference OSN o životním prostředí a rozvoji*“ (Moldan, 2003). Někdy bývá také nazývána Summit Země – zúčastnili se jí totiž delegace ze 179 států včetně zástupců tehdejší ČSFR.

Konference se konala 20 let po konferenci Stockholmské a její heslo „*V našich rukou*“ lze do jisté míry považovat za odpověď na naléhavé otázky knihy *Limits to Growth*, jenž poukázala na hlubší souvislosti devastace životního prostředí a ekonomického růstu. Hlavním cílem této konference bylo vytvořit dohodu, jak má vypadat trvale udržitelný rozvoj, jakým způsobem jej dosáhnout a jakou má mít podobu v různých zemích světa. Konference přijala tři významné dokumenty. První a nejdůležitější z nich je „*Agenda 21*“ rozvádějící zásady udržitelného rozvoje do roviny akčních plánů, které sestavují jednotlivé státy. Další vydaný dokument „*Deklarace o životním prostředí a rozvoji*“ obsahuje 27 klíčových principů, kterými by se měly řídit rozvinuté i rozvojové země pro dosažení udržitelného rozvoje. A poslední „*Principy obhospodařování lesů*“ definují 17 zásad pro obhospodařování, ochranu a udržitelný rozvoj všech druhů lesů (Ritschelová, 2002).

Po dvaceti letech také znovu analyzovali situaci autoři knihy *Limits to Growth* a ve stejném roce, kdy se konala konference v Riu de Janeiru, vydali knihu novou – **Beyond the Limits**. Kniha nebyla natolik pesimistická jako ta předchozí. V některých zemích se již dařilo oddělit hospodářský růst od zatěžování prostředí, a proto jejich vzájemná úměra už neplatila. V knize se však uvádí, že v žádné zemi na světě nelze dosud hospodářský rozvoj označit za trvale udržitelný. Stále chybí dostatek politické vůle a podpory široké veřejnosti (Moldan, 2003).

Ačkoli předchozí konference odhalila, že je možné a dokonce nutné nastoupit cestu k trvale udržitelnému rozvoji, tak transformace tímto směrem v žádné zemi nenastala. Proto byla svolána další konference, už jednoznačně nazvaná **Světový summit o udržitelném rozvoji**. Konala se v jihoafrickém Johannesburgu v roce 2002, tedy 10 let po summitu v Riu de Janeiru a její heslo „*Lidé, planeta, prosperita*“ vhodně vystihovalo tři pilíře udržitelného rozvoje. Základní myšlenka této konference vycházela z toho, že koncepce udržitelného rozvoje je již dostatečně propracovaná a je třeba se zabývat její implementací. Hlavním výstupem bylo přijetí „*Johannesburské deklarace*“, která potvrzovala politickou vůli vlád dosáhnout společného cíle – udržitelného rozvoje a podepsání „*Implementačního plánu*“, jehož realizace by měla dosažení udržitelného rozvoje zajistit. Jako nezbytné předpoklady pro jeho dosažení byly prezentovány tyto kategorie: mír, bezpečnost, stabilita, respektování lidských práv, svoboda a respektování kulturní diverzity (Ritschelová, 2002).

I přes veškerou snahu a úsilí však devastace přírody a přírodních zdrojů neustále pokračuje, redukce biodiverzity, využívání přírodních zdrojů či emise skleníkových plynů postupují čím dál tím rychleji a udržitelný rozvoj zůstává prozatím nenaplněnou výzvou (Moldan, 2012).

1.1.3 Nové trendy v oblasti ochrany životního prostředí

Pro 21. století se snaha o prosazení **principů udržitelného rozvoje** do podnikové praxe stala typickým znakem a novým významným trendem. Podniky by měly považovat za důležité nejen dosahování zisku, ale také odpovědné chování vůči společnosti a životnímu prostředí. Pro zákazníky je důležitá nejen kvalita produktu, ale i kdo za ním stojí a jak se chová k okolí. Na významu tudíž nabývá „dobrá pověst“ firem, která zvyšuje jejich konkurenceschopnost. Společnosti podle Hyršlové (2009) proto začleňují různé koncepce udržitelného rozvoje do svých strategií prostřednictvím společenské odpovědnosti či dalších dobrovolných nástrojů.

Koncepce „**společenské odpovědnosti firem**“ (CSR) se stala fenoménem současné doby nejen díky vlastní iniciativě společností ale také zásluhou řady mezinárodních organizací. Myšlenka společensky odpovědného chování vznikla na konci 19. století v USA, kde se objevil názor, že „bohatí lidé mají morální povinnost dělit se s ostatními o svůj majetek“ a stal se základem samotné strategie. Problematika dnes označovaná jako společenská odpovědnost firem vznikla v 60. letech 20. století z diskuzí o narůstajícím vlivu velkých korporací, jejichž stále narůstající moc jim umožňuje obrovskou svobodu, zatímco zodpovědnost za dopady jejich činnosti přebírá obvykle stát, občané či příroda.

Koncept tvoří 3 sféry, tzv. 3P:

- profit (ekonomická sféra),
- people (sociální sféra),
- planet (environmentální sféra).

Ekonomická sféra se zaměřuje na transparentní podnikání, protikorupční jednání či etické řízení. Sociální sféra se orientuje na filantropii, péči o zaměstnance nebo podporu místní komunity. Environmentální sféra se zaměřuje na šetrné chování firmy k životnímu prostředí snižováním produkce emisí a odpadů či spotřeby materiálů a energií. (Čížková, 2007)

V podmínkách dnešního globalizovaného trhu roste a stává se stále významnější také role manažerů a vůdců. Na významu tak nabývá tzv. „**globální vůdcovství**“ představující širší termín než je společenská odpovědnost firem. Ze společenské odpovědnosti, která má tendenci přidělovat odpovědnost pouze podnikům a deklarovat práva ostatním, je zapotřebí se přeorientovat na odpovědnost globální a přisuzovat práva i odpovědnost všem.

Ti, kteří budou své organizace rozvíjet „od závazku být nejlepší na světě k závazku být nejlepší pro svět“ se stanou efektivními globálními vůdci budoucnosti. (Zadražilová, 2011)

Principy udržitelného rozvoje se organizace snaží podle Hyršlové (2009) naplňovat rovněž prostřednictvím tzv. „**dobrovolných environmentálních nástrojů**“, o nichž pojednává kapitola dobrovolné environmentální nástroje. Mezi tyto nástroje patří například ecolabelling, systémy environmentálního managementu nebo čistší produkce. V současné době stoupá také zájem o tzv. „zelené nakupování“ představující takový způsob nákupu nebo zásobování, při kterém je brán ohled na dopad vybraného zboží a služeb na životní prostředí, přednostně se při něm nakupují produkty s nejnižším negativním dopadem. (CENIA, 2012)

Dále se také Hyršlová (2009) zmiňuje o dlouhodobě projevujícím se úsilí vyjádřit a měřit udržitelnost rozvoje prostřednictvím tzv. indikátorů udržitelného rozvoje. Ty jsou vyvíjeny různými mezinárodními organizacemi s cílem dosáhnout mezinárodně uznávaného standardu směřujícího k vzájemné porovnatelnosti národních ekonomik, dílčích průmyslových odvětví a rovněž mezi jednotlivými podnikatelskými subjekty.

Známa mezinárodní organizace „**Global Reporting Initiative**“ (GRI), která se zaměřuje na výkaznictví udržitelného rozvoje je tvůrcem nejrozšířenějšího standardu v oblasti reportingu udržitelného rozvoje s názvem Sustainable Reporting Guidelines. Standard stanovuje základní indikátory, jejichž přehled je uveden v **příloze A**, které mohou organizace na celém světě využívat k měření a hodnocení jejich ekonomické, environmentální a sociální výkonnosti.

Jeho hlavním účelem je ukázat organizacím určitý rámec při podávání zpráv s cílem sestavit co nejobektivnější zprávu o jejich výkonnosti, srovnatelnou s klasickým podáváním finančních zpráv. Jako pozitivní aspekt lze hodnotit vyváženost reportingu sestavovaného podle této normy, kdy organizace jsou povinny vykazovat skutečnosti pozitivní i negativní na rozdíl od případů, kdy o obsahu výkazů rozhodují samy a pouze se „vychvalují“.

V naší zemi vznikl ryze český standard „**Medotika KORP**“ vycházející z mezinárodní normy pro reportování. Výhodou této metody je její snadná implementace v prostředí českého trhu i pro malé a střední podniky. Pro hodnocení využívá řady kritérií, která jsou uspořádána do tří skupin – ekonomie, životní prostředí, společenská odpovědnost.

K ověřování důvěryhodnosti zpráv o udržitelném rozvoji organizací se rovněž často využívá známého mezinárodního standardu „**AA 1000 Account Ability**“ zohledňujícího odpovědnost v oblasti ekonomické, environmentální i sociální. Normu mohou využívat jak soukromé tak vládní organizace pro posílení jejich odpovědného a etického chování. (Kuldová, 2010)

1.2 Přístupy podniků k problematice životního prostředí

Volba konkrétního přístupu podnikatelského subjektu k ochraně životního prostředí určuje následně jeho environmentální strategii. V podstatě existují čtyři základní typy přístupu podniků k problematice životního prostředí, které se postupně vyvíjely (Obrázek 1).

Obrázek 1 – Přístupy podniků k problematice životního prostředí

Zdroj: Vlastní zpracování podle Dvořákové a Volínové, 2010, s. 4

V zásadě historicky nejstarší a dnes už nepoužívaný je **pasivní přístup**, který je založen na předpokladu, že příroda má obrovskou schopnost se přizpůsobit a sama zneškodnit odpady z procesu výroby a spotřeby, aniž by to způsobilo její poškození.

Reakcí na rozvoj legislativy zabývající se ochranou životního prostředí je **přístup reaktivní**. Vyznačuje se absencí jakéhokoliv akceptování nových trendů v oblasti ochrany životního prostředí a omezuje se pouze na dosahování souladu s legislativními předpisy. Jednotlivé příkazy a zákazy, které vyplývají z právních předpisů a regulují chování znečišťovatelů, se snaží podniky plnit tak, aby nebyly penalizovány.

V případě **preventivního přístupu** se hovoří o třech základních principech. První je princip prevence, který zdůrazňuje, že je levnější a účinnější předcházet znehodnocování a poškozování životního prostředí, než ho později odstraňovat a snášet následky. Druhý je princip opatrnosti, který říká, že je zapotřebí sledovat a prověřovat i takové zásahy do životního prostředí, jež se zdají být na první pohled neškodné. Třetí, poslední je princip integrace, který zdůrazňuje, že vlivy na životní prostředí i realizovaná opatření musejí být zkoumány a vyhodnocovány ve vzájemných souvislostech. V případě tohoto přístupu nejsou podnikatelské subjekty ochotny riskovat, ale pouze akceptovat prověřené trendy s již prokázanými výhodami a přínosy. Ve větší míře se začal začleňovat do řízení organizací až po zjištění, že preventivní opatření zaměřující se na odstraňování příčin znečišťování životního prostředí, prokazatelně vedou k finančním úsporám (Dvořáková a Volínová, 2010).

Doposud nejnovější **proaktivní přístup** se objevuje a vyvíjí v souladu se zvyšujícím se množstvím nových nástrojů a strategií, které lze využít k ochraně životního prostředí. V současnosti se v rámci řízení začíná stále více přijímat strategie udržitelného rozvoje nebo společenská odpovědnost firem, jimiž podniky aktivně snižují svůj dopad na životní prostředí (Remtová, 2006).

2 Nástroje využívané k regulaci podnikání

Vzhledem ke svému podstatnému vlivu na podobu životního prostředí, který v současné době činnost podnikatelských subjektů bezesporu má, je ji nutno v některých oblastech za pomoci určitých nástrojů regulovat. V oblasti životního prostředí jsou pro usměrňování podnikových aktivit využívány především nástroje právní a ekonomické.

2.1 Právní nástroje regulace

Právní nástroje využívané k regulaci podnikání patří k historicky prvním a doposud převažujícím nástrojům ochrany životního prostředí. Jde o systém příkazů, zákazů a dovolení, kterými se reguluje především chování znečišťovatelů a uživatelů přírodních zdrojů. Pro podniky je používání těchto nástrojů povinné, neboť ho vyžadují příslušné zákony a předpisy (Mezřický, 2005). Tato práce uvádí stručný přehled nejdůležitějších legislativních předpisů z oblasti ochrany životního prostředí týkajících se činnosti podnikatelských subjektů.

Základní principy a pravidla ochrany životního prostředí jako celku jsou zakotveny především v **zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí**, ve znění pozdějších předpisů. Je vhodné zmínit, že podle tohoto zákona se ochranou životního prostředí rozumí: *„Činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jednotlivých složek životního prostředí, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.“* (MVČR, zákon o životním prostředí, § 9).

Zákon dále vymezuje ostatní základní pojmy z oblasti životního prostředí, upravuje zásady ochrany životního prostředí, povinnosti právnických a fyzických osob při ochraně a zlepšování stavu životního prostředí a při využívání přírodních zdrojů či stanovuje odpovědnost za porušení povinností při ochraně životního prostředí a sankce za poškozování životního prostředí. Zákon vychází z principů trvale udržitelného rozvoje a je dále rozvíjen dalšími normami ve formě vyhlášek a nařízení (Kotovicová, 2009).

Vedle zákona o životním prostředí pak upravuje právní problematiku životního prostředí celá řada dalších legislativních předpisů. Tyto předpisy se vždy zaměřují na konkrétní součást životního prostředí, kterou komplexně popisují. V následujících odstavcích jsou stručně charakterizovány zákony upravující ochranu jednotlivých složek životního prostředí. K těmto zákonům patří zákon o vodách, zákon o ochraně ovzduší a zákon o ochraně půdy.

Ochraně vody se věnuje **zákon č. 254/2001 Sb., o vodách**, jehož účelem je chránit povrchové a podzemní vody, stanovit podmínky pro hospodárné využívání vodních zdrojů, zajistit bezpečnost vodních děl a vytvořit podmínky pro snižování nepříznivých účinků povodní a sucha. Voda je zcela nenahraditelná a nezbytná pro přežití živých organismů, předmětem ochrany je proto množství i kvalita vody (MVČR, zákon o vodách, § 1).

Vodní zdroje mají charakter veřejných statků, a proto nemůžou být předmětem soukromého vlastnictví. Správu tohoto statku vykonávají správci povodí a správci vodních toků. O užití vodních zdrojů, povolení k odběru vod a vypouštění odpadních vod rozhodují vodoprávní úřady. Kontrolním orgánem je česká inspekce životního prostředí (ČIŽP), která kontroluje nakládání s vodami, monitoruje havárie ohrožující kvalitu vod a ukládá sankce.

V podstatě každý podnik využívá při svém provozu vodu, dle Vlčkové (2006) se zpravidla jedná o dvě základní formy užívání:

- „samozásobení“ neboli odběr vody přímo z vodních zdrojů pro výrobní činnosti a následné vypouštění odpadních vod do vodních toků, jenž nastává zpravidla u větších výrobních podniků, které většinou provozují vlastní čistírnu odpadních vod,
- odběr pitné vody „napojením na sítě vodovodů a kanalizací“ a vypouštění odpadních vod do kanalizace, jenž nastává zpravidla u prodejních podniků a podniků služeb situovaných v centru měst, pro které samozásobení není ekonomicky výhodné ani technicky možné.

Pro nakládání s vodami definuje zákon o vodách povinnosti týkající se činnosti podnikatelských subjektů a případně jim ukládá poplatkovou povinnost (Vlčková, 2006).

Ochraně ovzduší se věnuje **zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší**, jehož předmětem ochrany je kvalita vzduchu, tedy ochrana před znečišťujícími látkami, které jsou do něj vnášeny lidskou činností (Hadrabová, 2010). Zákon rozděluje zdroje znečištění ovzduší na mobilní a stacionární. Mobilní zdroje představují samohybná, pohyblivá a přenosná zařízení vybavená spalovacími motory. Stacionární zdroje reprezentují zařízení spalovacího nebo technologického rázu, která znečišťují nebo mohou znečišťovat ovzduší. Patří mezi ně i jiné plochy s možností zapaření, hoření nebo úletu znečišťujících látek či další plochy způsobující znečištění ovzduší, například skládky (MVČR, zákon o ochraně ovzduší, § 4).

Zákon se dále zabývá druhy emisních limitů, které se dle stacionárního zdroje člení na obecné, jenž jsou stanoveny pro jednotlivé znečišťující látky nebo jejich skupiny a na specifické, které jsou stanoveny u jmenovitě uvedených stacionárních zdrojů.

Podnikatelské subjekty jsou jedním z hlavních producentů emisí a z toho důvodu je jejich činnost regulována legislativou. Produkci emisí mohou však snižovat pomocí úspor energie či environmentálně šetrného využívání energie prostřednictvím nízkoenergetických budov nebo snížením energetické náročnosti zavedením inovativních postupů a technologií. Produkci emisí lze podle Vlčkové (2006) snižovat také využitím úpravy koncových technologií prostřednictvím odprašování (snižování emisí tuhých znečišťujících látek), odsiřování (snižování emisí oxidů síry) nebo denitrifikací (snižování emisí oxidů dusíku).

Ochranou půdy se zabývá **zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělské půdy**, jehož předmětem ochrany není veškerá půda, ale pouze tzv. zemědělský půdní fond. Půdní fond se rozděluje na pozemky zemědělsky obhospodařované, to je orná půda, chmelnice a vinice nebo trvalý travní porost, a pozemky dočasně neobdělávané, které by měly být pro zemědělské využití zachované (MVČR, zákon o ochraně zemědělské půdy, § 1).

V současné době se mohou podnikatelé s ochranou půdního fondu setkat dvojnásobným způsobem. První možností je, že podnikají v zemědělství a musí se zemědělským půdním fondem nakládat v souladu se zákonem. Druhou možností je, že podnikají v jiných oborech a mohou se jejich zájmy s ochranou zemědělského půdního fondu dostat do střetu. Zákon o ochraně zemědělské půdy upravuje povinnosti jak pro podnikatele v zemědělství, tak pro podnikatele ostatní. V případě porušení těchto povinností jsou zákonem stanoveny pokuty. Za nejzávažnější porušení zákona se přitom považuje odnětí a využití půdy bez souhlasu orgánů zabývajících se její ochranou (Hadrabová, 2010).

Mezi další důležité právní předpisy z oblasti životního prostředí lze řadit legislativu upravující ochranu ekosystémů tvořenou zákonem o ochraně přírody a krajiny či zákonem o lesích.

Právní ochraně přírody se věnuje **zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**, jehož účelem je přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitosti forem života, přírodních hodnot a krás a rovněž k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji (Mezřický, 2005). V zákoně je rozlišována obecná ochrana přírody a zvláštní ochrana přírody, přičemž zvláštní ochrana zahrnuje územní ochranu (národní parky, chráněné krajinné oblasti, přírodní rezervace a památky) a druhovou ochranu (ohrožené druhy rostlin a živočichů).

Pro podnikatele a jejich činnost představuje existence tohoto zákona různé překážky nebo omezení v jejich záměrech. Z tohoto zákona vyplývají pro podnikatele povinnosti jak v etapě přípravy záměru, který je nutno sladit s požadavky ochrany přírody, tak v etapě provozování činnosti, která také nesmí být v rozporu s požadavky uvedenými v zákoně (Hadrabová, 2010).

Právní ochranou lesů se zabývá **zákon č. 289/1995 Sb., o lesích**, jehož účelem je především stanovit předpoklady pro zachování lesa, péči o les a obnovu lesa, a dále také regulovat hospodaření v lese a s lesem (Mezřický, 2005). Dle lesního zákona se lesy dělí na lesy ochranné (bránící erozi, sesuvům půdy nebo zpevňující břehy řek), lesy zvláštního určení (určené pro rekreaci, ochranu vody nebo ochranu půdy) a lesy hospodářské.

Podnikatelé se mohou s ochranou lesa setkat dvojím způsobem, buď v lese vykonávají svou podnikatelskou činnost, nebo potřebují některý pozemek, který je určený k plnění funkce lesa, odejmout lesnímu hospodaření a využít jej pro jiné účely (Hadrabová, 2010).

K významným právním předpisům z oblasti životního prostředí patří také legislativa zaměřující se na ochranu před zdroji ohrožení. Mezi takové předpisy patří především zákon o odpadech, zákon o chemických látkách a zákon o prevenci závažných havárií.

Právní úpravou odpadů se zabývá **zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech**, který určuje pravidla pro předcházení vzniku odpadů a pro nakládání s nimi, práva a povinnosti osob v odpadovém hospodářství a působnost orgánů veřejné správy (MVČR, zákon o odpadech, § 1).

Zákon se nevztahuje na některé druhy odpadů, které jsou uvedeny hned na počátku v § 2 s odkazy na příslušné předpisy. Každý podnikatelský subjekt si proto musí ujasnit, zda jsou pravidla pro nakládání s daným odpadem dána zákonem o odpadech či jiným předpisem. Vždy však nějaká pravidla existují a hlavní cíl, který povinnosti při nakládání s odpady sledují, je zabránit odpadům poškozovat lidské zdraví a životní prostředí. Z hlediska nakládání s odpady je důležité také jejich rozdělení na nebezpečné a ostatní, nebezpečné odpady jsou v zákoně uvedeny v „seznamu nebezpečných odpadů“ a platí pro nakládání s nimi mnohem přísnější pravidla než pro nakládání s odpady ostatními.

Legálně se lze odpadů zbavit využitím nebo odstraněním, přílohy zákona o odpadech uvádějí seznamy možností, co se považuje za legální využití (energetické využití, recyklace) a co se považuje za legální odstranění (skládky, spalovny odpadů). Zákon definuje pro původce odpadů povinnosti při nakládání s nimi, odpovědnost za odpady má každý podnikatelský subjekt po dobu, kdy s nimi nakládá, než je předá do vlastnictví subjektu jinému.

Ze strategického hlediska patří mezi nejvýznamnější povinnosti podnikatelských subjektů jako původců odpadu zajistit předcházení vzniku odpadu, omezování jeho množství či nebezpečných vlastností, přednostní využití odpadu, tvorba plánu odpadového hospodářství a snižování podílu odpadu ukládaného na skládku (Hadrabová, 2010; Vlčková, 2006).

Z hlediska ochrany životního prostředí představují určité riziko chemické látky a přípravky, jejichž uvolňování ohrožuje lidské zdraví i ekosystémy. Z tohoto důvodu je nakládání s nimi regulováno **zákonem č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a přípravcích**, aby se zmíněné riziko minimalizovalo (Hadrabová, 2010).

Zákon upravuje především práva a povinnosti podnikatelských subjektů při klasifikaci a zkoušení nebezpečných vlastností, balení a označování, uvádění na trh a do oběhu nebo registraci chemických látek (MVČR, zákon o chemických látkách a přípravcích, § 1).

Stejně jako u odpadů i u chemických látek se zákon na některé druhy chemických látek a přípravků nevztahuje. Jedná se zejména o léčiva, krmiva, tabákové výrobky, kosmetické přípravky, zdravotnické prostředky, veterinární přípravky či omamné a psychotropní látky.

Pokud je to v zájmu ochrany zdraví nebo životního prostředí mohou být některé výrobky zakázány nebo jejich uvádění na trh a používání omezeno. Posuzování jednotlivých výrobků z hlediska jejich ohrožení spadá do jurisdikce Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO) (Hadrabová, 2010).

Z hlediska závažných událostí spojených s únikem nebezpečných látek do prostředí souvisí se zákonem o chemických látkách také **zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií**, který určuje systém prevence závažných havárií pro objekty a zařízení, v nichž je umístěna vybraná chemická látka nebo přípravek. Hlavním cílem je snížit pravděpodobnost vzniku a omezit následky závažných havárií zejména na zdraví a životy lidí a také na životní prostředí (MVČR, zákon o prevenci závažných havárií, § 1).

Podnikatelé, v jejichž objektech se nebezpečné chemické látky a přípravky nacházejí, mají především následující povinnosti:

- zpracovat *seznam* všech nebezpečných látek umístěných v objektu a oznámit vše příslušnému úřadu (krajský úřad),
- přijmout nezbytná *opatření k prevenci závažných havárií* a omezení všech jejich případných následků,
- navrhnout příslušnému úřadu *zařazení objektu* do skupiny A nebo B podle kritérií, které uvádí zákon.

Hlavními kritérii pro zařazení objektů do skupiny je množství a druh nebezpečných látek. Pokud podnik vyjmenované látky v množství určeném zákonem v objektu nemá, ale má ho menší množství, musí vypracovat tzv. protokol o nezařazení (Hadrabová, 2010).

2.2 Ekonomické nástroje regulace

Ekonomické nástroje využívané k regulaci podnikání v oblasti ochrany životního prostředí patří k nástrojům nejefektivnějším a jsou chápány jako prostředky, jejichž účelem je podnítit zájem podnikatelů na ochraně životního prostředí ekonomickou stimulací. Tyto nástroje mohou buď finančně zatěžovat ekologicky negativní aktivity, nebo naopak zvýhodňovat ekologicky šetrné chování (Kotovicová, 2009).

Za hlavní klady ekonomických nástrojů se pokládá jejich schopnost povzbuzovat subjekty v hledání nejefektivnějších řešení, podněcovat subjekty k optimálnímu snižování znečištění nebo schopnost vytvářet dodatečné zdroje prostředků na ochranu životního prostředí.

Ekonomické nástroje používané v oblasti ochrany životního prostředí jsou klasifikovány z nejrůznějších hledisek, někteří autoři je dle Mezřického (2005) dělí na:

- nástroje negativní stimulace (reaktivní), které se vztahují na již vzniklé poškození životního prostředí (poplatky, pokuty, daně),
- nástroje pozitivní stimulace (preventivní), které se zaměřují na předcházení poškození životního prostředí (dotace, subvence, úlevy).

Tato práce uvádí stručný přehled nejdůležitějších ekonomických nástrojů z oblasti ochrany životního prostředí týkajících se činnosti podnikatelských subjektů.

Mezi nejrozšířenější ekonomické nástroje patří **poplatky**, které lze interpretovat jako „cenu“, kterou platí znečišťovatel za využívání některé z funkcí přírodního prostředí, většinou se jedná o schopnost prostředí absorbovat odpady z výrobní činnosti. Výše poplatků proto obvykle závisí na množství a kvalitě vypouštěné znečišťující látky (Ritschelová, 2004).

Především do této skupiny patří *poplatky za znečišťování* životního prostředí sloužící k tomu, aby pro subjekty znečišťující prostředí bylo výhodnější zamezit či úplně odstranit znečišťování než platit poplatky. Většinou však poplatky svou primární funkci neplní a naopak slouží jako finanční zdroj pro veřejné subjekty, které zajišťují a provádějí příslušná opatření na snižování znečištění. V ČR je poplatkový systém využíván tradičně a dlouhodobě většinou v kombinaci s legislativními předpisy. Mezi poplatky za znečišťování lze zařadit poplatky za vypouštění odpadních vod, poplatky za znečišťování ovzduší, poplatky za ukládání odpadu na skládky a poplatky za hluk. Výnosy z poplatků jsou následně využívány pro ochranu a zlepšování stavu životního prostředí (Fišar, 2009).

Další velkou skupinu tvoří *poplatky za využívání přírodních zdrojů*, které by měly přispívat k minimalizaci nároků na čerpání neobnovitelných přírodních zdrojů a k šetrnému využívání obnovitelných zdrojů, surovin a energie (Ritschelová, 2004).

K poplatkům za znečištění patří i *poplatky za produkty* vztahující se obvykle na ekologicky negativní výrobky či látky, které nadměrně zatěžují přírodní prostředí s cílem snížit jejich spotřebu. Jedná se například o poplatky za spotřebu látek poškozující ozonovou vrstvu planety, které platí výrobci i dovozci těchto látek. Smyslem je zvýšit cenu škodlivých freonů a stimulovat využívání recyklovaných freonů (Mezřický, 2005).

Významným ekonomickým nástrojem jsou rovněž **pokuty** za porušování zákonů na ochranu životního prostředí. Jejich význam spočívá především v preventivním motivování, respektive odstrašování podnikatelských subjektů porušující právní předpisy a k dodržování pravidel uvedených v těchto předpisech. V případě porušení zákonů jsou orgány pověřené jejich kontrolou oprávněny udělit podnikatelským subjektům pokutu až do výše, kterou definují příslušné zákony upravující konkrétní oblast životního prostředí (Kotovicová, 2009).

Dalším důležitým nástrojem jsou také ekologické **daně** založené na principu zdanění původce negativních externalit, tedy na zásadě „znečišťovatel platí“. V praxi je však tento přístup jen těžko použitelný a tak se častěji uplatňují nepřímé ekologické daně, jako například daň ze spotřeby, výroby či prodeje výrobků a služeb s negativním vlivem na životní prostředí.

V současnosti je v této oblasti významná „ekologická daňová reforma“, která však v ČR nebyla ještě zcela zavedena do praxe. Princip reformy spočívá především ve zvýšení daňového břemene pro environmentálně negativní činnosti a zároveň snížení daňového zatížení pro environmentálně pozitivní aktivity (Fišar, 2009). V podstatě by reforma měla méně zdanit lidskou práci a více zvýšit daně a poplatky za poškozování životního prostředí. Dle reformy lze docílit zlepšení životního prostředí nejlépe s promyšleným systémem daní a poplatků uvalených na ekologicky nešetrné výrobky (Kotovicová, 2009).

Hlavní přínos, který se od zavedení ekologické daňové reformy očekává je tedy snižování znečišťování životního prostředí a pokles čerpání přírodních zdrojů. Na druhou stranu by měla také motivovat k zavádění čistších technologií a k úsporám energie a surovin při výrobě. Jejím výsledkem by tak měla být ekonomika postavená na sofistikovaných výrobcích, kteří pro svoji činnost potřebují poměrně hodně lidské práce, včetně té intelektuální, avšak relativně málo surovin (Fišar, 2009).

Za důležitý nástroj lze považovat **finanční podporu** podnikatelských subjektů z veřejných rozpočtů, především dotacemi a subvencemi. Jedná se tak o přímé poskytnutí finančních prostředků při omezování nebo odstraňování ekologické zátěže. Dotace ze státního rozpočtu jsou poskytovány přísně účelově, na konkrétně vymezené akce či programy, obvykle jmenovitě schvalované vládou. Subvence ze státního rozpočtu představují systematickou hmotnou podporu nebo výpomoc rovněž s přesným účelem použití (Ritschelová, 2004).

V případě dalšího významného nástroje, kterým jsou **daňové úlevy**, jde o nepřímou podporu podnikatelských subjektů, jež se chovají šetrně k životnímu prostředí. Typickým příkladem je v určitých případech osvobození od některých druhů daní (Fišar, 2009).

3 Dobrovolné environmentální nástroje

Za dobrovolné environmentální nástroje jsou označovány takové aktivity, které jsou podniky aplikovány na základě svobodného rozhodnutí a nad rámec legislativních požadavků.

Organizace je začaly využívat zhruba v polovině osmdesátých let dvacátého století v reakci na různé průmyslové havárie. Dodržování určitých souborů zásad, které se začaly objevovat, mělo zajistit ochranu životního prostředí a bezpečnost zaměstnanců podniku. V současné době jsou organizace k jejich využívání motivovány především snahou posílit své postavení na trhu, zvýšit konkurenceschopnost nebo dobrou pověst podniku.

Dobrovolné environmentální aktivity lze rozdělit podle účelu, tj. podle výsledku, jenž jejich realizace přináší, do tří skupin – regulační, informační, vzdělávací (Remtová, 2005).

3.1 Regulační dobrovolné nástroje

V rámci řízení využívají organizace mnohdy regulační nástroje, jejichž implementace vede ke snižování negativních vlivů činnosti podnikatelských subjektů na životní prostředí. Tím, že regulují aktivity probíhající uvnitř organizací, přispívají nejen k ochraně životního prostředí, ale rovněž k nalezení slabých míst, jejichž odstranění vede k úspoře nákladů. V následujících kapitolách jsou základní typy regulačních nástrojů blíže charakterizovány.

3.1.1 Ekodesign

Termín ekodesign představuje preventivní nástroj, který může podnik využívat dle vlastního uvážení a nevyžaduje tedy vnější součinnost. Jeho cílem je zajistit maximálně ekonomický přístup producentů k vlivu produktů na životní prostředí.

„Ekodesign lze definovat jako začleňování požadavků na ochranu životního prostředí do návrhu a konstrukce výrobků s účelem vyvinout produkt, jehož životní cyklus bude při poskytování požadovaného užítku a ekonomické efektivnosti vykazovat co nejnižší negativní dopady na životní prostředí.“ (Remtová, 2005, s. 10)

Při konstrukci a návrhu produktu podle požadavků ekodesignu dochází k posuzování všech potřebných materiálů a druhů energie z hlediska jejich vlivů na životní prostředí v průběhu celého životního cyklu výrobku. Řešení produktu musí být tedy takové, aby bylo možné výrobek environmentálně co nejšetrněji vyrobit, užívat i odstranit.

Hlavním úkolem designerů je při respektování specifických nároků ekodesignu vyřešit environmentální profil produktu a určit, jak dosáhnout stanoveného cíle, tedy zajistit při výrobě produktů snížení jejich negativního dopadu na životní prostředí.

Nabízí se dvě možnosti, jak zmíněný cíl naplnit. První je **vývoj zcela nové koncepce**, které může být dosaženo díky dematerializaci čili náhrady produktu službou, možností společného užívání, integrací funkcí nebo stanovením funkčního optima. Druhou možnost představuje **změna stávajícího produktu**, které může být dosaženo změnou složení výrobku, změnou struktury výrobku, optimalizací životnosti nebo způsobem likvidace.

Využívání ekodesignu může podniku přinést řadu ekonomických a marketingových výhod. Zhotovení zcela nového a na trhu dosud neexistujícího produktu může přispět k posílení postavení podniku na trhu, zvýšení zájmu zákazníků a získání konkurenční výhody. Náklady snižuje i minimalizace používání vzácných prvků a úsilí o opětné používání některých součástí nebo o užívání recyklovaných a recyklovatelných materiálů. Nutnost omezovat používání toxických a nebezpečných látek přispívá ke snížení nebezpečí a možnosti vzniku havárií, čímž snižuje veškerá budoucí rizika spojená s odpovědností za produkt a může vést i k lepším vztahům s finančními a pojišťovacími institucemi.

Jedná se však o záležitost poměrně časově i finančně náročnou vyžadující zkušené odborníky, což představuje jeho podstatnou nevýhodu. U těchto odborníků je zapotřebí, aby neustále sledovali vývoj v mnoha oblastech a stále rozšiřovali své znalosti týkající se nejen vývoje energetických zdrojů a chování látek v životním prostředí, ale i případného rozvoje ostatních dobrovolných environmentálních nástrojů. Z tohoto důvodu se podniku často vyplatí vyškolit si své vlastní ekodesignery. Veškeré úsilí návrhářů však může přijít nazmar, pokud podnik před uvedením produktu na trh nezajistí, aby byl spotřebitel podrobně informován o jeho správném používání z hlediska životního prostředí a o jeho likvidaci jako spotřebního odpadu.

Pro spotřebitele, kteří jsou obeznámeni s problematikou životního prostředí, mohou mít vlastnosti produktu navrženého dle požadavků ekodesignu rozhodující význam při koupi. Konkrétní propagace vysvětlení (na výrobku či na letácích), jakým způsobem produkt přispívá k ochraně životního prostředí, zvyšuje pozitivní dopad reklamy.

Strategie ekodesignu tedy přispívá k hledání nových řešení, jak uspokojit potřeby spotřebitelů, a zároveň ovlivnit spotřebu a výrobu. Z hlediska složení uživatelů má jeho aplikace význam především pro výrobní organizace (Hadrabová, 2010; Remtová, 2005; Vlčková, 2006).

3.1.2 Environmentální značení

V případě environmentálního značení se jedná o označování produktů různými značkami v některých případech doplněnými o stručnou informaci o vlastnostech produktu.

Cílem environmentálních značek a prohlášení je povzbudit poptávku a nabídku produktů, jež způsobují menší tlak na životní prostředí, a to prostřednictvím sdělování ověřitelných, přesných a nezávadějících informací o environmentálních aspektech produktů.

V podstatě existují tři standardizované typy značení, jedná se o ekoznačení (typ I), vlastní environmentální tvrzení (typ II) a environmentální prohlášení o produktu (typ III).

Pojem **ekoznačení (eco-labeling)** je regulační nástroj založený na označování výrobků a služeb, které jsou šetrnější k životnímu prostředí než produkty s nimi srovnatelné.

„V praxi se pod tímto termínem rozumí certifikační proces řízený třetí nezávislou stranou, který zahrnuje výběr výrobních kategorií, stanovení výrobních požadavků, udělování ekoznačky a provádění kontrol.“ (Vlčková, 2006, s. 56)

Tento proces je upraven normou ISO 14024 Environmentální značky a prohlášení a v ČR vymezen v „Národním programu označování ekologicky šetrných výrobků a služeb“. Ekoznačka „ekologicky šetrný výrobek“ a „ekologicky šetrná služba“ označuje produkty s nízkými nepříznivými vlivy na životní prostředí a je používána na základě licence.

Obrázek 2 – Loga ekoznaček „ekologicky šetrný výrobek / značka“

Zdroj: Program Česká kvalita, Ekologicky šetrný výrobek / služba, 2010

Z teoretického hlediska mohou eco-labeling používat všechny organizace, neboť se týká výrobků i služeb. V praxi však jeho používání závisí na konkrétní existující nabídce výrobních kategorií čili druhů produktů, pro něž je vypracována tzv. směrnice obsahující soubor požadavků, jež musí každý ekologicky šetrný produkt splňovat.

Největší výhoda ekoznačky spočívá v její důvěryhodnosti. Produkty označené ekoznačkou i přes jejich vyšší cenu by měly mít větší obrat než produkty neoznačené, neboť spotřebitelé jim z vlastního zájmu dávají při nákupech často přednost. Nevýhodu zde představují náklady spojené se získáním ekoznačky, které nemusí hned odpovídat předpokládanému zvýšení obratu produktu. S významem značky je proto potřeba seznamovat co nejvíce zájmových skupin, především zákazníky, spotřebitele a veřejnost (Remtová, 2005; Vlčková, 2006).

Termín **vlastní environmentální tvrzení** představuje, na rozdíl od ekoznačení, nástroj informační, jehož hlavní smysl spočívá v upoutání pozornosti veřejnosti či zákazníka tím, že budou zdůrazněny kladné stránky působení prvku na životní prostředí.

„Jde o tvrzení výrobců, dovozců, distributorů, maloobchodníků nebo jakékoliv další osoby, která by pravděpodobně mohla mít z takového tvrzení prospěch, jež je vydáno bez certifikace třetí stranou. Je představováno prohlášením, značkou nebo obrazcem, který poukazuje na environmentální aspekt výrobku, součástky nebo obalu.“ (Remtová, 2005, s. 23)

Vlastní environmentální tvrzení je velmi podobné reklamě, nicméně při jeho používání je zapotřebí řídit se příslušnou normou, která použití některých termínů zakazuje a jiných dovoluje jen za určitých okolností. Aplikace tohoto nástroje je použitelná pro všechny typy organizací a je regulována normou ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení.

Pro lepší představu lze zmínit důležité zásady pro tvorbu vlastních environmentálních tvrzení, které lze přehledně shrnout do čtyř základních bodů:

- vlastní environmentální tvrzení by měla být především přesná, ověřitelná, relevantní, doložitelná a nezavádějící,
- tvrzení musí být podložena údaji získanými postupem, který je dostatečně důkladný a jehož výsledky jsou jasné a reprodukovatelné, aby tvrzení podpořili,
- informace o postupu a metodice všech kritérií použitých pro podporu environmentálních tvrzení musí být veřejně dostupné nebo poskytnuty na vyžádání,
- formulace environmentálních tvrzení by měla brát v úvahu všechny náležité aspekty životního cyklu produktu.

Hlavní výhodou tvrzení je možnost získat pozornost všech zájmových skupin jiným snadným způsobem, než reklamou a při vynaložení velmi nízkých nákladů. Na rozdíl od ostatních informačně zaměřených nástrojů umožňuje vlastní environmentální tvrzení použití velkého množství prostředků. Z hlediska nevýhod spočívá určité riziko pouze v nedodržení některých normou uváděných skutečností (Hrubý, 2010; Remtová, 2005).

Pojem **environmentální prohlášení o produktu** představuje rovněž informační nástroj, který poskytuje konkrétní vybrané environmentální údaje o produktu.

V případě, že je environmentální prohlášení určeno konečným spotřebitelům, tak vyžaduje vnější součinnost a musí být ověřeno nezávislým orgánem. V opačném případě, kdy je používáno pouze v komunikaci mezi podniky, se ověření nevyžaduje.

„Environmentální prohlášení o produktu lze definovat jako kvantifikované environmentální údaje o výrobku používající předem stanovené parametry a tam, kde je to relevantní, také doplňkové environmentální informace.“ (Remtová, 2005, 19)

Podstatou environmentálního prohlášení je jinými slovy zveřejnění měřitelných informací o vlivu produktu na životní prostředí v průběhu jeho celého životního cyklu, tzv. od kolébky do hrobu. K získání těchto informací je využívána metoda LCA jejíž podrobný popis je uveden v kapitole hodnocení životního cyklu produktu.

Cílem prohlášení je pomoci podnikům prezentovat důvěryhodným a srozumitelným způsobem environmentální vlastnosti svých produktů a dosáhnout prostřednictvím sdělování ověřených, přesných a nezavádějících informací o environmentálních aspektech produktů, zvýšení poptávky i nabídky po ekologicky šetrných výrobcích a službách.

Při zveřejňování výsledků je zapotřebí dbát především na to, aby spotřebitel byl schopen rozlišit mezi různými druhy výpovědí u výrobku, tj. mezi ekoznačením (eco-labelingem), vlastním environmentálním tvrzením, environmentálním prohlášením o produktu a případně dalšími značkami zaměřenými na omezování vlivů produktů na životní prostředí.

Aplikace prohlášení je regulována normou ISO 14025 Environmentální značky a prohlášení a použití je z hlediska sortimentu podniků naprosto univerzální pro jakýkoliv druh produktu. V rámci stanovení environmentálního prohlášení je důležité postupovat v souladu s uvedenou normou, ačkoli konkrétní postupy se mohou lišit podle odvětví a závisejí na orgánu, který program environmentálního prohlášení provozuje a certifikuje.

Zásadní přínos environmentálního prohlášení pro podnik spočívá v možnosti prezentovat svůj produkt důvěryhodnou formou nebo jej případně porovnat i s ostatními produkty téhož druhu.

Mezi možná rizika lze na druhou stranu zařadit obtížnost získávání potřebných informací, při kterém je třeba dbát na dodržení zásady transparency, aby bylo vždy zřejmé, jakým způsobem byly předkládané výsledky dosaženy a jednotlivé produkty tak mohly být na základě prohlášení objektivně porovnávány (Remtová, 2005).

3.1.3 Systémy environmentálního managementu

Termín systém environmentálního managementu je preventivní nástroj vyžadující vnější součinnost, jenž představuje systematický přístup podniků k ochraně životního prostředí, který vede ke snižování negativních vlivů a neustálému zlepšování procesů v organizaci.

Ačkoli se jedná o dobrovolnou aktivitu, musí organizace podstoupit oficiální hodnocení a dodržovat požadovanou normu, pokud se chtějí takovýmto označením na trhu prokazovat (Hadrabová, 2010; Remtová, 2005).

Pro zavedení systému environmentálního managementu existují v zásadě dva přístupy:

- systém environmentálního managementu dle norem řady ISO 14001,
- systém environmentálního managementu dle Národního programu EMAS uplatňovaný na základě Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001.

Zmíněné nástroje stanovují požadavky na zavedení systému. V tabulce 1 jsou uvedeny hlavní rozdíly spočívající v rozsahu požadavků, které jsou při zavádění na společnost kladeny.

Tabulka 1 - Rozdíly mezi ISO 14001 a EMAS

rozsah	ISO 14001	EMAS
system managementu	ano	ano
zavedení systému	možné i v části podniku	v celém areálu podniku
environmentální přezkoumání	doporučené	povinné
veřejné dokumenty	environmentální politika	environmentální politika a environmentální prohlášení
environmentální prohlášení	nepožadováno	povinné
zakočení procesu	certifikace	ověření environmentálního prohlášení
četnost	nestanovena	nejdéle tříletá
použití loga	není	logo EMAS
registr aspektů	doporučený	povinný

Zdroj: Vlastní zpracování dle CENIA a MŽP, 2013

Podstata **systému environmentálního managementu dle EMAS** spočívá v začlenění všech zaměstnanců do vytvořeného systému řídicího vlivu podniku na životní prostředí.

„Jde o styl řízení začleňující péči o životní prostředí do podnikatelské strategie, který se týká organizační struktury, způsobů rozdělení odpovědností, zdrojů pro stanovení a zavedení environmentální politiky či technologických postupů a procesů.“ (Remtová, 2005, s. 12)

Sestává z několika etap. První je plánovací fáze, která zahrnuje zmapování současného stavu podniku, tzv. úvodní environmentální přezkoumání, které zahrnuje podrobnou analýzu environmentálních problémů vztahujících se ke konkrétním výrobním činnostem v podnikatelském subjektu. Na základě zjištěných okolností dochází ke stanovení registru environmentálních a registru právních požadavků. Po získání všech potřebných informací následuje stanovení environmentální politiky podniku.

Poté následuje realizační fáze, která nejprve řeší výcvik a školení zaměstnanců, dále rozdělení dílčích úkolů souvisejících s normální činností i neočekávanými okolnostmi, a na závěr je potřeba zajistit vypracování potřebných dokumentů a stanovit systém jejich spravování.

Minimálně jednou ročně je třeba provést vnitřní environmentální audit, který musí obsahovat environmentální prohlášení, jež je zapotřebí nechat ověřit akreditovaným ověřovatelem. Příslušné logo (Obrázek 3) může podnik používat, až po zápisu do registru.

Obrázek 3 – Logo EMAS – Eco Management and Audit Scheme

Zdroj: CENIA, Program a pravidla EMAS v České republice, 2012

Podstata působení **systému environmentálního managementu dle ISO 14001** je v principu stejná jako u předchozího systému, opět spočívá v zapojení všech zaměstnanců do řízení.

„Jde o součást systému managementu organizace použitou k vytvoření a zavedení její environmentální politiky a řízení environmentálních aspektů.“ (Remtová, 2005, s. 14)

Podnik nemusí vypracovávat environmentální prohlášení a nemá k dispozici žádné logo, pouze dostává certifikát, jehož platnost musí být vždy po dvou letech obnovena.

Sestává rovněž z několika kroků. Nejprve podnik musí stanovit environmentální politiku obsahující environmentální cíle a závazky, která patří ke klíčovým prvkům systému a její vypracování je základním požadavkem normy, dle které je systém zaváděn. Poté dochází k určení registru environmentálních a registru právních požadavků.

V rámci zavádění systému je zapotřebí rovněž vybrat pracovníky, kteří budou se systémem pracovat a podrobně je v této oblasti proškolit. Na závěr je stanoven časový plán zavedení systému a je vypracován program plnění environmentálních cílů. Po zavedení systému je zapotřebí provádět v organizaci pravidelně vnitřní a vnější audity.

Pro společnost představuje environmentálně orientované řízení mnoho výhod a přínosů. Jedná se o marketingový nástroj, který posiluje eko-image podniku z pohledu odběratelů, veřejnosti i konkurence. Jeho zavedení vede téměř vždy ke snižování materiálové a energetické spotřeby a tím ke snižování nákladů. Vzhledem k tomu, že jsou podniky s tímto systémem lépe připraveny na možnou havárii, mohou získat i výhody u pojišťovacích či finančních institucí.

Za hlavní nevýhodu jsou považovány poměrně vysoké náklady spojené s jeho zaváděním, vynaložené na certifikaci nebo plynoucí ze školení zaměstnanců (Bentlage a Weiss, 2006).

V současné době představují systémy environmentálního řízení nejrozšířenější způsob, jak může organizace deklarovat, že v rámci své činnosti dbá na ochranu životního prostředí a že při produkci výrobků či poskytování služeb jsou zvažovány rovněž jejich dopady na životní prostředí. Zavedením těchto systémů projevuje organizace sdílení odpovědnosti za stav životního prostředí a úsilí přispět k jeho zlepšování a k udržitelnému rozvoji.

Kromě zmíněných systémů může podnik přistoupit k **zavedení „neformálního“ systému**, tj. bez certifikace. Tato varianta je využívána zejména malými a středními podniky, jimž především finanční a časové ohledy brání v zavedení plnohodnotného formálního systému (Hadrabová, 2010; Remtová, 2005; Vlčková, 2006).

3.1.4 Dobrovolné environmentální dohody

Pojem dobrovolné environmentální dohody lze zařadit mezi nástroje preventivní a vyžadující vnější součinnost, neboť jde o kooperaci s veřejnou správou. Hlavním rysem těchto dohod je skutečnost, že jdou mimo rámec povinností vyplývajících z platných legislativních předpisů a často je při jejich neexistenci nahrazují.

„Lze je definovat jako smluvní závazky uzavírané v oblasti ochrany životního prostředí mezi orgány veřejné správy a podnikatelskými subjekty za účelem efektivnějšího dosažení cílů v oblasti ochrany životního prostředí.“ (Remtová, 2005, s. 9)

Mohou mít rozmanitý charakter a upravovat řadu specifických případů a environmentálních problémů. Základním principem je vyjednávání, které může v některých případech přinášet lepší výsledky než tradiční prikazování či zakazování pomocí legislativy. Z tohoto důvodu jde často o dlouhodobý administrativní proces, ale díky vyjednávání lze při oboustranné ochotě nalézt efektivnější, rychlejší a mnohdy méně nákladné řešení problému.

K uzavírání dobrovolných dohod přistupují organizace v různých situacích z různých důvodů. Nejdůležitějšími důvody jsou zejména:

- potřeba překonat tímto způsobem odpor úřadů či skupin obyvatel k nějakému zamýšlenému záměru společnosti,
- získání lepší pověsti organizace, zejména pokud tak může organizace z této lepší pověsti nějakým způsobem profitovat,
- potřeba společnosti vycházet lépe s úřady nebo s veřejností v dané zemi, nějaké oblasti nebo určitém místě.

Uzavírání těchto smluv je většinou velmi specifickou záležitostí, ačkoli obsahují základní náležitosti běžné právně závazné smlouvy, která nesmí být v rozporu s právními předpisy. Závazky smluvních stran v ní uvedené se samozřejmě liší dle tématu a problému.

Jejich výhoda spočívá v tom, že často předcházejí zavedení různých legislativních předpisů a umožňují podnikům připravit se na plnění požadavků, které budou z těchto zákonů vyplývat. Mohou tak provést potřebné inovace aniž by ztratily svou konkurenceschopnost.

Z obecného hlediska je určitou nevýhodou jejich nejasné právní postavení. Z hlediska podniku představuje největší riziko změna podmínek a vznik nestabilního ekonomického prostředí, které může narušit jejich plnění (Hadrabová, 2010; Remtová, 2005).

3.1.5 Monitoring a targeting

Termín monitoring a targeting představuje preventivně zaměřený nástroj, který podnik může využívat dle vlastního uvážení, nevyžaduje tedy vnější součinnost.

„I když oficiální definice neexistuje lze monitoring a targeting definovat jako systém řízení vedoucí ke stálému zlepšování energetické a materiálové náročnosti, který se vyvinul ze systémů energetického řízení.“ (Remtová, 2005, s. 27)

Skládá se z informační složky (monitoringu) a regulační složky (targetingu). Význam monitoringu spočívá ve sběru dat týkajících se spotřeby materiálů a energií a rovněž faktorů, které tyto spotřeby ovlivňují. Účelem targetingu je pak získaná data zpracovávat tak, aby docházelo ke stálému zlepšování energetické a materiálové účinnosti výrobních procesů.

Ačkoli jsou v organizaci jeho používáním dotčeny především oblasti energetických a materiálových toků, je výhodné ho aplikovat na celý závod. I přes svoji univerzálnost je v současné době jeho implementace v oblibě především u výrobních společností.

Zavádění metodiky M&T sestává z několika etap. Nejprve je zapotřebí provést vstupní zhodnocení prvků energetického řízení a stavu systémů měření. Poté následuje stanovení odhadu úspor a plánu zavádění. Dalším krokem je již samotné zavedení systému s důrazem na zajištění potřebných měření a zahájení sběru dat. Poslední fázi představuje provozování systému zahrnující pravidelný sběr dat, diskusi a analýzu dat, stanovení příčin odchylek skutečných od plánovaných cílů, návrh a realizaci úsporných opatření a nastavení nových cílů dle realizovaných opatření – stálé zlepšování.

Z integrace monitoringu a targetingu do systému řízení a zapojení všech pracovníků do jeho využívání může podniku plynout řada výhod a přínosů. Díky kontrolování a zefektivnění procesů a systémů v organizaci je možné dosáhnout významného, rychlého a zároveň dlouhodobého snížení spotřeby energií a s tím spojených nákladů. Na základně této úspory nákladů lze zvýšit konkurenceschopnost podniku. Tím, že jde o preventivně zaměřený systém řízení, tak umožňuje včasné odhalování poruchových stavů, úniků a plýtvání. Z toho vyplývá i možné snížení množství emisí a odpadů. Výhodou je také to, že zavedení a realizace systému vyžaduje relativně nízké investice s běžnou návratností do dvanácti měsíců.

Nevýhoda spočívá v potřebě věnovat mu určitou péči, jelikož systém nefunguje automaticky. Zavedení a realizace systému je také náročnější na kvalitu a rozsah systémů měření a návazných systémů sběru dat (Remtová, 2005).

3.2 Informační dobrovolné nástroje

Informační nástroje jsou podniky využívány pro získávání anebo poskytování informací o jejich vlivech na životní prostředí. Tím, že slouží ke zvýšení povědomí institucí, zainteresovaných stran a veřejnosti o činnosti podniků vtahující se k ochraně životního prostředí, přispívají ke zlepšení celkového environmentálního profilu organizací.

3.2.1 Čistší produkce

Termín čistší produkce se z historického hlediska začal využívat zhruba v polovině 20. století v USA, kde se v té době zvýšily poplatky a daně za znečištění životního prostředí a organizace začaly hledat různé možnosti, jak snížit své negativní působení na životní prostředí a vyhnout se postihům ze strany státní správy.

Z hlediska aplikace představuje nástroj nevyžadující vnější součinnost a lze ji definovat jako: *„stálou aplikaci integrální preventivní strategie na procesy, výrobky a služby s cílem zvýšit jejich efektivnost a omezit rizika jak vůči člověku, tak i vůči životnímu prostředí“*. (Hadrabová, 2010, s. 89)

Výrazem „stálá aplikace“ se zdůrazňuje, že aplikace čistší produkce v organizaci by neměla být jednorázovou akcí sledující vyřešení určitého problému, ale procesem snižujícím negativní dopad výroby na životní prostředí. Pojem „integrální“ vyzdvihuje, že při zavedení čistší produkce jsou výrobní procesy z hlediska dopadu na životní prostředí sledovány jako celek neboli z hlediska vlivu na všechny složky životního prostředí. Výraz „efektivnost“ zdůrazňuje, že ke snížení negativního dopadu výroby na životní prostředí přispívá rovněž každé snížení spotřeby surovin, materiálů a energie, neboť se tím zabraňuje vzniku odpadů.

Nástrojem strategie čistší produkce je tzv. **posuzování možností čistší produkce** vyjadřující schéma jednotného postupu, kterým se:

- prověří materiálově energetické toky daného systému za účelem identifikace příčin vzniku nežádoucích odpadů,
- následně posoudí možnosti odstranění nalezených příčin z hlediska snadnosti technické proveditelnosti i z hlediska ekonomické účinnosti a ekologické efektivnosti.

Metoda čistší produkce tedy neřeší důsledky vzniku environmentální zátěže, ale naopak hledá způsoby, jak těmto problémům předcházet. Z tohoto důvodu patří mezi její hlavní principy prevence, opatrnost a integrace (Hadrabová, 2010; Konečný, 2005; Vlčková, 2006).

Zavedení a realizace strategie čistší produkce sestává z několika fází. Nejdříve se stanoví oblasti se značným vznikem tuhých odpadů, emisí do ovzduší a odpadních vod. Poté je zapotřebí za pomoci analýzy materiálových a energetických toků a za pomoci látkových bilancí zjistit příčiny vzniku identifikovaných odpadů. Možnosti odstranění nalezených příčin se hledají za pomoci brainstormingu a vybrané varianty se posuzují z technického, ekonomického a environmentálního hlediska. Varianty se rozčleňují do 4 skupin:

- varianty jednoznačně výhodné, nevyžadující investice,
- varianty výhodné z hlediska ekonomické návratnosti,
- varianty investičně náročné i technicky náročné,
- varianty na první pohled nerealizovatelné.

Po rozčlenění a zvolení vhodné varianty dochází k realizaci a podrobnému dokumentování průběhu. Nakonec dochází k vyhodnocování výsledků. Pro úspěšné uplatnění strategie je vhodná účast odborného poradce nebo konzultanta, který je s problematikou čistší produkce zevrubně obeznámen.

Největší výhodou, kromě preventivního působení strategie, je dokonalé seznámení se výrobními procesy organizace. Díky tomu lze odhalit nepředpokládané plýtvání a úniky, jejichž odstranění přispívá ke snížení energetické a materiálové náročnosti a může tak značně snížit náklady. Velmi často vede zavedení čistší produkce také ke zlepšení logistiky výrobních operací či dopravních procesů, což snižuje negativní dopady na životní prostředí a opět i náklady podniku. V závěru je výsledkem všech zmíněných efektů zlepšení environmentální pověsti a zvýšení konkurenceschopnosti organizace

Provádění samotné analýzy pomocí strategie čistší produkce může být velmi pracné a časově náročné, což představuje hlavní nevýhodu, zvláště pokud v organizaci není zpracován komplexní informační systém a technologická dokumentace není úplná. Výsledek její aplikace závisí do značné míry na schopnostech a vynalézavosti pracovníků, kteří ji provádějí a efekt z ní plynoucí někdy nemusí odpovídat ani vynaložené námaze ani nákladům (Remtová, 2005; Vlčková, 2006).

Tím, že strategie čistší produkce hledá příčiny vzniku zátěží a snaží se je odstranit, přispívá k celkovému ozdravení podniku a prosazování principů trvale udržitelného rozvoje. Organizace, které ji aplikují ve svém provozu, by měly dosáhnout zlepšení životního prostředí a zároveň docílit pozitivních ekonomických efektů, představuje tedy tzv. „win-win“ řešení (Kreuz a Vojáček, 2007).

3.2.2 Environmentální účetnictví

V důsledku neustálého zpřísnování předpisů a norem na ochranu životního prostředí se zvyšují náklady podniků a vzniká potřeba tyto environmentální náklady řídit. V rámci řízení mohou organizace pro zaznamenávání transakcí a podporu rozhodovacích procesů využívat účetnictví udržitelného rozvoje nebo environmentální manažerské účetnictví.

V rámci **účetnictví udržitelného rozvoje** je tradiční finanční účetnictví rozšířeno o oblast environmentální a sociální. Prioritně je zaměřeno na budoucnost a uspokojuje informační potřeby všech významných stakeholderů². Je možné ho rozdělit na finanční a manažerské.

- Finanční účetnictví udržitelného rozvoje

Poskytuje informace v hodnotovém vyjádření související s environmentálními a sociálními aspekty podnikání především externím uživatelům. Pro vykazování informací v souladu s koncepcí udržitelného rozvoje lze využít účetní model expanded value added statement, který umožňuje propojit informace ze všech tří pilířů udržitelného rozvoje. Za výhodu lze při jeho sestavování považovat to, že vychází z tradičních finančních výkazů, které však nenahrazuje, nýbrž doplňuje.

- Manažerské účetnictví udržitelného rozvoje

Uspokojuje informační potřeby managementu a rozšiřuje jeho zájem o environmentální a sociální aspekty podnikání. Může tedy významně přispět k prosazování principů udržitelného rozvoje do podnikové praxe. Může být aplikováno při řízení efektivnosti využívání zdrojů, hledání možností nákladových úspor, hledání nejlepších postupů při řešení problémů, identifikaci sociálních a environmentálních rizik nebo při zvyšování povědomí pracovníků o přínosech udržitelného rozvoje.

Úkolem **environmentálního manažerského účetnictví** je zjistit jak se aktivity spojené s environmentální problematikou projevují ve finančních a materiálových tocích organizace. Tvoří subsystém účetnictví udržitelného rozvoje a zahrnuje jeho dva základní pilíře, ekonomiku a životní prostředí (Hyršlová, 2009; Vlčková, 2006).

² Termín představuje jedince, skupiny či instituce nějak svázané s činností podniku, tzv. zainteresované strany.

„Environmentální manažerské účetnictví se zabývá identifikací, shromažďováním, odhady, analýzami, vykazováním a předáváním informací o hmotných a energetických tocích, informací o environmentálních nákladech a výnosech či dalších hodnotově vyjádřených informací, které jsou východiskem pro rozhodování podniku.“ (Vlčková, 2006, s. 61)

V **příloze B** je uveden příklad výkazu environmentálních nákladů a výnosů, které je možné v organizaci sledovat. V podniku je dále možné se zaměřit také na hodnotovou stránku hmotných a energetických toků, které lze sledovat pomocí bilance.

- Environmentální náklady

Environmentální náklady tvoří náklady na ochranu životního prostředí a náklady související s poškozováním životního prostředí. Jak uvádí Hyršlová (2009) je účelné náklady rozdělit pro potřeby řízení do čtyř kategorií. První kategorii představují náklady související s nakládáním s odpady, odpadními vodami a emisemi do ovzduší. Druhou kategorií reprezentují náklady na prevenci znečištění a péči o životní prostředí. Třetí kategorií představuje cena vyplývaného materiálu v nevýrobním výstupu, tj. cena za vodu, energii a materiál, které nebyly použity při výrobě. Čtvrtou kategorií tvoří náklady na zpracování nevýrobního výstupu, tj. náklady na práci, opotřebení strojního materiálu nebo spotřebu provozovacích látek.

- Environmentální výnosy

Environmentální výnosy zahrnují výnosy z recyklace materiálů, podpory a dotace. Patří mezi ně i všechny výnosové položky, které se váží k položkám environmentálních nákladů.

- Bilance hmotných a energetických toků

Vychází ze základního předpokladu, že množství látek a energií, které vstupuje do výrobního procesu, musí z fyzické nutnosti podnik opouštět buď jako produkt nebo jako odpad. V bilanci se uvádí na jedné straně hmoty a energie na vstupu a na straně druhé výsledná množství výrobků, tuhých odpadů, emisí do ovzduší a odpadních vod. Vstupy i výstupy se měří ve fyzických jednotkách (kg, t, GJ) za konkrétní období.

Výhodou environmentálního účetnictví je získání celkového přehledu o nákladech a výnosech spojených s environmentální problematikou, což lze využít při rozhodování a hledání úspor. Nevýhoda spočívá v pracnosti jeho zavedení, neboť mnoho potřebných údajů nelze zjistit přímo z účtů, ale je zapotřebí je vypočítat (Remtová, 2005; Hyršlová a Vaněček, 2002).

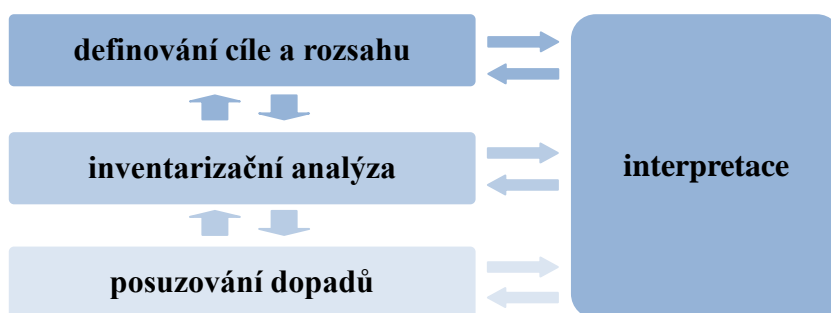
3.2.3 Hodnocení životního cyklu produktu

Termín hodnocení životního cyklu produktu představuje univerzální metodu pro všechny podniky, které potřebují objektivně posuzovat a vzájemně porovnávat vlivy výrobků, služeb nebo procesů na životní prostředí. Pro svou aplikaci nevyžaduje vnější součinnost.

Hodnocení životního cyklu produktu lze definovat jako: „shromažďování a vyhodnocování vstupů, výstupů a možných dopadů na životní prostředí výrobního systému během jeho celého životního cyklu“ (Remtová, 2005, s. 25).

Použití této metody upravuje mezinárodní norma ISO 14040 Environmentální management, jenž jí stanovuje pevnou strukturu. Na obrázku 4 jsou znázorněny čtyři fáze její realizace.

Obrázek 4 – Schéma posuzování životního cyklu produktu

Zdroj: Vlastní překlad a zpracování podle Jensena, 1997, s. 49

V **první fázi** je definován cíl, jehož má být aplikací metody dosaženo, a dále rozsah posuzovaného systému. Ve **druhé fázi** se sbírají údaje týkající se energetických a materiálových toků mezi zkoumaným systémem a životním prostředím. Ve **třetí fázi** se ze získaných dat vypočtou velikosti vlivů, jimiž zkoumaný systém přispívá k problémům životního prostředí. V poslední **čtvrté fázi** se získané výsledky prověří z hlediska kompletnosti, konzistence, citlivost a nakonec se identifikují nejzávažnější problémy.

Výhoda spočívá v tom, že je tato metoda založena na vědeckém podkladě a může poskytovat objektivní výsledky, což zvyšuje důvěryhodnost nejen těchto výsledků, ale také všech dalších informací, jež podnik pomocí ní získává a poskytuje veřejnosti. Nevýhodou představuje finanční i časová náročnost použití. Problém představuje také získání všech potřebných údajů a posouzení jejich kvality (Hadrabová, 2010; Remtová, 2005).

3.2.4 Environmentální reporting

Termín environmentální reporting neboli podávání zpráv o chování organizací vůči životnímu prostředí představuje nástroj popisující současný stav a nevyžadující vnější součinnost, kterým podniky dobrovolně informují zájmové skupiny o vlivech, jimiž působí na životní prostředí a o aktivitách, které v této oblasti vykonaly či vykonat zamýšlí.

Zatím pro environmentální reporting neexistuje žádná jednotná definice, lze ho však popsat jako: „*termín běžně používaný pro činnost zahrnující sdělování ověřených či neověřených environmentálních dat a informací*“ (Kreuz a Vojáček, 2007, s. 132).

Nejčastěji jsou environmentální reporty vydávány s výroční zprávou, buď jako její část nebo jako samostatná publikace, což záleží hlavně na zaměření podniku a jeho environmentálních aktivitách. V tabulce 2 jsou jednotlivé možnosti zpráv uvedeny. Zatím není stanovena struktura, časová frekvence ani indikátory, které by se měly při hodnocení environmentálních aktivit používat, takže podniky mohou uvádět takové informace, které považují za důležité.

Tabulka 2 - Typologie zpráv týkajících se životního prostředí

Typ I	Typ II	Typ III	Typ IV
environmentální report	organizace a společenská odpovědnost	organizace a udržitelný rozvoj	zpráva o zdraví, bezpečnosti práce a životním prostředí
popisuje vztah organizace k životnímu prostředí	odpovědnost organizace vůči společnosti v oblasti finanční, sociální a environmentální	udržitelný rozvoj organizace zahrnující ekonomický, sociální a environmentální rozměr činnosti	vztah organizace k zdraví, bezpečnost, a životnímu prostředí

Zdroj: Vlastní zpracování podle Kreuze a Vojáčka, 2007, s. 132

V současné době je tvorba environmentálního reportingu velmi kladně vnímána různými zájmovými skupinami. Podnik se jím zviditelňuje a dostává do podvědomí veřejnosti jako subjekt, jenž o svých problémech otevřeně informuje a snaží se snižovat své negativní vlivy na životní prostředí (Remtová, 2005).

3.2.5 Environmentální audit

Pojem environmentální audit se začal formovat v druhé polovině 20. století jako následek množících se legislativních předpisů, které se týkaly ochrany životního prostředí. V současné době mohou organizace využít buď externí audit vyžadující vnější součinnost a ověření nezávislým orgánem, nebo interní audit nevyžadující vnější součinnost dle vlastního uvážení.

„Environmentální audit lze definovat jako systematické a dokumentované ověřování, zda se specifikované environmentální činnosti, události, podmínky, systémy environmentálního řízení nebo informace o nich shodují s požadovanými kritérii.“ (Mikoláš, 2002, s. 5)

Cílem environmentálního auditu je, jak z definice vyplývá, přispět k ochraně lidského zdraví a životního prostředí tím, že:

- posoudí účinnost organizace, řízení a zařízení určených k ochraně životního prostředí,
- ověří soulad s právními předpisy a shodu se strategií a normami podniku,
- stanoví případná nápravná opatření.

Postup provádění environmentálního auditu není – až na výjimky – upraven žádnou normou a je tudíž záležitostí zcela individuální. Pro každý audit je možné vymezit tři základní fáze. Ve **fázi přípravy** je zapotřebí zajistit veškeré administrativní činnosti spojené s plánováním auditu a sestavit tým auditorů z odborníků na životní prostředí i na daný podnikatelský obor. Ve fázi **samotného auditu** je zapotřebí identifikovat a nastudovat systém řízení auditovaného subjektu, zhodnotit přednosti a nedostatky řízení, shromáždit důkazy a zhodnotit dosažené výsledky. Ve **fázi zakončení** je poté zapotřebí vypracovat závěrečnou zprávu z auditu a navrhnout nápravná opatření k odstranění zjištěných nedostatků.

Je-li environmentální audit připravován a prováděn konstruktivním způsobem, může z jeho realizace plynout mnoho výhod a přínosů, a to i přes jeho poměrně vysokou finanční a časovou náročnost. I přesto, že hodně závisí na rozsahu, ve kterém je prováděn, umožňuje zjistit nezanedbatelně důležité informace o vlivu podniku na životní prostředí a prokázat jeho odpovědný přístup k ochraně životního prostředí. Dále může přispívat k budování lepších vztahů se zaměstnanci, veřejností a orgány státní správy, vést k efektivní výměně a spolehlivému srovnávání informací mezi podniky a závody, nebo zvyšovat důvěryhodnost podniku u finančních a pojišťovacích institucí. V neposlední řadě lze díky jeho realizaci také zjistit oblasti možných úspor nebo identifikovat významné současné a potenciální problémy (Coyle, 2011; Mikoláš, 2002; Vlčková, 2006).

3.3 Vzdělávací dobrovolné nástroje

V první řadě se podnikatelské subjekty zaměřují na vytváření zisku, snaha o využívání postupů šetrných k životnímu prostředí závisí na míře osvícenosti managementu a na jeho informovanosti, ochotě a motivaci se této problematice v hlubší míře věnovat.

Smyslem aplikace vzdělávacích environmentálních nástrojů, dle Remtové (2005), je vychovat organizace chápající problematiku životního prostředí a probudit v nich vědomí spoluodpovědnosti za stávající podobu a stav životního prostředí. Cílem využívání těchto nástrojů je tak především snaha o dosažení změny v chování podnikatelských subjektů k životnímu prostředí. A to nejen kvůli zvyšujícímu se úsilí chránit a pečovat o životní prostředí, ale také proto, že předcházení environmentálním problémům vzděláváním a osvětou je mnohem levnější a účelnější než jejich následné řešení.

Mezi vzdělávací nástroje patří především školení, semináře a kurzy zaměřené na oblast ochrany životního prostředí. K odpovědnému a šetrnému přístupu vůči životnímu prostředí lze tímto způsobem vychovávat management, zaměstnance, odborové svazy i různé profesní organizace. Veškeré vzdělávací aktivity lze rozdělit na interní, které probíhají uvnitř podniku a provádí je proškolený pracovník, a na externí, které realizuje specializovaný odborník na danou oblast nepůsobící v organizaci.

4 Vlastní empirický výzkum

Ve společenskovední oblasti lze empirický výzkum definovat jako systematický proces shromažďování, analyzování a vyhodnocování informací týkajících se určitého problému (Kozel, 2011). Hlavní ideou takového výzkumu je využívání získaných dat pro zodpovídání otázek nebo navrhování a testování určitých představ (Punch, 2008).

V diplomové práci byla využita tzv. **obsahová analýza** jakožto výzkumná metoda, která se opírá o kvantitativní způsob bádání, ale zároveň zahrnuje i kvalitativní postupy. Jejím předmětem zkoumání jsou dle Gavory (2010) obsahy dokumentů představované různými médii, která přenáší informace od zdroje k příjemci v zaznamenané podobě.

Ve vědecké rovině se v podstatě každý výzkum skládá ze tří stěžejních etap, mezi něž patří příprava výzkumu, realizace a závěrečné vyhodnocení.

4.1 Příprava výzkumu

Na začátku každého výzkumu je zapotřebí se zamyslet nad jeho přípravou, která představuje první etapu realizace na sebe navazujících výzkumných akcí. Podle Gavory (2010) zahrnuje příprava řadu úvah, rozhodnutí a činností, které se mohou podle typu výzkumu lišit.

V případě této práce se příprava výzkumu skládá ze dvou částí. Zatímco první zahrnuje nadefinování problému, cíle a hypotéz, tak druhá sestává z důkladného stanovení metodiky, která je nezbytná pro vymezení působnosti výzkumu.

4.1.1 Stanovení cíle a hypotéz

V důsledku stále se zvyšujícího znečišťování životního prostředí, roste i potřeba zkoumat vztah podnikatelských subjektů k jeho ochraně, jelikož právě činnost těchto subjektů má na podobu a stav životního prostředí nezanedbatelný vliv.

Z tohoto důvodu je cílem výzkumu zhodnotit přístup podniků k ochraně životního prostředí vyplývající z platné legislativy a využívání dobrovolných environmentálních nástrojů.

V důsledku toho se stal u zvolených organizací předmětem hodnocení zejména způsob reportování environmentálních aspektů, míra dodržování a porušování předpisů z oblasti životního prostředí, významnost a zveřejňování environmentálních aspektů organizací, a míra využívání dostupných environmentálních dobrovolných nástrojů.

Na základě stanoveného cíle a studia sekundárních dat z environmentální oblasti byly formulovány následující hypotézy, které definují zaměření empirického výzkumu.

1. „Nejčastěji podnikatelské subjekty zveřejňují environmentální aspekty své činnosti v podnikových reportech a na webových stránkách. V rámci pravidelné komunikace environmentálních aktivit veřejnosti využívají organizace z možných druhů reportů zejména výroční zprávy, environmentální informace v nich uvedené vyjadřují především slovně.“
2. „V posledních třech letech realizovala většina organizací opatření na ochranu životního prostředí, avšak cíle v této oblasti si stanovila pouze čtvrtina z nich. Z dobrovolných environmentálních nástrojů jsou nejvíce využívány systémy environmentálního řízení.“

4.1.2 Metodika obsahové analýzy

Pro zjištění potřebných dat byla využita obsahová analýza, která představuje kvantitativní formu výzkumu zahrnující rovněž kvalitativní postupy.

Výzkum, který byl realizován v termínu od 10. září do 10. listopadu 2013, zahrnoval zejména vyhledávání vhodných dokumentů, a z nich dále získávání, analyzování a vyhodnocování nezbytných informací. Mezi analyzované dokumenty byly záměrně zařazeny webové stránky a podnikové reporty, které podnikatelské subjekty dobrovolně zveřejňují zainteresovaným stranám a široké veřejnosti. V **příloze C** je uveden záznamový list použitý pro rychlejší a snazší sběr dat, jehož jednotlivé části vymezují zkoumané oblasti.

Záznamový list sestává z otevřených otázek, uzavřených dichotomických dotazů a otázek polytomických uzavřených s možností daného výběru. První část listu je identifikační, kde jsou zjišťovány informace charakterizující jednotlivé organizace. Druhý oddíl se týká formy, způsobu a četnosti vykazování jejich environmentálních aktivit a informací. A poslední, třetí část je zaměřena na konkrétní environmentální nástroje, jejichž využívání organizacemi přispívá k ochraně životního prostředí.

Z hlediska poměrně specifického zaměření diplomové práce byly pro výzkum záměrně voleny dokumenty společností působících v průmyslových odvětvích, jelikož právě jejich činnost se ze všech podnikatelských zaměření dotýká životního prostředí nejvíce. V **příloze D** je uveden seznam analyzovaných organizací s odkazy na jejich webové stránky a reporty.

Závěrem k metodice je vhodné zmínit, že výstupem empirického šetření jsou kvantitativní data, která byla zpracována pomocí statistických metod.

4.2 Výsledky obsahové analýzy

Výzkum byl realizován na výběrovém souboru padesáti organizací působících v pěti různých průmyslových odvětvích. Z důvodu svého významného vlivu na životní prostředí byly mezi analyzovaná odvětví zvoleny následující podnikatelské obory:

- chemický průmysl,
- strojírenský průmysl,
- potravinářský průmysl,
- energetický průmysl,
- stavební průmysl.

V rámci každého uvedeného odvětví bylo rovnoměrně vybráno deset společností, které dobrovolně komunikují environmentální aspekty své činnosti zainteresovaným stranám prostřednictvím podnikových reportů nebo webových stránek. Vzorek sledovaných organizací byl vybrán záměrně s ohledem na množství zveřejňovaných environmentálních informací.

V úvodní identifikační části výzkumu byly zjišťovány základní charakteristiky sledovaného souboru podnikatelských subjektů. V následujících dvou tabulkách je uveden počet organizací dle výše obrátu a počtu zaměstnanců. Ze zjištěných informací lze vyvodit určité závěry.

Zkoumaný vzorek obsahuje převážně velké skupiny podniků a kromě nich také organizace velké a střední, avšak ve skupině malých podniků do 100 zaměstnanců a 30 mil. Kč ročního obrátu není jediná organizace. Z toho je patrné, že své environmentální aktivity zveřejňují zejména velké organizace, které jsou v rámci svého řízení pravděpodobně více schopny vyčlenit na vykazování těchto činností čas a finance.

Tabulka 3 - Velikost organizací dle počtu zaměstnanců

počet zaměstnanců	počet organizací	% z celku
méně než 100	0	0
100 – 500	15	30
500 – 1 000	14	28
více než 1 000	21	42

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Tabulka 4 - Velikost organizací dle výše ročního obrátu

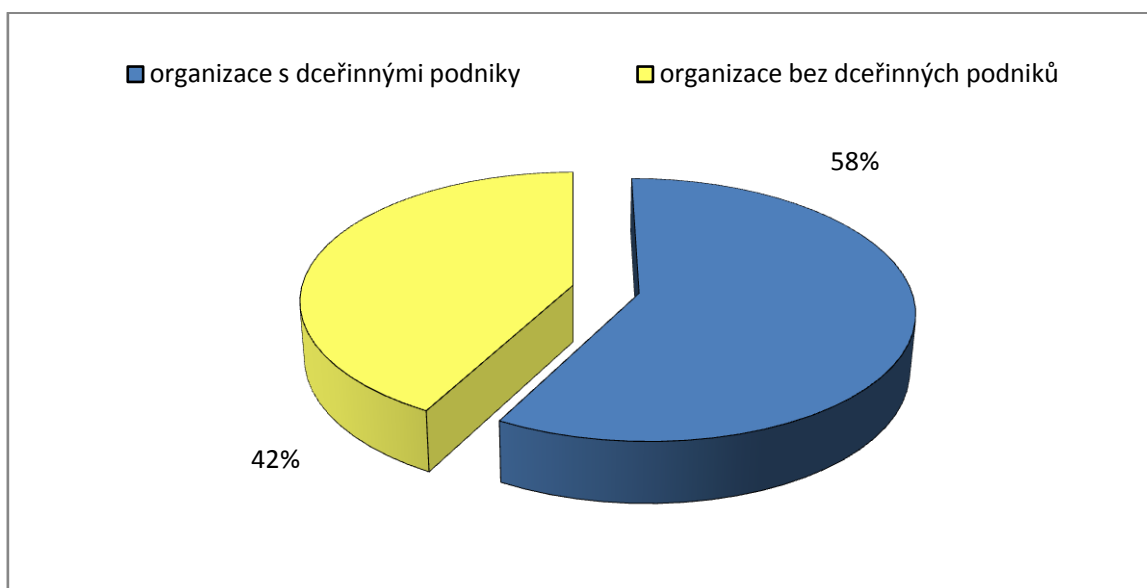
výše ročního obrátu	počet organizací	% z celku
méně než 30 mil. Kč	0	0
30 – 100 mil. Kč	4	8
100 – 3 000 mil. Kč	14	28
více než 3 000 mil. Kč	32	64

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Z hlediska zaměření empirického výzkumu se v rámci identifikační části u každé organizace rovněž zjišťovalo, zda ovládá nějaké další podnikatelské subjekty. Tato informace byla podstatná pro zkoumání obsahu reportovaných zpráv, neboť mateřské společnosti mnohdy uveřejňují podnikové reporty za celý konsolidační celek.

Více jak polovinu vzorku, konkrétně 58 %, tvoří organizace, jež ovládají alespoň jednu další společnost (Obrázek 5). V další části diplomové práce je analyzováno, do jaké míry uveřejňují tyto organizace environmentální aktivity a informace týkající se jejich činnosti za celou skupinu a do jaké míry samostatně.

Obrázek 5 – Rozdělení organizací dle struktury

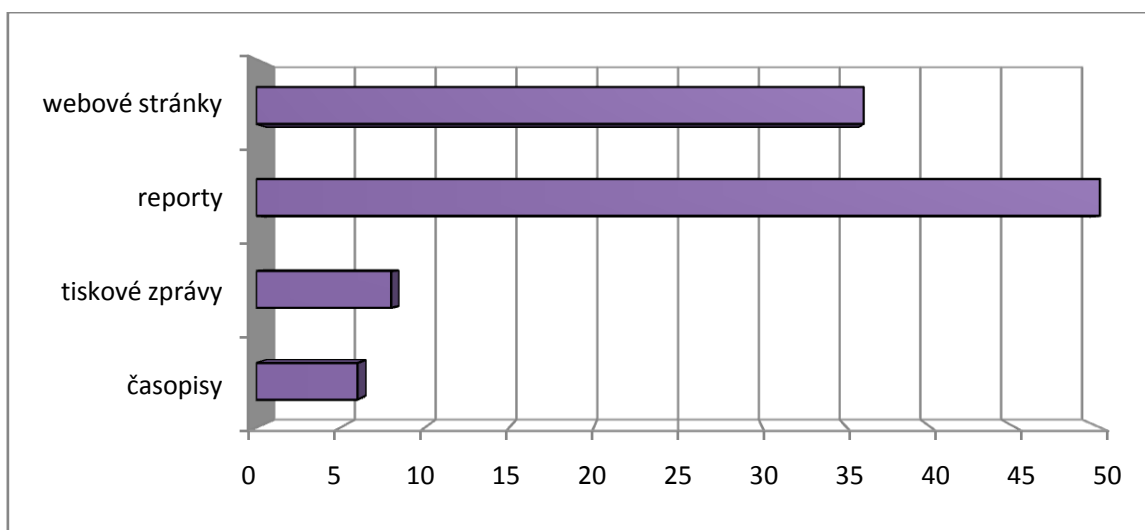
Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

4.2.1 Způsob reportování environmentálních aspektů

V další části empirického výzkumu byla zkoumána forma, způsob a četnost vykazování environmentálních aktivit a informací sledovaných podnikatelských subjektů.

Při zjišťování, jaké komunikační kanály organizace nejčastěji pro prezentaci svého vlivu na životní prostředí a aktivit na jeho ochranu využívají, bylo odhaleno, že pravidelné vykazování prostřednictvím reportů je pro ně samozřejmostí. Mnoho podniků (Obrázek 6) kombinuje environmentální reporting s prezentací svých aktivit v oblasti ochrany životního prostředí na webových stránkách. Mezi další oblíbené prostředky komunikace patří zejména vydávání podnikových časopisů, novin a tiskových zpráv nebo pořádání konferencí.

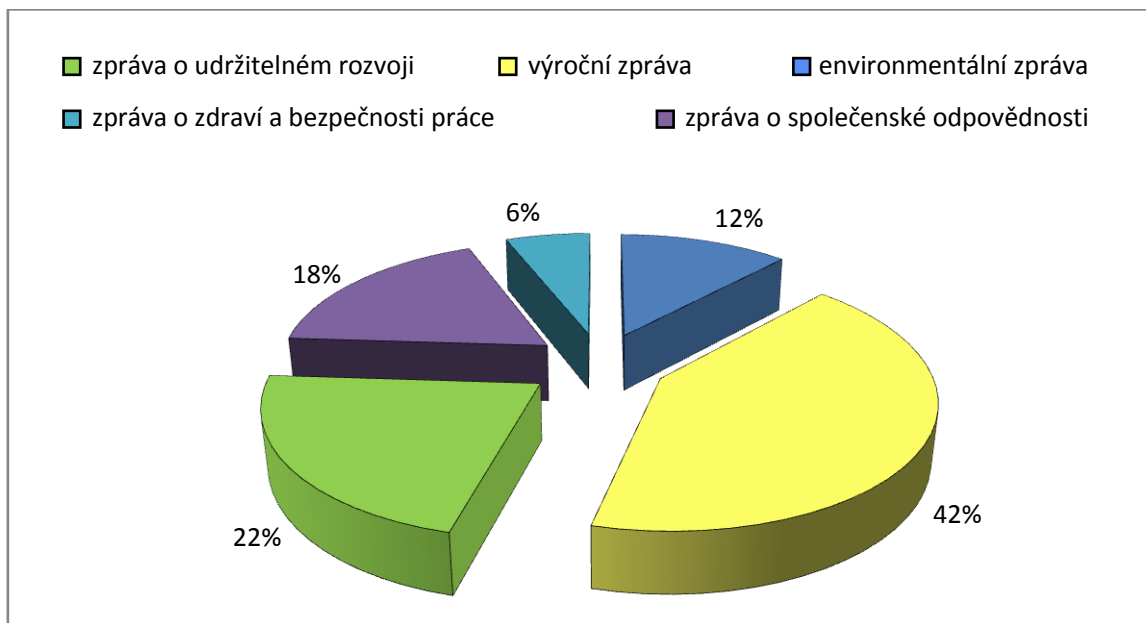
Obrázek 6 – Způsoby komunikace environmentálních informací veřejnosti

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

V rámci analýzy reportů byla nejprve zkoumána četnost jejich jednotlivých typů (Obrázek 7). Mezi nejčastější volbu, jak se ukázalo, patří vykazování environmentálních informací v rámci výročních zpráv. K dalším oblíbeným vydávaným reportům patří zpráva o udržitelném rozvoji a zpráva o společenské odpovědnosti. Napříč všemi odvětvími jsou tyto typy zpráv využívány zhruba nastejno, na rozdíl od zprávy environmentální, která má výhradní zastoupení v chemickém průmyslu. Z výzkumu rovněž vyplynulo, že nejméně využívaným typem je zpráva o zdraví, bezpečnosti práce a životním prostředí.

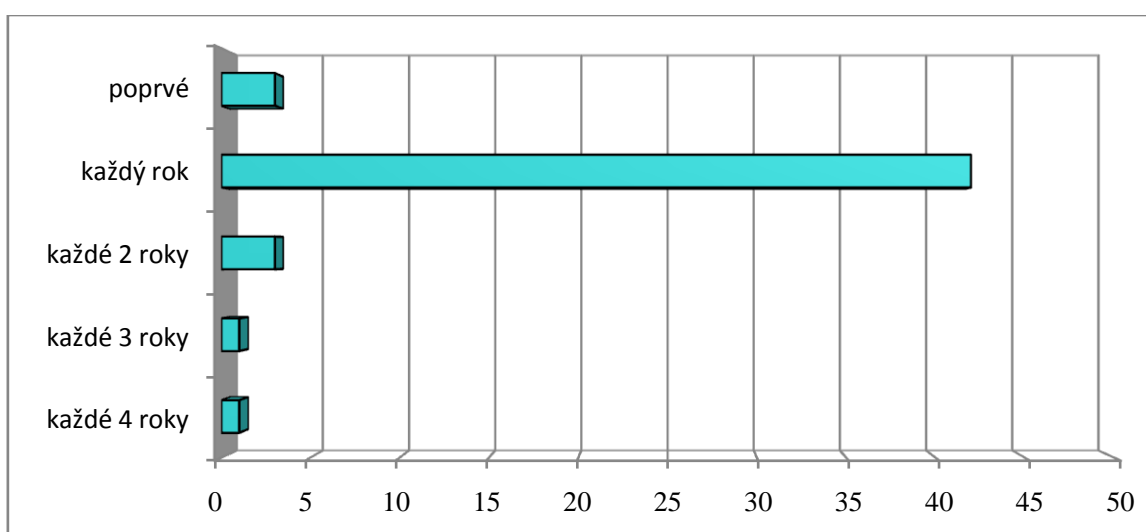
Obrázek 7 - Typy zveřejňovaných podnikových reportů

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Z hlediska pravidelnosti vykazování environmentální údajů (Obrázek 8) je pro podniky každoroční komunikace směrem k veřejnosti téměř samozřejmostí. Pouze v několika málo případech lze nalézt delší interval než 1 rok. V roce 2012 si také tři společnosti ze zkoumaného vzorku vyzkoušely vydání reportu poprvé.

Obrázek 8 - Četnost zveřejňování podnikových reportů

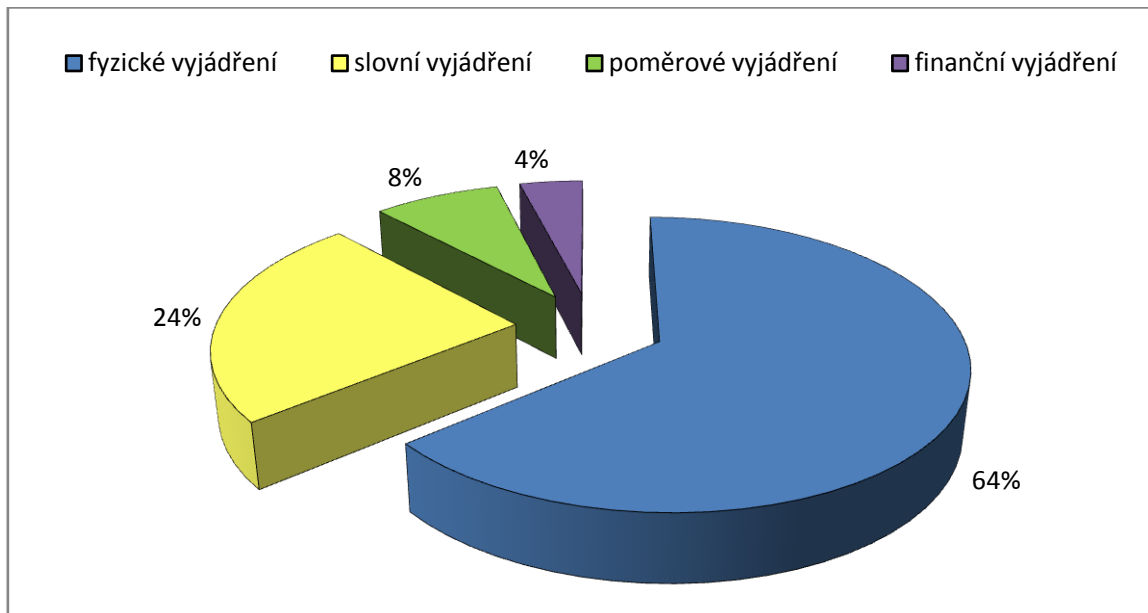

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

V rámci zkoumání jednotlivých reportů byla pozornost zaměřena i na jejich strukturu, neboli na to, zda byla při sestavení využita nějaká metodika. Ze zkoumaného vzorku padesáti organizací používá osm z nich mezinárodní metodiku, které byla vyvinuta pro zprávy o udržitelném rozvoji a pro jejich snadné vzájemné srovnávání. Na základě stanovené struktury je pro organizace pevně dáno, jaké informace je zapotřebí zveřejnit. Tím dochází k vykazování i „nelichotivých“ zpráv, které by organizace v opačném případě raději „zamlčela“ a zvýšení její důvěryhodnosti v očích zainteresovaných stran.

Mezi další sledované aspekty patřila forma vykazovaných informací (Obrázek 9). Většina organizací, konkrétně 64 %, vykazuje informace, týkající se spotřeby vody, energie, materiálu nebo produkce emisí a odpadů, ve fyzických jednotkách. Ze sledovaných organizací využívá 24 % pouze nenáročného slovního popisu, 8 % upřednostňuje poměrové vyjádření pomocí procent a pouze 4 % organizací vykazují tyto informace ve finančních jednotkách.

Obrázek 9 - Forma vykazovaných environmentálních informací

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Z tohoto zjištění lze vyvodit dva možné závěry, buď podnikatelské subjekty svou spotřebu týkající se oblasti životního prostředí peněžně nevyčíslují, což se však zdá být málo pravděpodobné, anebo tyto údaje veřejnosti nesdělují.

Poslední zkoumanou oblastí v této části byl způsob, jakým podniky své informace zveřejňují, zda je vykazují samostatně nebo je kumulují za celý konsolidační celek. Jak již bylo zjištěno v předchozí části (Obrázek 5), ze sledovaných subjektů tvoří větší polovinu, konkrétně 58 %, podniky s dceřinými společnostmi.

Z těchto podniků vykazuje v podstatě polovina, konkrétně 52 %, informace konsolidované (Tabulka 5). Dle výsledků výzkumu se tedy jedná o zcela běžnou praxi, kdy výhoda tkví pravděpodobně hlavně v tom, že mateřský podnik vydá pouze jednu ucelenou a přehlednou zprávu za všechny své dceřiné společnosti, bez obavy roztržitosti informací.

Tyto údaje byly sledovány především z důvodu, že kumulativně vykazované informace mohou do značné míry zkreslovat analýzu, jelikož každý podnik ze skupiny může mít odlišnou spotřebu zdrojů a odlišnou produkci odpadů.

Z tabulky je možné vyzorovat, že ani dle odvětví není ve vykazování environmentálních informací kumulativně žádný trend. Zveřejňování informací tímto způsobem tak zcela určitě nesouvisí s průmyslovým zaměřením podniku, ale závisí pouze na úsudku, volbě a rozhodnutí všech jeho představitelů.

Tabulka 5 – Četnost vykazování informací za skupinu

odvětví	počet organizací	% z celku
chemický průmysl	2	7
strojírenský průmysl	3	10
potravinářský průmysl	2	7
energetický průmysl	3	10
stavební průmysl	5	17
celkem	15	52

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Ve všech reportech zkoumaných společností bylo možné najít environmentální informace systematicky a přehledně rozříděné dle konkrétních dceřiných podniků, a z tohoto důvodu byly rovněž i tyto zprávy do výzkumu zařazeny.

4.2.2 Přístup organizací k ochraně životního prostředí

V poslední části empirického výzkumu byly zkoumány konkrétní environmentální aktivity, opatření a nástroje, jež organizace využívají v rámci svého řízení a dobrovolně o nich informují zainteresované strany a širokou veřejnost.

Z hlediska zaměření výzkumu na zvolená průmyslová odvětví je relevantní nejdříve charakterizovat nejvýznamnější problémy životního prostředí s nimi související.

V případě **chemického průmyslu** lze konstatovat, že na životní prostředí působí přímo vypouštěním odpadních látek do ovzduší a vody a nepřímo vlivem svých produktů při jejich používání nebo odstraňování. Za riziko chemických provozů lze považovat i vznik různých havárií, které mohou vést nejen k ohrožení životního prostředí, ale i lidského zdraví.

Za negativní aspekty **strojírenského průmyslu** lze považovat spotřebu přírodního materiálu a značné množství energie při jeho přeměně na výsledný produkt. Mezi další škodlivé jevy patří odpady různého druhu včetně člověkem uměle vytvořených látek.

U **potravinářského průmyslu** spočívá hlavní zátěž ve spotřebě a znečišťování vody, spotřebě energie a v produkci odpadů. Vliv potravinářské výroby na životní prostředí je rovněž spojen se zemědělstvím, jehož intenzivní obhospodařování půdy v posledních letech značně ovlivňuje fungování celého ekosystému.

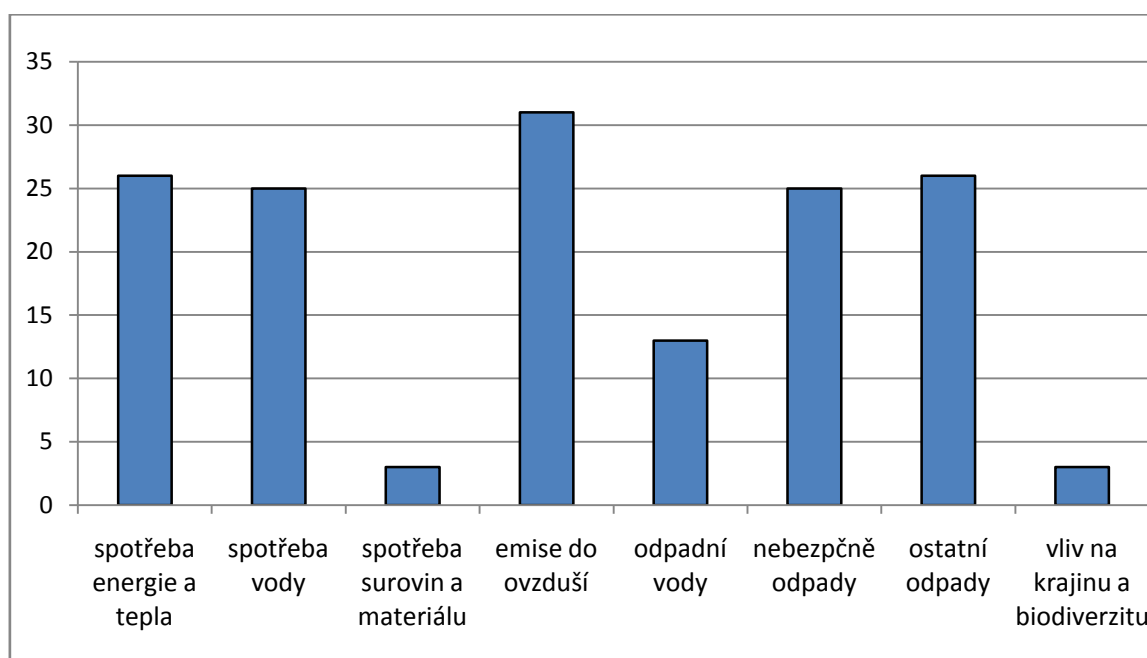
Za negativní aspekty **stavebního průmyslu** lze považovat zejména zastavěné „mrtvé“ plochy, spotřebu materiálu, energie a vody, znečišťování hlukem a prachem, nebo stavební odpad vznikající v důsledku demolice staveb.

V případě **energetického průmyslu** se jedná především o spotřebu energetických surovin, jejichž získávání nejen mění krajinu, ale váže na sebe i další spotřebu energie. Následná přeměna surovin na elektřinu a teplo produkuje do ovzduší velké množství znečišťujících látek, které zhoršují jeho kvalitu, což se negativně projevuje na zdraví všech organismů (Vítejte na Zemi, 2013).

Ke znečišťování životního prostředí tak přispívá každé odvětví jinou měrou, avšak společné pro všechny analyzovaná odvětví je, že jejich činnost má na přírodu největší negativní dopad ze všech existujících podnikatelských oborů.

V úvodu této části výzkumu byla pozornost zaměřena na konkrétní environmentální aspekty související s podnikatelskou činností, které organizace v rámci reportů a webových stránek zveřejňují. Z těchto aspektů (Obrázek 10) přikládají společnosti největší význam emisím produkovaným do ovzduší. Za podstatné rovněž považují spotřebu energie a vody nebo produkci nebezpečných a dalších odpadů, méně významnou kategorii pak tvoří produkce odpadních vod. I přesto, že analyzovaná průmyslová odvětví představují obory poměrně náročné na přírodní zdroje, tak pouze tři podniky ze všech sledovaných organizací považují za významné zmínit objem spotřeby surovin či míru vlivu na krajinu.

Obrázek 10 - Environmentální aspekty činnosti organizací

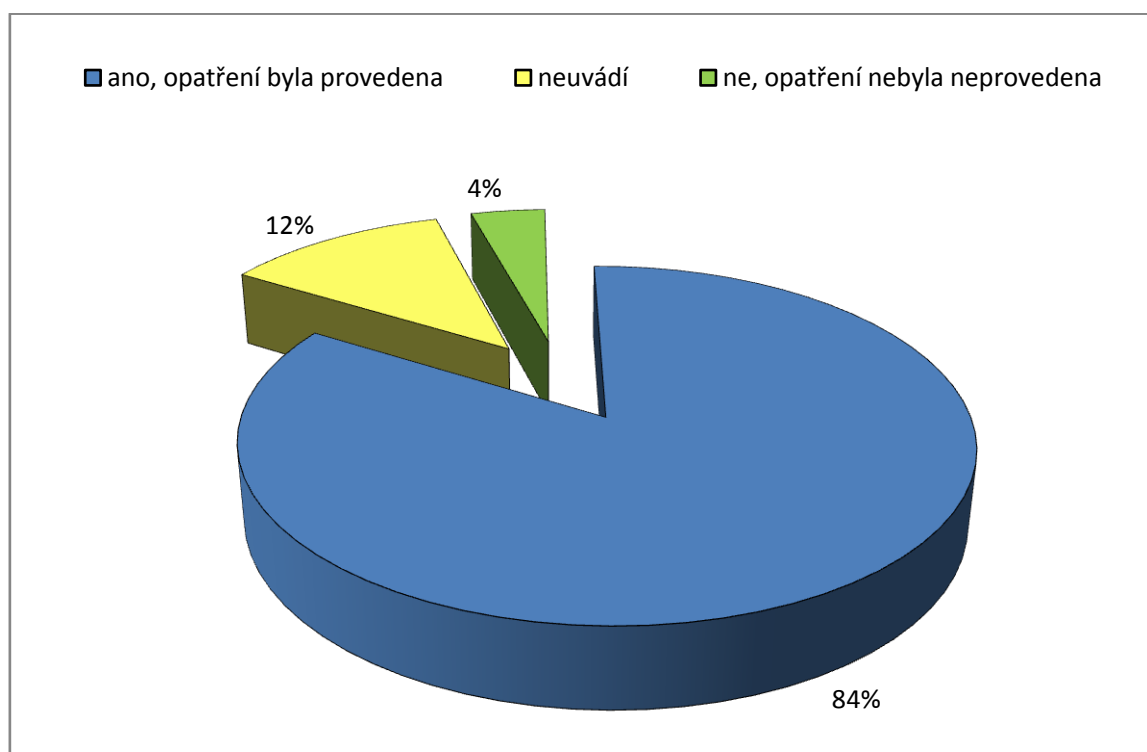

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

V chemickém průmyslu má dle analýzy hlavní zastoupení produkce nebezpečných odpadů, podstatná je rovněž spotřeba energie, produkce emisí a odpadních vod. Pro strojírenský průmysl je typická produkce odpadu veškerých druhů a kategorií, spolu s produkcí emisí. V průmyslu potravinářském hraje důležitou roli zejména spotřeba vody a energie, s čímž souvisí i produkce odpadních vod. Pro stavební průmysl je příznačná produkce emisí a v neposlední řadě také množství zastavěných ploch působící na krajinu a biodiverzitu. V energetickém průmyslu převládá podle výzkumu spotřeba energie a produkce emisí, nicméně i spotřebu surovin vykazuje několik málo společností.

Na základě předchozího zjištění lze analyzovat, zda organizacemi realizovaná opatření na zlepšení stavu životního prostředí odpovídají oblastem, které dle výzkumu svojí činností nejvíce znečišťují nebo poškozují. Nejdříve se zjišťovalo (Obrázek 11), kolik ze sledovaných podniků provedlo v horizontu posledních tří let určitá environmentální opatření. Z výzkumu vyplynulo, že celkem 84 %, což svědčí o značné péči organizací o životní prostředí.

Obrázek 11 - Realizace environmentálních opatření

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

V následující fázi byla pozornost zaměřena především na druh a četnost realizovaných opatření (Tabulka 6). V první řadě se podniky snaží investovat do opatření, která snižují negativní vlivy jejich činnosti na stav ovzduší. Na základě zjištěných výsledků v porovnání se zdroji znečišťování (Obrázek 10) lze konstatovat, že společnosti skutečně realizují nejvíce opatření na ochranu oblasti životního prostředí, kterou dle výzkumu právě nejvíce znečišťují.

Mezi další často realizovaná opatření patří odstraňování starých ekologických zátěží, které představují masivně poškozená území, k nimž došlo v minulosti, a to zejména v důsledku průmyslové výroby. Na jejich sanaci přispívá finančními zdroji rovněž Ministerstvo životního prostředí ČR (MŽP, 2008 – 2012).

Z tabulky je rovněž patrné, že se průmyslové společnosti zaměřují také na ochranu podzemních i povrchových vod, snižování spotřeby energií a rekultivaci svého okolí.

Ke snížení spotřeby vody a její ochraně jsou hojně využívány čistírny odpadních vod, dále izolovány podlahy provozoven kvůli možným únikům nebezpečných látek nebo zaváděna opatření pro snížení zbytečného plýtvání. Pro snižování spotřeby energií jsou podniky často využívány energetické audity, na jejichž základě se zavádějí vhodné varianty energeticky úsporných řešení. Z hlediska odvětví souvisí rekultivace s energetickým průmyslem a týká se zejména oblastí zasažených těžbou, které jsou vráceny do původního stavu.

Tabulka 6 – Typy environmentální opatření

typ opatření	počet organizací, které opatření realizovaly	% z celku
odstraňování ekologických zátěží	13	26
ochrana vody	12	24
ochrana neobnovitelných zdrojů	2	4
ochrana ovzduší	15	30
snižování spotřeby energií	13	26
snižování produkce odpadů	4	8
snižování spotřeby surovin	1	2
rekultivace okolí	8	16
ostatní environmentální opatření	5	10

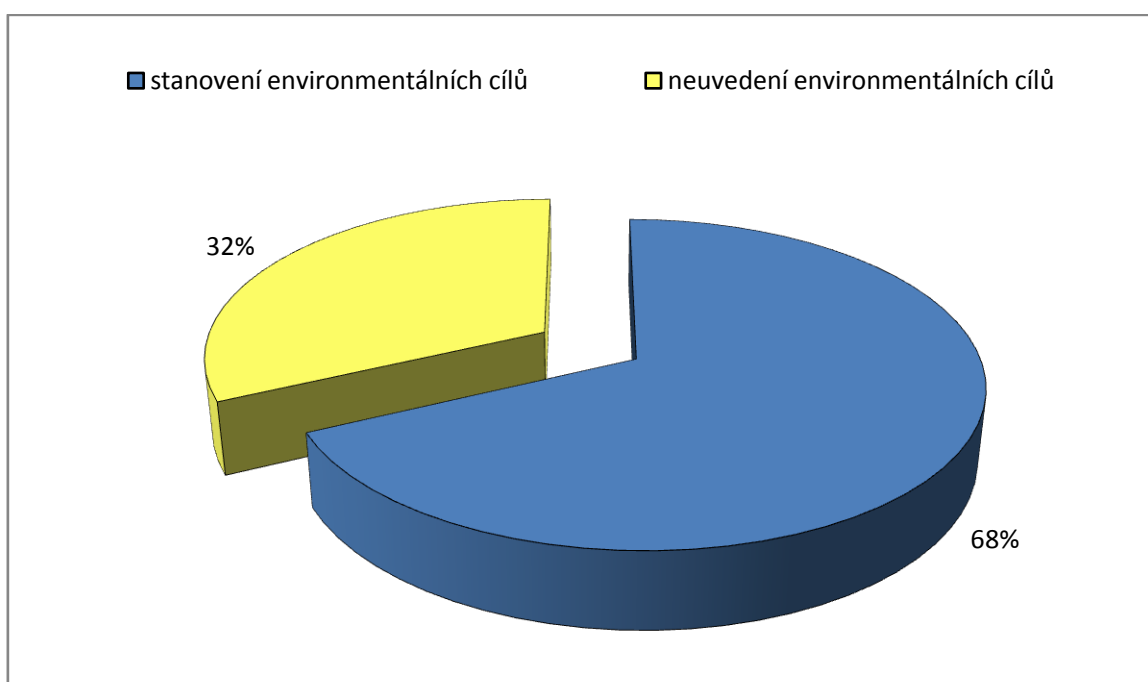
Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Z výzkumu rovněž vyplynulo, že nejméně se průmyslové podniky soustředí na ochranu neobnovitelných zdrojů, snižování produkce odpadů a snižování spotřeby surovin.

Mezi ostatní činnosti, kterými se snažily organizace v minulých letech přispět k ochraně životního prostředí, lze zařadit opatření na podporu ekologické distribuce, modernizaci výrobních technologií, snahu o omezování rizik havárií, snižování hluku a prachu nebo zvyšování recyklovatelnosti všech druhů materiálu.

V další fázi výzkumu bylo zjišťováno, kolik společností si stanovuje cíle v oblasti ochrany životního prostředí. Z následujícího grafu (Obrázek 12) je patrné, že ani budoucnost přírody není podnikatelům lhostejná, avšak výhled do budoucna nesdělují tolik společnosti, kolik jich uvádí činnosti realizované v minulosti. V tomto případě lze pouze odhadovat, zda skutečně více jak 30 % všech společností své aktivity na ochranu životního prostředí neplánuje, nebo zda o nich pouze neinformuje veřejnost.

Obrázek 12 - Cíle v oblasti ochrany životního prostředí

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Mezi posuzované faktory patřila rovněž interní politika v organizaci a míra s jakou v ní jsou zakomponovány otázky ochrany životního prostředí. V 82 % případů zveřejňují organizace dokumenty týkající se jejich interní politiky, což ukazuje na pevně nastavená pravidla. V organizacích jsou tedy ve velké míře standardizovány a uplatňovány postupy a pravidla týkající se životního prostředí, kterými jsou zaměstnanci povinni se řídit.

Nejčastěji jsou záležitosti ochrany životního prostředí součástí dokumentů, jež zahrnují systémy integrovaného řízení celé společnosti. Velmi často existují i samostatné materiály o environmentální politice. V některých případech začleňují organizace ochranu přírody do politiky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nebo politiky kvality a jakosti.

Z důvodu dodržování ať už ze zákona povinných či dobrovolně zvolených norem a nástrojů byla další část výzkumu zaměřena zejména na odpovědnost v oblasti plnění stanovených limitů a na zveřejňování havárií, poplatků a pokut.

V prvním případě se zkoumalo, do jaké míry se organizace kontrolou dodržování norem zabývají. Pouze v 30 % případů se organizace zabývají dozorem nad záležitostmi, které se týkají životního prostředí. I v tomto případě lze opět pouze spekulovat, zda skutečně podnikatelé nepovažují za důležité se tímto aspektem zabývat nebo neshledávají za významné o tom informovat veřejnost. U podniků zabývajících se však těmito činnostmi bylo možné vyzorovat, že upřednostňují zaměstnat vlastního ekologa nebo delegovat zmíněnou činnost na již existující oddělení, před možností najmout ekologa externího.

V druhém případě (Tabulka 7) se zkoumalo, do jaké míry organizace zveřejňují „nechvalné“ aspekty jejich činnosti související s životním prostředím jako jsou havárie, poplatky a pokuty. I v případě, že se jedná o negativní stránky podnikání, nejsou organizace k jejich zveřejňování lhostejné, o čemž svědčí výsledky zaznamenané v tabulce. V případě, kdy podniky vydávají reporty sestavované dle mezinárodní metodiky, je zveřejňování havárií a poplatků povinné. Ze zkoumaného vzorku použilo zmíněnou metodiku však pouze osm organizací, z toho vyplývá, že většina z nich komunikuje o haváriích a pokutách zcela dobrovolně.

Tabulka 7 - Zveřejňování havárií, poplatků a pokut

typ	počet organizací	% z celku
havárie a nehody	18	36
poplatky a pokuty	20	40

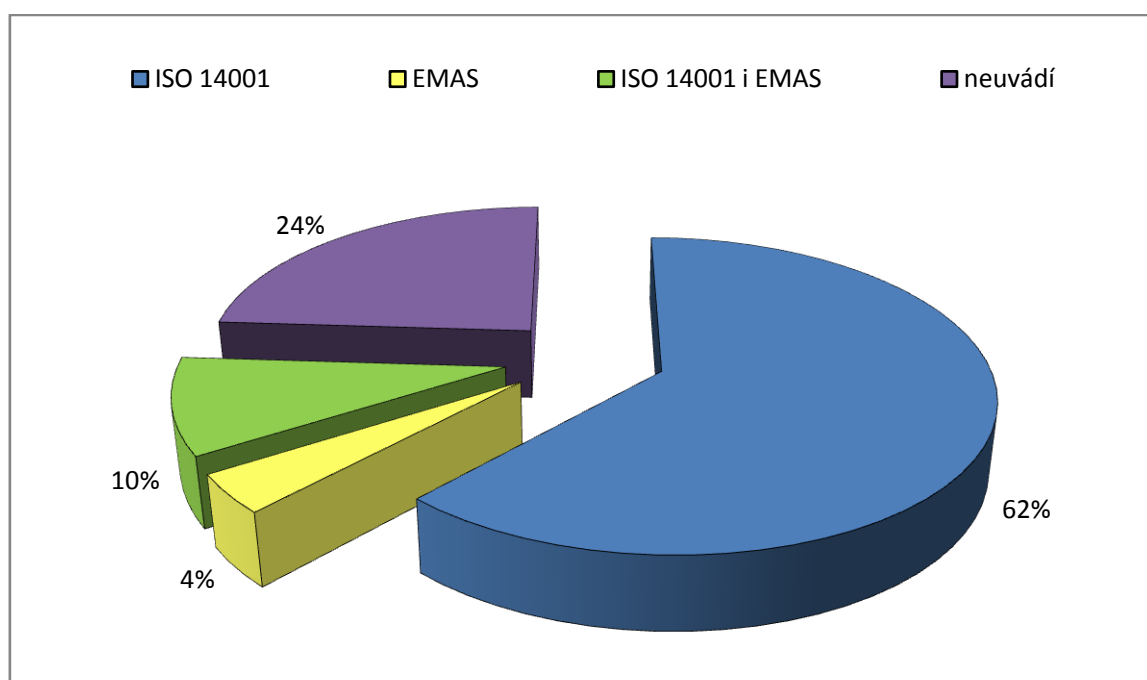
Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Mezi nejčastější havárie v minulých letech patřil únik nebezpečných látek či překročení některých stanovených limitů v oblasti emisí a odpadů. V případě poplatků se jednalo především o sankce za znečištění vody, kontaminaci půdy a znečištění ovzduší. V oblasti pokut se jednalo zejména o porušení zákona o odpadech a zákona o vodách.

V následující stěžejní části výzkumu byla pozornost soustředěna na využívání dobrovolných environmentálních nástrojů, které jsou v současnosti na trhu dostupné.

Nejdříve byly analyzovány systémy environmentálního řízení (Obrázek 13). Z výsledků je patrné, že nejoblíbenější systémem představuje ISO 14001, který podniky využívají z 62 %. Hlavním důvodem volby tohoto systému se pravděpodobně stávají požadavky na jeho zavedení a údržbu, které jsou zpravidla nižší než u druhého systému. Pouze 4 % upřednostňuje systém EMAS, který má vyšší nároky na zavedení a údržbu například tím, že vyžaduje posuzování přímých i nepřímých aspektů, určuje četnost environmentálních auditů, požaduje provádět environmentální přezkoumání a vydávat environmentální prohlášení. Z 10 % je využívána jejich kombinace, zejména v průmyslu stavebním, která představuje volbu asi nejnáročnější, nicméně zlepšuje řízení organizace a zvyšuje důvěru u zainteresovaných stran.

Obrázek 13 - Využívání systémů environmentálního managementu

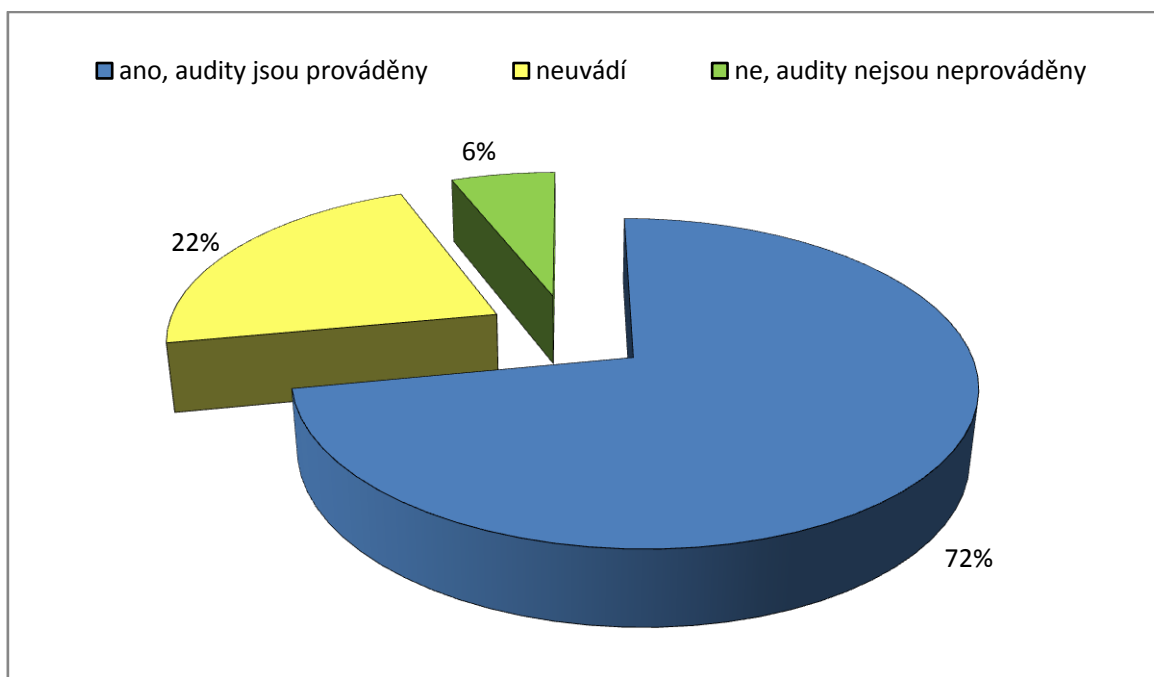
Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Z výzkumu rovněž vyplynulo, že ze 48 % jsou systémy environmentálního managementu, spolu se systémy managementu kvality, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, součástí různých integrovaných systémů řízení. V případě průmyslových společností se mnohdy jedná i o začlenění dalších norem, které jsou pro konkrétní odvětví nezbytné.

Z hlediska kontroly norem, systémů a procesů v organizacích byla nadále pozornost zaměřena na provádění environmentálních auditů. Ze 72 % (Obrázek 14) jsou audity orientované na oblast životního prostředí podnikatelskými subjekty využívány, jejich provádění je u většiny organizací dokonce pravidelné s periodou maximálně tří let.

V podnicích se nejčastěji, až z 64 %, realizují environmentální audity externí, které jsou zaměřeny především na ověření správného fungování systémů environmentálního řízení. Mezi další externí audity týkající se životního prostředí, které sledované organizace v uplynulých letech realizovaly, patřily bezpečnostní a havarijní audity, energetické audity nebo audity vykazovaného množství emisí a kontroly kvality odpadních vod. Interní environmentální audity provádí 34 % ze všech sledovaných podniků, a ty jsou zaměřeny zejména na integrované systémy řízení, na spotřebu zdrojů, produkci emisí a odpadů.

Obrázek 14 - Realizace environmentálních auditů

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Mezi další oblíbené kontroly patří auditování výrobců, dodavatelů a poskytovatelů služeb, jehož předmětem hodnocení je jejich vztah k ochraně životního prostředí.

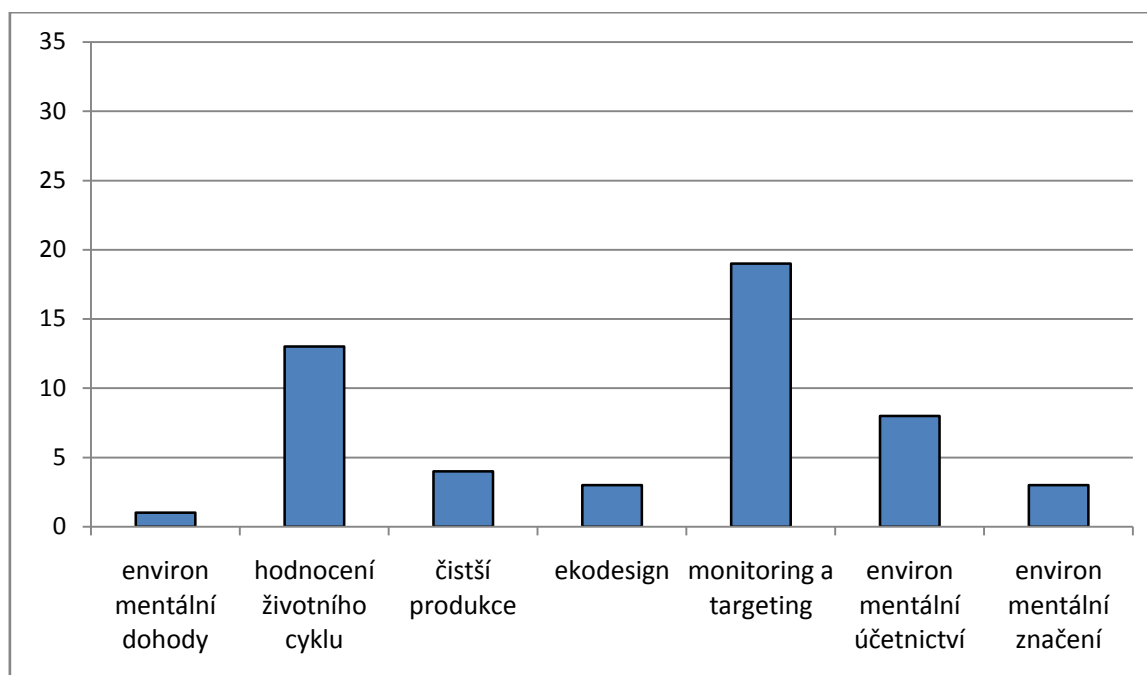
Na základě auditem zjištěných nedostatků přijímají organizace případná nápravná opatření, aby byl i nadále zajištěn jejich bezproblémový chod nebo došlo v této oblasti ke zlepšení.

Ve výzkumu bylo dále zjišťováno, jaké další dobrovolné environmentální nástroje ještě organizace v rámci svého řízení využívají. Z následujícího grafu (Obrázek 15) je jasné vidět, že jejich používání není u podnikatelských subjektů natolik v oblibě.

Na základě výsledků výzkumu je možné konstatovat, že ve sledovaných průmyslových odvětvích se nejčastěji uplatňuje monitoring a targeting, který představuje systematický přístup k energetickému řízení umožňující sledování skutečné energetické spotřeby, analýzu výsledků a realizaci nápravných opatření. Z hlediska náročnosti sledovaných oborů na spotřebu energie a nízkých investic na zavedení a realizaci nástroje je pochopitelné, že jeho využívání je mezi průmyslovými podniky oblíbené.

Na druhou stranu nejméně využívanými nástroji ve zkoumaných průmyslových odvětvích jsou environmentální dohody, ekodesign, čistší produkce a environmentální značení, které nejsou aplikovány ani v 10 % sledovaných společností.

Obrázek 15 - Využívání environmentálních nástrojů

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

V tomto případě lze pouze odhadovat, zda skutečně jsou tyto environmentální nástroje organizacemi využívány v tak malé míře, nebo zda o jejich používání pouze prostřednictvím webových stránek a reportů neinformují.

V každém z analyzovaných průmyslových odvětví převládá využívání jiného dobrovolného environmentálního nástroje. V **příloze E** je v tabulce přehledně uveden seznam nástrojů a počet organizací z konkrétního oboru podnikání, které tyto nástroje používají.

U **chemického průmyslu** má výhradní zastoupení využívání monitoringu a targetingu (50 %) a čistší produkce (40 %), což je pochopitelné z důvodu vypouštění velkého objemu odpadních látek a možného rizika vzniku různých havárií. Z tohoto důvodu je rozumné zaměřit se na monitorování podnikatelských aspektů negativně působících na životní prostředí a pravidelně prověřovat materiálové toky za účelem identifikace příčin vzniku nežádoucích odpadů.

V případě **strojírenského průmyslu** se v podnikových provozech nejvíce uplatňuje také monitoring a targeting (30 %) a hodnocení životního cyklu (20%). Z hlediska značné spotřeby přírodních materiálů a produkce různých odpadů je užití monitoringu i zde na místě, spolu s posuzováním environmentálních dopadů produktů, výrobků i služeb.

Za nejčastěji uplatňovaný nástroj v **potravinářském průmyslu** lze dle výzkumu považovat hodnocení životního cyklu (50 %), pouze výjimečně se aplikuje monitoring nebo ekodesign. Posuzování environmentálních dopadů produktů po celou dobu jejich života je pro potravinářský průmysl důležité nejen kvůli značné spotřebě vody a produkci odpadních vod, ale rovněž z důvodu vzniku velkého množství odpadu v podobě obalového materiálu.

V případě **stavebního průmyslu** se v podnikových provozech nejčastěji uplatňuje obecně nejvíce používaný monitoring a targeting (60 %) a environmentální účetnictví (60 %). I ve stavebním průmyslu je nezbytně nutné monitorovat vlivy organizace na životní prostředí, k čemuž je ve značné míře využíváno i environmentální účetnictví.

U **energetického průmyslu** má přední zastoupení využívání již několikrát zmíněného monitoringu a targetingu (40 %) spolu s hodnocením životního cyklu (20 %), pouze výjimečně se v tomto odvětví aplikují dobrovolné dohody nebo environmentální účetnictví. Jelikož se jedná o odvětví se značnou spotřebou energie a produkcí emisí do ovzduší, je zapotřebí monitorovat a sledovat jejich vliv na životní prostředí.

Každé odvětví je tedy specifické svým charakterem výroby, což samozřejmě souvisí i s aplikací konkrétních dobrovolných environmentálních nástrojů, které jsou vždy využívány na základě potřeb daného podnikatelského subjektu.

Na celkovém vlivu organizace na životní prostředí se ve velké míře podílí zaměstnanci podniku, a to tím, jak přistupují k jednotlivým činnostem, procesům a systémům. Z tohoto důvodu je environmentální výchova a vzdělávání pracovníků stěžejní pro bezproblémový chod organizace a její minimální dopad na životní prostředí.

V rámci výzkumu bylo zjišťováno, v jakém rozsahu se organizace zabývají otázkami výchovy, vzdělávání a osvěty v oblasti životního prostředí (Tabulka 8). Z tabulky je patrné, že environmentální vzdělávání pracovníků se v průmyslových podnicích uplatňuje poměrně často, konkrétně 66 % podniků v oblasti životního prostředí své zaměstnance vzdělává. V průmyslu stavebním se věnuje této činnosti dokonce devět z deseti sledovaných organizací, z čehož lze usuzovat, že své pracovníky považují za klíčové know-how organizace.

Tabulka 8 – Vzdělávání zaměstnanců v oblasti životního prostředí

odvětví	počet organizací vzdělávající své zaměstnance	% z celku
chemický průmysl	7	14
strojírenský průmysl	5	10
potravinářský průmysl	6	12
energetický průmysl	6	12
stavební průmysl	9	18
celkem	33	66

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Mezi nejčastější způsoby vzdělávání zaměstnanců patří pořádání různých školení v podobě seminářů, přednášek či kurzů, která jsou dle svého zaměření určena konkrétním pracovníkům. Školení jsou prováděna interními i externími lektory, kteří jsou odborníky na danou oblast.

V posledních letech proběhly u zkoumaných společností workshopy pro interní auditory, školení v protipožární ochraně a v oblasti nakládání s nebezpečnými látkami, populární se stal rovněž systém sdílení znalostí a zkušeností. Velmi často probíhá i vzájemná spolupráce s okresními ekologickými centry a hospodářskými komorami.

V závěru analýzy bylo zkoumáno, jakými dalšími činnostmi, procesy a nástroji organizace z chemického, strojírenského, potravinářského, stavebního a energetického průmyslu ještě přispívají k ochraně životního prostředí (Tabulka 9).

Tabulka 9 – Nástroje a činnosti na ochranu životního prostředí

typ nástroje nebo činnosti	počet organizací	% z celku
prevence závažných havárií	15	30
řízení rizik	3	6
třídění a recyklace odpadu	28	56
spolupráce s EKO-KOM	9	18
projekt „zelená firma“	6	12
responsible care	9	18
zelené nakupování	9	18
system TRINS	5	10

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Mezi nejčastější aktivitu, která vede k ochraně životního prostředí, ale i ke snížení nákladů organizace lze zařadit třídění a recyklaci odpadu různého druhu. S tím souvisí i hojně využívaná spolupráce se společností EKO-KOM, která zajišťuje třídění, recyklaci a využití obalového odpadu jako druhotné suroviny nebo zdroje energie.

Z 30 % je průmyslovými organizacemi využíván systém havarijní připravenosti zajišťující preventivní funkci stanovením havarijních plánů provozoven pro případy úniku různých nebezpečných látek. S tím souvisí i řízení rizik a sledování mimořádných událostí, díky kterým lze výskyt různých událostí s nepříznivým dopadem na životní prostředí omezit.

V současné době se začíná uplatňovat rovněž koncept „zeleného nakupování“ představující takový způsob nákupu, při kterém je brán ohled na dopad produktů na životní prostředí. Z hlediska výběru materiálu a surovin je podnikatelskými subjekty brána v úvahu například recyklovatelnost, biologická rozložitelnost, materiální a energetická náročnost výroby, zdravotní nezávadnost či transportní vzdálenost od výrobce ke spotřebiteli.

Mezi rozšiřující se programy patří i „zelená firma“ představující projekt, kdy organizace poskytují svým zaměstnancům možnost zbavit se vysloužilých elektrospotřebičů prostřednictvím sběrných boxů. Společnosti zapojené do tohoto projektu vlastní certifikát a využívají příslušné logo programu.

V chemickém průmyslu se značně využívá nástroje „Responsible Care“ v České republice nazvaného jako „odpovědné podnikání v chemii“. Zaměřuje se na nové a důležité výzvy, jimž čelí chemický průmysl včetně zvyšování míry dialogu veřejnosti o tématech veřejného zdraví a ochrany životního prostředí spojených s užíváním chemických výrobků.

Mezi další značně využívané nástroje v chemickém průmyslu lze zařadit „transportní informační a nehodový systém“ (TRINS). Systém poskytuje prostřednictvím svých středisek nepřetržitou pomoc při řešení mimořádných situací, které souvisejí s přepravou, skladováním a likvidací nehod spojených s nebezpečnými látkami.

V rámci výzkumu se u některých sledovaných společností zjistilo, že nad rámec všech dosud zmíněných nástrojů a činností dobrovolně vyvíjejí další aktivity, jejichž cílem je zlepšit současný stav a podobu životního prostředí.

Ve společnosti UNIPETROL se snaží přispět k zarybnění nedaleké řeky Bíliny tím, že ve spolupráci s Českým rybářským svazem vysazují do řeky kapra obecného a jelce jesena. Na vysazování ryb do řeky věnovala společnost v letech 2010 – 2012 více jak 250 tisíc Kč.

Společnost TRINECKÉ ŽELEZÁRNY se pravidelně stará o úpravu zelených ploch ve městě Třinci, ve kterém působí. V rámci své činnosti nezapomíná ani na čištění biokoridoru podél řeky Olše, která protéká jejím areálem v délce téměř 7 km.

Ve společnosti ARCELOR MITTAL se zaměřují na spolupráci s Českým svazem včelařů a na ochranu a podporu včelstev v blízkém okolí, s cílem dosáhnout zvýšení stavů včelstev, eliminovat závažná onemocnění včelstev a podpořit jejich chov.

Společnost ŠKODA AUTO vysazuje stromy v rámci svého projektu „za každé prodané auto v ČR jeden zasazený strom“ již od roku 2007. V letech 2007 – 2012 bylo ve spolupráci se 44 partnery vysazeno celkem 363 624 stromků ve více než 50 lokalitách.

Všechny zmíněné činnosti přispívají více či méně ke zlepšení současného stavu životního prostředí. Z tohoto důvodu je jakákoliv pomoc každé organizace pro přírodu prospěšná.

4.3 Testování hypotéz

V poslední etapě výzkumu byla pozornost zaměřena na zhodnocení hypotéz, které byly stanoveny před začátkem analýzy. Zda se hypotézy potvrdily nebo nepotvrdily, bylo zjišťováno z vytvořených grafů a ověřeno pomocí statistických metod.

4.3.1 Zhodnocení stanovených hypotéz

Na závěr, jak ukázal výzkum, lze říci, že první hypotéza:

„Nejčastěji organizace zveřejňují environmentální aspekty své činnosti v podnikových reportech a na webových stránkách.“ byla potvrzena pouze z této části. V dalším bodě „V rámci pravidelné komunikace environmentálních aktivit jsou využívány z možných druhů reportů zejména výroční zprávy, environmentální informace v nich uvedené jsou vyjadřovány především slovně.“ nebyla hypotéza potvrzena, jelikož více jak polovina organizací využívá jiné druhy reportů a informace vyjadřují nejčastěji ve fyzických jednotkách.

Naopak druhá hypotéza:

„V posledních 3 letech realizovala většina organizací opatření na ochranu životního prostředí. Z dobrovolných environmentálních nástrojů jsou podniky nejvíce využívány systémy environmentálního řízení.“ byla výzkumem potvrzena. Jen v jediném bodě „Cíle v oblasti životního prostředí si stanovila pouze čtvrtina zkoumaných organizací.“ nebyla hypotéza potvrzena, jelikož cíle v této oblasti si stanovila více jak polovina sledovaných podniků.

4.3.2 Statistické zhodnocení hypotéz

Výše uvedené hypotézy byly ověřovány rovněž statistickým testováním a na základě testování rozhodováno o tom, zda lze stanovené hypotézy potvrdit nebo vyvrátit.

„Statistickou hypotézou H_0 nazýváme určitý předpoklad o základním souboru vyslovený nezávisle na souboru zkoumaném. Testováním hypotéz pak nazýváme rozhodovací proceduru, při níž se na základě výsledků získaných náhodným výběrem rozhodneme testovanou hypotézu zamítnout nebo nezamítnout.“ (Foret a Stávková, 2003, s. 89)

V případě testování hypotéz je důležité mít na paměti, že se pracuje s údaji získanými náhodným výběrem, a tudíž je možné se dopustit chybných závěrů. Z tohoto důvodu je rozhodnutí o zamítnutí či nezamítnutí nulové hypotézy přijímáno za určitého rizika.

V diplomové práci byl využit **test relativní četnosti**. „*Testujeme hypotézu, že relativní četnost určité varianty znaku v základním souboru se rovná určitému číslu.*“ (Hindls, 2007, s. 140)
 Základním předpokladem testu je dostatečný rozsah výběrového souboru n ($n > 30$).

$$H_0 = \pi = \pi_0$$

Hypotézu, jak uvádí Hindls (2007), ověříme pomocí testového kritéria:

$$U = \frac{p - \pi_0}{\sqrt{\frac{\pi_0 \cdot (1 - \pi_0)}{n}}}$$

kde: π_0 ... určitá zvolená hodnota

U ... má rozdělení $N [0;1]$

p ... relativní četnost

n ... velikost souboru

V případě testu relativní četnosti byla stanovena tzv. hladina významnosti $\alpha = 0,05$, která představuje pravděpodobnost chybného zamítnutí hypotézy. Z toho vyplývá, že stanovené hypotézy lze zamítnout nebo nezamítnout s pravděpodobností 0,95.

Než se vypočte hodnota testového kritéria je zapotřebí pro $\alpha = 0,05$ vymezit kritický obor, který je $(-\infty, u_{\alpha/2}) > U < (u_{1-\alpha/2}, \infty)$ a obor přijetí, který je $(u_{\alpha/2}, u_{1-\alpha/2})$.

Vyhodnocení testu se provede tak, že absolutní hodnota vypočteného testového kritéria u_{vyp} se porovná s hodnotami uvedenými v tabulkách u_{tab} ($u = 1,96$) s následujícím rozhodnutím.

Je-li: $u_{vyp} > u_{tab}$... H_0 se zamítá,

$u_{vyp} < u_{tab}$... H_0 se nezamítá.

V rámci statistického ověřování je u všech níže uvedených a testovaných hypotéz pro stanovenou hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ vymezen kritický obor $(-\infty, -1,96) > U < (1,96, \infty)$ a obor přijetí $(-1,96; 1,96)$ a podmínky pro použití testového kritéria jsou splněny.

1A) H_0 : Z 80 % zveřejňují podnikatelské subjekty environmentální aspekty své činnosti v podnikových reportech a na webových stránkách.

Tabulka 10 - Hypotéza 1A

varianta	počet odpovědí v %
webové stránky a podnikové reporty	86
ostatní	14

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

$$U = \frac{0,86 - 0,8}{\sqrt{\frac{0,8 \cdot (1 - 0,8)}{100}}} = \mathbf{1,50}$$

S pravděpodobností 95 % nelze hypotézu, že organizace zveřejňují environmentální aspekty své činnosti nejčastěji v podnikových reportech a na webových stránkách, zamítnout.

1B) H_0 : Ze 70 % jsou organizacemi pro komunikaci environmentálních aktivit veřejnosti využívány ze všech podnikových reportů výroční zprávy.

Tabulka 11 - Hypotéza 1B

varianta	počet odpovědí v %
výroční zprávy	42
ostatní	58

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

$$U = \frac{0,42 - 0,7}{\sqrt{\frac{0,7 \cdot (1 - 0,7)}{100}}} = \mathbf{-6,11}$$

Na 5 % hladině významnosti lze hypotézu, že pro komunikaci environmentálních aktivit veřejnosti jsou z reportů nejvíce využívány výroční zprávy, zamítnout.

1C) H_0 : Z 80 % vyjadřují v reportech podnikatelské subjekty informace o své činnosti vztahující se k životnímu prostředí slovně.

Tabulka 12 - Hypotéza 1C

varianta	počet odpovědí v %
slovní vyjádření	24
ostatní	76

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

$$U = \frac{0,24 - 0,8}{\sqrt{\frac{0,8 \cdot (1 - 0,8)}{100}}} = -14,00$$

S pravděpodobností 95 % lze hypotézu, že organizace v podnikových reportech vyjadřují environmentální informace zejména slovně, zamítnout.

2A) H_0 : 80 % organizací provedlo v posledních 3 letech nějaká opatření vztahující se k ochraně životního prostředí.

Tabulka 13 - Hypotéza 2A

varianta	počet odpovědí v %
opatření realizována	84
ostatní	16

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

$$U = \frac{0,84 - 0,8}{\sqrt{\frac{0,8 \cdot (1 - 0,8)}{100}}} = 1,00$$

Na 5 % hladině významnosti lze hypotézu, že v posledních 3 letech realizovali sledované organizace nějaká environmentální opatření, zamítnout.

2B) H_0 : Ze 70 % implementují a využívají podnikatelské subjekty ve svých provozovnách systémy environmentálního managementu.

Tabulka 14 - Hypotéza 2B

varianta	počet odpovědí v %
systemy využívány	76
ostatní	24

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

$$U = \frac{0,76 - 0,7}{\sqrt{\frac{0,7 \cdot (1 - 0,7)}{100}}} = \mathbf{1,30}$$

S pravděpodobností 95 % nelze hypotézu, že většina organizací v rámci svého řízení má implementovány systémy environmentální řízení, zamítnout.

2C) H_0 : 75 % organizací nestanovuje a nezveřejňuje žádné cíle, které by se vztahovaly k ochraně životního prostředí.

Tabulka 15 - Hypotéza 2C

varianta	počet odpovědí v %
cíle nestanovovány	32
ostatní	68

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

$$U = \frac{0,32 - 0,75}{\sqrt{\frac{0,75 \cdot (1 - 0,75)}{100}}} = \mathbf{-9,93}$$

Na 5 % hladině významnosti lze hypotézu, že cíle v oblasti ochrany životního prostředí stanovuje a zveřejňuje pouze čtvrtina organizací, zamítnout.

5 Doporučení pro průmyslové podniky

Hlavním výstupem diplomové práce by měla být doporučení, která by podnikatelské subjekty dle svého uvážení mohly snadno a rychle samy uvést přímo v praxi.

Mezi nejdůležitější poznatky získané z praktické části práce lze zařadit různorodé vyjadřování kladných i záporných aspektů činnosti podniků týkajících se životního prostředí. V rámci prezentace těchto aspektů jsou organizacemi využívány různé druhy reportů, od zpráv o společenské odpovědnosti, udržitelném rozvoji, zpráv o bezpečnosti a ochraně zdraví, environmentálních zpráv až po pouhé pasáže ve výročních zprávách. Z tohoto důvodu je o aspektech týkajících se životního prostředí velmi těžké získat srovnání mezi podniky. V případě, že má někdo ze zainteresovaných stran nebo široké veřejnosti zájem relevantně porovnat činnost průmyslových podniků, musí pročíst a vyhodnotit velké množství dat.

Z důvodu přibývání zájemců o tyto informace je pro podniky vhodné prezentovat se v souladu s udržitelným rozvojem a **využívat některé z možných metodik** pro sestavení, posuzování a hodnocení reportů. Mezi nejznámější patří mezinárodní „Metodika GRI“, která určuje obsah, posloupnost a množství informací, které by měla organizace o dopadech své činnosti nejen na životní prostředí podávat. V naší zemi lze využít ryze český standard „Metodiku KORP“, která je vhodná i pro malé a střední podniky.

Zvláště, když v současném konkurenčním prostředí se stává prezentace informací týkající se životního prostředí stále aktuálnější a palčivějším tématem, by měly organizace využívání těchto standardů pro tvorbu podnikových reportů zajisté zvážit.

Výzkum rovněž ukázal, že ochrana a podpora životního prostředí není průmyslovým podnikům zcela cizí, jelikož více než 80 % sledovaných organizací realizovalo v uplynulých letech nějaká environmentální opatření. Avšak cíle do budoucna, jak potvrdila provedená analýza, si již v oblasti životního prostředí určuje organizací méně.

Z tohoto důvodu by bylo vhodné, aby se organizace zaměřili více na plánování aktivit s dopadem na životní prostředí, které zamýšlí realizovat. V důsledku toho, lze podnikům doporučit, aby **začlenily environmentální otázky do strategického řízení** a tím významně přispěly nejen k ochraně životního prostředí, ale i k získání důležitých obchodních kontaktů. V rámci řízení se vždy lépe prezentuje, co podnik již provedl, než co se provést teprve chystá, proto lze usuzovat, že společnosti cítí určité obavy při zveřejňování plánů do budoucna, avšak právě tato zodpovědnost může zlepšit přístup všech podniků k environmentálním problémům.

V empirické části diplomové práce bylo nadále zjištěno, že průmyslové podniky prezentují environmentální informace týkající se dopadu na životní prostředí nebo aktivit vynakládaných na ochranu životního prostředí z 64 % ve fyzickém vyjádření, což je představováno objemem vyprodukovaných odpadů, spotřebovaných zdrojů nebo přetvořené krajiny. V této oblasti by se organizace měly více **zaměřit na finanční vyjadřování údajů**, jelikož podle výzkumu využila této možnosti pouhá 4 % ze zkoumaného vzorku.

V rámci analýzy se diplomová práce nezabývala výrobním procesem zkoumaných podniků, ale pouze výstupními daty. Z tohoto důvodu je obtížné hledat příčinu prezentování environmentálních informací v drtivé většině ve fyzických jednotkách. Avšak je zřejmé, že vyjádření informací ve formě financí umožňuje zainteresovaným stranám větší možnosti při srovnávání podniků. Na první pohled je vzhledem k obratu a vynaloženým environmentálním výdajům hned patrné, jak velký důraz je na oblast ochrany životního prostředí kladen.

Z výzkumu je rovněž patrná malá obliba ve využívání současně existujících dobrovolných environmentálních nástrojů v případě nezohlednění systémů environmentálního řízení, vzdělávání v oblasti životního prostředí nebo environmentálních auditů, které využívá více než 60 % zkoumaných průmyslových organizací. Na základě tohoto zjištění lze podnikům doporučit **využívání ostatních dobrovolných environmentálních nástrojů**, které i přes možné vyšší počáteční investice umožňují dosáhnout v podnikových provozech nemalých úspor nákladů, posílit postavení podniků na trhu a přispět k ochraně životního prostředí.

V analyzovaných průmyslových odvětvích převládá využívání nástroje monitoring a targeting a hodnocení životního cyklu produktu, avšak ani tyto nástroje nemají větší zastoupení než ve 20 % případů. Z tohoto důvodu lze zmíněné nástroje doporučit, jako praxi již ověřené, avšak dosud organizacemi stále málo uplatňované. Z dalších nástrojů lze zmínit environmentální účetnictví, které je využíváno zatím pouze zhruba v 8 % průmyslových organizací, avšak jeho nespornou výhodou je získání celkového přehledu o nákladech a výnosech spojených s environmentální problematikou, což lze využít při hledání úspor. Mezi další málo využívaný nástroj patří čistší produkce, která je podniky využívána asi ve 4 %, přestože umožňuje organizaci seznámit se dokonale se svými výrobními procesy a odhalit tak nepředpokládané plýtvání a úniky, jejichž odstranění přispívá ke snížení energetické a materiálové náročnosti.

V závěru lze konstatovat, že i přes značné úsilí průmyslových společností věnované ochraně životního prostředí, můžeme vždy nalézt oblasti, ve kterých je dostatek prostoru pro zlepšení.

Závěr

V podstatě lze konstatovat, že průmyslový sektor se dotýká životního prostředí nejvíce ze všech odvětví národního hospodářství. S tím úzce souvisí výroba a spotřeba, bez které průmysl nemůže existovat. V případě spotřeby a výroby lze hovořit o tzv. ekonomickém koloběhu, který funguje na jednoduchém principu – všechno, co se spotřebuje, se musí nejprve vyrobit. Kdyby nebyla výroba, není co spotřebovávat, a naopak, kdyby nebyla spotřeba, neexistoval by důvod cokoliv vyrábět (Vítejte na zemi, 2013).

Avšak kromě pozitivních efektů, které se odrážejí ve zvýšení kvality života a celkovém rozvoji společnosti, má způsob, jakým jsou produkty vyráběny, přímý podíl na mnoha současných environmentálních problémech. Mezi tyto problémy patří zejména globální klimatické změny, znečištění ovzduší, půdy a vod, nadměrné čerpání přírodních zdrojů, přetváření krajiny a ztráta biodiverzity (Šimíčková, 2006).

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit přístup organizací k ochraně životního prostředí vyplývající z platné legislativy a využívání dobrovolných environmentálních nástrojů

V teoretické části byly formou literární rešerše shrnuty klíčové poznatky o vztahu životního prostředí a podnikání, a dále byly blíže specifikovány legislativní, ekonomické a dobrovolné nástroje ochrany životního prostředí. V empirické části byla pozornost zaměřena na pět průmyslových odvětví, které je možné ze všech odvětví průmyslu považovat za největší znečišťovatele přírody. V rámci výzkumné části byla jednotlivá odvětví popsána z hlediska jejich dopadu na přírodu a byly analyzovány environmentální aktivity zvolených organizací.

Z výzkumu vyplynulo, že ochrana životního prostředí není průmyslovým podnikům zcela lhostejná. Více než 80 % zkoumaných společností realizovalo v uplynulých letech nějaká environmentální opatření a cíle do budoucna si v této oblasti stanovilo téměř 70 % z nich.

Avšak v uplatňování různých dobrovolných nástrojů, kterými je možné přispět ke zlepšení současného stavu životního prostředí, není taková obliba. Mezi nejčastěji implementovaný nástroj patří systémy environmentálního managementu, které jsou využívány téměř z 80 %, zhruba třetina organizací využívá monitoring a targeting či hodnocení životního cyklu, používání ostatních nástrojů je však pod hranicí 18 %.

Na druhou stranu se především velké společnosti věnují mnoha dalším aktivitám, které nejsou sice „zaškatulkovány“ do konkrétních nástrojů, nicméně svůj účel – zlepšit dosavadní podobu

životního prostředí – dozajista plní. Mezi tyto aktivity patří například třídění a recyklace odpadu, vysazování lesního porostu, prevence závažných havárií a řízení rizikových situací, zelené nakupování, zarybňování řek, podpora a ochrana včelstev a mnoho dalšího. V případě realizace těchto aktivit dochází velmi často i k zapojování zaměstnanců a široké veřejnosti.

Všechny společnosti zohledňující své dlouhodobé zájmy by tedy měly zaměřit své úsilí na aktivity podporující zachování a zlepšení životního prostředí, protože odpovědné chování v environmentální oblasti představuje novou významnou hodnotu, kterou začínají v rostoucí míře očekávat zákazníci, obchodní partneři i zaměstnanci. V současné době se tak stává začleňování environmentálních principů do strategie řízení důležitým měřítkem úspěšnosti.

Výzkum provedený na zvoleném vzorku padesáti organizací poskytl bezpochyby velmi cenné informace a naznačil směr, kterým by se mohla iniciativa, aktivity a přístup průmyslových podniků v oblasti ochrany životního prostředí ubírat.

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Rozdíly mezi ISO 14001 a EMAS	35
Tabulka 2 - Typologie zpráv týkajících se životního prostředí	45
Tabulka 3 - Velikost organizací dle počtu zaměstnanců	50
Tabulka 4 - Velikost organizací dle výše ročního obrátu	51
Tabulka 5 – Četnost vykazování informací za skupinu	55
Tabulka 6 – Typy environmentální opatření.....	59
Tabulka 7 - Zveřejňování havárií, poplatků a pokut.....	61
Tabulka 8 – Vzdělávání zaměstnanců v oblasti životního prostředí.....	66
Tabulka 9 – Nástroje a činnosti na ochranu životního prostředí	67
Tabulka 10 - Hypotéza 1A.....	71
Tabulka 11 - Hypotéza 1B	71
Tabulka 12 - Hypotéza 1C	72
Tabulka 13 - Hypotéza 2A.....	72
Tabulka 14 - Hypotéza 2B	73
Tabulka 15 - Hypotéza 2C	73

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Přístupy podniků k problematice životního prostředí	20
Obrázek 2 – Loga ekoznaček „ekologicky šetrný výrobek / značka“	32
Obrázek 3 – Logo EMAS – Eco Management and Audit Scheme	36
Obrázek 4 – Schéma posuzování životního cyklu produktu.....	44
Obrázek 5 – Rozdělení organizací dle struktury.....	51
Obrázek 6 – Způsoby komunikace environmentálních informací veřejnosti	52
Obrázek 7 - Typy zveřejňovaných podnikových reportů.....	53
Obrázek 8 - Četnost zveřejňování podnikových reportů	53
Obrázek 9 - Forma vykazovaných environmentálních informací.....	54
Obrázek 10 - Environmentální aspekty činnosti organizací	57
Obrázek 11 - Realizace environmentálních opatření	58
Obrázek 12 - Cíle v oblasti ochrany životního prostředí	60
Obrázek 13 - Využívání systémů environmentálního managementu	62
Obrázek 14 - Realizace environmentálních auditů	63
Obrázek 15 - Využívání environmentálních nástrojů	64

Seznam použitých zkratk

CSR	Corporate Social Responsibility
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
EMAS	Eco Management and Audit Scheme
EU	Evropská unie
GRI	Global Reporting Initiative
LCA	Life Cycle Assessment
M&T	Monitoring and Targeting
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
OSN	Organizace spojených národů
TRINS	Transportní informační a nehodový systém
USA	United States of America

Seznam literatury

Odborná literatura

ČERVINKA, Pavel a kol. *Ekologie a životní prostředí*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2012. ISBN 978-80-86034-97-3

DVOŘÁKOVÁ, Lilia, VOLÍNOVÁ, Lucie. *Podnik a životní prostředí v podmínkách 21. století*. Plzeň: Západočeská Univerzita v Plzni, 2010. ISBN 978-80-7043-866-4

FORET, Miroslav, Stávková, Jana. *Marketingový výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 80-247-0385-8

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1.vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-7315-185-0

HADRABOVÁ, Alena. *Environmentální aspekty podnikání*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1709-4

HINDLS, Richard. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6

JADERNÁ, Eva. *Životní prostředí v České republice a regionu*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. ISBN 978-80-87472-23-1

KONEČNÝ, Miloslav. *Ekologický management*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2005. ISBN 80-7248-293-9

KOTOVICOVÁ, Jana. *Vybrané kapitoly z environmentalistiky*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2009. ISBN 978-80-7375-285-9

KOZEL, Roman. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3527-6

KULDOVÁ, Lucie. *Společenská odpovědnost firem: Etické podnikání a sociální odpovědnost v praxi*. Kanina: OPS, 2010. ISBN 978-80-87269-12-1

KREUZ, Jaroslav, VOJÁČEK, Ondřej. *Firma a životní prostředí*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1254-9

MEZŘICKÝ, Václav. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-003-8

MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj: ekologie – hrozba i naděje*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0769-7

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7

REMTOVÁ, Květoslava. *Strategie podniku v péči o životní prostředí: Dobrovolné nástroje*. Praha: Oeconomica, 2006. ISBN 978-80-245-1254-9

RITSCHELOVÁ, Iva. *Úvod do politiky životního prostředí*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta životního prostředí, 2002. ISBN 80-7044-414-2

RITSCHELOVÁ, Iva. *Úvod do ekonomiky životního prostředí*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Fakulta životního prostředí, 2004. ISBN 80-7044-581-5

VLČKOVÁ, Jitka. *Podnikový ekolog*. Praha: IREAS, Institut pro strukturální politiku, 2006. ISBN 80-86684-46-6

ZADRAŽILOVÁ, Dana a kol. *Udržitelné podnikání*. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 978-80-245-1833-6

Elektronické zdroje

BENTLAGE, Jörg, WEISS, Philipp. *Environmental Management System and Certification*. [online]. Uppsala: The Baltic University Press, 2006, s. 20-26 [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:604281/FULLTEXT01>

BRANIŠ, Martin. *Globální problémy životního prostředí*. In: DLOUHÁ Jana, DLOUHÝ Jiří, MEZŘICKÝ, Václav. *Globalizace a globální problémy* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Centrum pro otázky životního prostředí, 2006, s. 207-220 [cit. 12.7.2013]. Dostupné z: <http://www.czp.cuni.cz/knihovna/globalizace.pdf>

CENIA. *Zelené nakupování* [online]. Praha: Česká informační agentura životního prostředí, 2010 [cit. 12.7.2013]. Dostupné z: <http://www1.cenia.cz/www/zelene-nakupovani>

CENIA. *Program EMAS v České republice* [online]. Praha: Česká informační agentura životního prostředí, 2012 [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: <http://www1.cenia.cz/www/node/305>

COYLE, Robert. *Environmental Auditing – Definition and Methodology*. In: KOHLER R. Larry. 54. *Environmental Policy* [online]. Geneva: The International Labour Organization, 2011 [cit. 30.8.2013]. Dostupné z: <http://www.ilo.org/oshenc/part-vii/environmental-policy/item/748-environmental-auditing-definition-and-methodology>

ČÍŽKOVÁ, Magdalena. *Firemní filantropie a korporátní společenská odpovědnost* [online]. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, 2007 [cit. 24.7.2013]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/76016/esf_m/diplomova_prace.pdf

FIŠAR, Miloš. *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí a analýza jejich využití v ČR* [online]. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, 2009 [cit. 14.8.2013]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/171966/esf_b/171966-Fisar-Bakalarska_prace.pdf

GRI. *Sustainable Reporting Guidelines* [online]. Amsterdam: GRI, 2013 [cit. 12.7.2013]. Dostupné z: <https://www.globalreporting.org/reporting/g4/Pages/default.aspx>

HRUBÝ, Pavel. *Vlastní environmentální tvrzení aneb férová ekoreklama v praxi*. [online]. Praha: CENIA, 2010 [cit. 30.8.2013]. Dostupné z: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFYO4WH8/\\$FILE/VET_prirucka_CENIA_def.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFYO4WH8/$FILE/VET_prirucka_CENIA_def.pdf)

HYRŠLOVÁ, Jaroslava. *Účetnictví udržitelného rozvoje podniku* [online]. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu v Praze, 2009 [cit. 24.7.2013]. Dostupné z: http://www.enviweb.cz/download/ea/ucetnictvi_uzrzelneho_rozvoje.pdf

HYRŠLOVÁ, Jaroslava, VANĚČEK, Vojtěch. *Manažerské účetnictví pro potřeby environmentálního řízení: Environmentální manažerské účetnictví* [online]. Praha, 2002 [cit. 30.8.2013]. Dostupné z: http://www.enviweb.cz/download/ea/kniha_ema_2002.pdf

JENSEN, Allan Astrup at al. *Life Cycle Assessment: A guide to approaches, experiences and information sources* [online]. European Environment Agency, 1997, s. 51-81 [cit. 30.8.2013]. Dostupné z: <http://www.epa.gov/nrmrl/std/lca/pdfs/Issue20report20No206.pdf>

MOLDAN, Bedřich. *Globální environmentální správa*. In: moldan.cz [online]. 25.11.2012 [cit. 22.7.2013]. Dostupné z: <http://www.moldan.cz/index.php/component/content/article/83-aktuality/191-globalni-environmentalni-sprava-governance>

MVČR. *Zákon 17/1992 Sb., o životním prostředí* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010 [cit. 12.8.2013]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2527>

MVČR. *Zákon 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010 [cit. 14.8.2013]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4871>

MVČR. *Zákon 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010 [cit. 12.8.2013]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3857>

MVČR. *Zákon 185/2001 Sb., o odpadech* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010 [cit. 14.8.2013]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3649>

MVČR. *Zákon 254/2001 Sb., o vodách* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010 [cit. 12.8.2013]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3676>

MVČR. *Zákon 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010 [cit. 4.8.2013]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2591>

MVČR. *Zákon 356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České Republiky, 2010 [cit. 14.8.2013]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4204>

MŽP. *Staré ekologické zátěže, respektive kontaminovaná místa* [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2008 – 2012 [cit. 26.10.2013]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/stare_ekologicke_zateze

PITNER, Tomáš. *Environmentalistika* [online]. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2000 [cit. 22.7.2013]. Dostupné z: <http://www.fi.muni.cz/~tomp/envi/content.html>

PROGRAM ČESKÁ KVALITA. *Ekologicky šetrný výrobek / služba* [online]. Praha: Česká kvalita, 2010 [cit. 26.8.2013]. Dostupné z: <http://ceskakvalita.cz/spotrebitele/znacky/ekologicky-setrny-vyrobeksluzba/2>

REMTOVÁ, Květoslava. *Dobrovolné environmentální aktivity – orientační příručka pro podniky* [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005 [cit. 24.8.2013] Dostupné z: http://www.enviros.cz/udrzitelna_spotreba_a_vyroba/vyzkum_podpory_USV/vystupy/prirucka_a_pro_podniky/Prirucka_pro_podniky_USV.pdf

ŠIMÍČKOVÁ, Marcella. *Environmentální ekonomie a environmentální politika* [online]. Ostrava, 2006 [cit. 10.7.2013]. Dostupné z: <http://www.hgf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/hgf/instituty-a-pracoviste/cs/okruhy/546/studijni-materialy/EV-modul8.pdf>

VÍTEJTE NA ZEMI. *Vliv spotřeby a výroby na životní prostředí* [online]. Praha: CENIA, 2013 [cit. 24.10.2013]. Dostupné z: http://www.vitejtenazemi.cz/cenia/index.php?p=environmentalni_pohled&site=spotreba

WCED. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future* [online]. 1987 [cit. 10.7.2013]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

Články z časopisů

MIKOLÁŠ, Jan. Environmentální audit – moderní nástroj řízení podniků. *Eko: Ekologie & společnost: Časopis o ekologické roli techniky, vědy a výchovy*. Praha: CompAlmanach, 2002, ročník 13, číslo 2, s. 5-11. ISSN 1210-4728

Seznam příloh

Příloha A – Indikátory výkonnosti GRI

Příloha B – Výkaz environmentálních nákladů a výnosů

Příloha C – Záznamový list pro analýzu

Příloha D – Seznam analyzovaných organizací

Příloha E – Využívání environmentálních nástrojů dle odvětví

Příloha A – Indikátory výkonnosti GRI

KATEGORIE		ASPEKTY
sociální oblast	pracovní podmínky a důstojnost práce	zaměstnanci
		vztahy mezi zaměstnanci a managementem
		zdraví a bezpečnost zaměstnanců
		školení a vzdělávání zaměstnanců
		rozmanitost a rovné příležitosti
		rovné odměňování žen a mužů
		mechanismus podávání stížností
	lidská práva	investiční a dodavatelské postupy
		diskriminace
		svoboda sdružování a kolektivního vyjednávání
		dětská práce
		nucená nebo povinná práce
		bezpečnostní postupy
		práva původních etnik
	společnost	komunita
		korupce a úplatkářství
		veřejná politika
		konkurenční chování
		dodržování právních norem
		mechanismus podávání stížností
	odpovědnost za produkty	zdraví a bezpečnost zaměstnanců
		označení výrobků a služeb
		marketingová komunikace
soukromí zákazníků		
dodržování právních norem		

KATEGORIE	ASPEKTY
ekonomická oblast	ekonomická výkonnost
	výskyt na trhu
	nepřímé ekonomické dopady
	postupy zadávání veřejných zakázek
environmentální oblast	materiály
	energie
	voda
	biodiverzita
	emise, odpadní vody, odpady
	výrobky a služby
	dodržování právních norem
	doprava
	celkový přehled
	mechanismus environmentálních stížností

Zdroj: GRI, Sustainable Reporting Guidelines, 2013

3.4 Provozovací látky									
3.1 Energie									
3.2 Voda									
4 Náklady zpracování nevýrobního výstupu									
Náklady celkem									
5 Environmentální výnosy									
5.1 Podpory a dotace									
5.2 Další výnosy									
Výnosy celkem									

Zdroj: Hyršlová a Vaněček, Environmentální manažerské účetnictví, 2002

Příloha C – Záznamový list pro analýzu

ČÁST A – ZPŮSOB REPORTOVÁNÍ ENVIRONMENTÁLNÍCH INFORMACÍ

Vykazuje sledovaná organizace environmentální aspekty své činnosti prostřednictvím následujících komunikačních prostředků?

podnikové reporty

webové stránky

jiné _____

V případě komunikace environmentálních informací prostřednictvím podnikových reportů vytváří sledovaná organizace některý z následujících typů zpráv?

environmentální report

zpráva o společenské odpovědnosti

zpráva o udržitelném rozvoji

zpráva o zdraví, bezpečnosti práce a žp

výroční zpráva

organizace nevytváří reporty

Využívá sledovaná organizace pro vytváření podnikového reportu, kterým informuje o svých environmentálních aktivitách, nějakou metodiku?

ano, jakou _____

ne, sestavuje dle vlastní osnovy

V jakém časovém horizontu zveřejňuje sledovaná organizace environmentální aspekty své činnosti, respektive jaký je interval vydávání zpráv?

každý rok

každé dva roky

jiný interval _____

V jakých jednotkách vyjadřuje sledovaná organizace informace, které mají vliv na podobu a stav životního prostředí?

slovní vyjádření

fyzické vyjádření

poměrové vyjádření

finanční vyjádření

V podnikových reportech vyjadřuje sledovaná organizace environmentální informace samostatně nebo za konsolidovaný celek?

samostatně

za skupinu

ČÁST B – PŘÍSTUP ORGANIZACÍ K OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Jaké environmentální aspekty své činnosti sledovaná organizace považuje za významné a komunikuje je široké veřejnosti a zainteresovaným stranám?

☐ emise do ovzduší	☐ spotřeba energie a tepla
☐ odpadní vody	☐ spotřeba vody
☐ nebezpečné odpady	☐ spotřeba surovin
☐ ostatní odpady	☐ vliv na krajinu a biodiverzitu

Realizovala sledovaná organizace v uplynulém období (poslední 3 roky) opatření vedoucí ke snížení environmentálních dopadů své činnosti?

- ano, jaká _____

- ne neuvádí

Stanovuje a zveřejňuje zainteresovaným stranám sledovaná organizace cíle v oblasti ochrany životního prostředí?

- ano, jaká _____

- ne neuvádí

Zabývá se organizace kontrolou v oblasti dodržování platných legislativních předpisů týkajících se životního prostředí? Zajišťuje tuto funkci interní nebo externí pracovník?

- ano ne

Zveřejňuje sledovaná organizace havárie, poplatky a pokuty, které se staly nebo byly organizaci uděleny v posledních několika letech?

- ano ne

Je ve sledované organizaci zaveden systém environmentálního managementu a je tento systém součástí integrovaného systému řízení?

☐ certifikovaný EMAS	☐ necertifikovaný systém
☐ certifikovaný ISO	☐ žádný systém
☐ součást integrovaného systému	☐ nevedeno jako součást jiného systému

Ověřuje sledovaná organizace fungování systémů a procesů určených k ochraně životního prostředí pomocí environmentálních auditů?

- ano ne

Využívá sledovaná organizace v rámci řízení některý z dalších níže uvedených dobrovolných environmentálních nástrojů?

- environmentální účetnictví dobrovolné environmentální dohody
 monitoring a targeting hodnocení životního cyklu – LCA
 čistší produkce environmentální značení
 ekodesign žádné nástroje

Zajišťuje sledovaná organizace svým zaměstnancům vzdělávání orientující se také na environmentální kurzy a školení?

- ano ne

Existují ve sledované organizaci další činnosti, systémy nebo procesy, kterými přispívá k ochraně životního prostředí?

ČÁST C – IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE SLEDOVANÝCH ORGANIZACÍ

Jaká je velikost sledované organizace podle počtu zaměstnaných pracovních?

- méně než 100 osob 500 až 1 000 osob
 100 až 500 osob více než 1 000 osob

Jaká je velikost organizace podle výše obrátu zjištěného za poslední účetní období?

- méně než 30 mil. Kč 100 – 3 000 osob
 30 – 100 mil. Kč více než 3 000 osob

V jakém průmyslovém odvětví sledovaná organizace vyvíjí svoji činnost?

Ovládá sledovaná organizace nějaké další podnikatelské subjekty?

- ano ne

Příloha D – Seznam analyzovaných organizací

chemický průmysl

ČESKÁ RAFINÉRSKÁ, a.s.

webové stránky

<http://www.ceskarafinerska.cz/cz/index.aspx>

zpráva o udržitelném rozvoji

http://www.ceskarafinerska.cz/data/documents/zprava_o_udrzitelnem_rozvoji_2012.pdf

DEKONTA, a.s.

webové stránky

<http://www.dekonta.cz/>

zpráva o ochraně zdraví, bezpečnosti práce a životního prostředí

http://www.dekonta.cz/files/File/Dekonta_Vroni_zprava_HSE_2012.pdf

DEZA, a.s.

webové stránky

<http://www.deza.cz/>

zpráva o vlivu na životní prostředí

www.deza.cz/download.php?group=stranky3_soubory&id=185

FARMAK, a.s.

webové stránky

<http://www.farmak.cz/>

zpráva o vlivu na životní prostředí

http://www.farmak.cz/fileadmin/Dokumenty/zivotni_prostredi/ZPRAVA_o_vlivu_na_ZP_2012.pdf

FATRA, a.s.

webové stránky

<http://www.fatra.cz/>

zpráva o vlivu na životní prostředí

<http://www.fatra.cz/uploads/pdf/fatra-zprava-zp-2012.pdf>

LOVOCHEMIE, a.s.

webové stránky

<http://www.lovochemie.cz/>

zpráva o vlivu na životní prostředí

www.lovochemie.cz/Zelena-zprava-2011.html

PIPELIFE CZECH, s.r.o.

webové stránky

<http://www.pipelife.cz/cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a193135&klic=1k24pf>

SPOLANA, a.s.

webové stránky

<http://www.spolana.cz/CZ/Stranky/default.aspx>

zpráva o vlivu na životní prostředí

<http://www.spolana.cz/CZ/Stranky/default.aspx>

SPOLCHEMIE, a.s.

webové stránky

<http://www.spolchemie.cz/en/homepage>

zpráva o vlivu na životní prostředí

www.spolchemie.cz/Renderers/ShowMedia.ashx?id=5374a4d8-545b-478a-a67d-728a21277052

UNIPETROL, a.s.

webové stránky

<http://www.unipetrol.cz/cs/>

zpráva o ochraně zdraví, bezpečnosti práce a životního prostředí

http://www.unipetrol.cz/opencms/export/shared/.content/downloadgallery/zodpovedna-firma/UNI_HSE_2012_CZ.pdf

strojírenský průmysl

AIRCRAFT INDUSTRIES, a.s.

webové stránky

<http://www.let.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a100008234&klic=2qbvzm>

ARCELORMITTAL OSTRAVA, a.s.

webové stránky

<http://www.arcelormittal.com/ostrava/>

zpráva o společenské odpovědnosti

http://www.arcelormittal.com/ostrava/pdf/AMO_REPORT.pdf

BUZULUK, a.s.

webové stránky

<http://www.buzuluk.eu/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a224346&klic=2mj756>

EVRAZ VÍTKOVICE STEEL, a.s.

webové stránky

<http://www.evrazvitkovicesteel.com/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a800014027&klic=1ig5lh>

FERAMO METALLUM INTERNATIONAL s.r.o.

webové stránky

<http://www.feramo.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a347277&klic=b1ia03>

OSTROJ, a.s.

webové stránky

<http://www.ostroj.cz/>

zpráva o společenské odpovědnosti

<http://static.ostroj.upgates.com/7/76ojxryz2w51dd682f93c32.pdf>

ŠKODA AUTO, a.s.

webové stránky

<http://www.skoda-auto.cz/>

zpráva o udržitelném rozvoji

<http://new.skoda-auto.com/SiteCollectionDocuments/company/environment/sustainable-development/cs/sustainability-report-2011-2012.PDF>

TŘINECKÉ ŽELEZÁRNY, a.s.

webové stránky

http://www.trz.cz/web/trzocel.nsf/link/homepage_cz

zpráva o společenské odpovědnosti

http://www.trz.cz/images/CSR_zprava.pdf

ZETOR TRACTORS a.s.

webové stránky

<http://www.zetor.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a700000219&klic=vglfw8u>

ŽĎAS, a.s.

webové stránky

<http://www.zdas.cz/cs/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a177361&klic=i709ph>

potravinářský průmysl

COCA COLA HBC ČESKÁ REPUBLIKA, s.r.o.

webové stránky

<http://www.coca-colahellenic.cz/>

zpráva o společenské odpovědnosti

www.coca-colahellenic.cz/Download.aspx?ResourceId=165194

DANONE, a.s.

webové stránky

<http://www.danone.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a20861&klic=98rcp4>

HEINEKEN ČESKÁ REPUBLIKA, a.s.

webové stránky

<http://www.heinekenceskarepublika.cz/?age=more>

zpráva o udržitelném rozvoji

http://www.heinekenceskarepublika.cz/media/rozvoj/20130930_HEINEKEN_Sustainability_Report_2012_Ceska_republika.pdf

NESTLÉ ČESKO, s.r.o.

webové stránky

<http://www.nestle.cz/>

zpráva o společenské odpovědnosti

<http://www.nestle.cz/asset-library/documents/csvreport2012-cz.pdf>OLMA

PIVOVARY STAROPRAMEN, s.r.o.

webové stránky

<http://www.pivovary-staropramen.cz/cs>

zpráva o společenské odpovědnosti

http://www.pivovary-staropramen.cz/cs/spolecenska-odpovednost/zprava-o-csr-2011/Contents/0/csr_zprava_2012.pdf

PLZEŇSKÝ PRAZDROJ, a.s.

webové stránky

<http://www.prazdroj.cz/>

zpráva o udržitelném rozvoji

<http://www.prazdroj.cz/data/web/spolecenska-odpovednost-2012/>

UNILEVER ČR, s.r.o.

webové stránky

<http://www.unilever.cz/>

zpráva o udržitelném rozvoji

http://www.unilever.cz/Images/UnileverSustainableLivingPlan_Cze_tcm168-306168.pdf

VEOLIA VODA ČESKÁ REPUBLIKA, a.s.

webové stránky

<http://www.veoliavoda.cz/cs/>

zpráva o společenské odpovědnosti

http://www.veoliavoda.cz/czech-republic-water/ressources/files/1/51967,Zprava_o_spolecenske_odpovednosti_.pdf

ZNOVÍN ZNOJMO

webové stránky

<http://www.znovin.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a177440&klic=7bhx1e>

energetický průmysl

ALPIQ GENERATION (CZ), s.r.o.

webové stránky

<http://generation.alpiq.cz/>

zpráva o ochraně zdraví, bezpečnosti práce a životního prostředí

http://generation.alpiq.cz/Images/enviro-2012_tcm150-64159.pdf

CZECH COAL, a.s.

webové stránky

<http://www.czechcoal.cz/cs/>

zpráva o udržitelném rozvoji

<http://www.czechcoal.cz/cs/novinky/zprava/ur2011cz.pdf>

ČEZ, a.s.

webové stránky

<http://www.cez.cz/>

zpráva o společenské odpovědnosti

http://www.cez.cz/edee/content/file/odpovedna-firma/csrr_cz_2011.pdf

EOP, s.r.o.

webové stránky

<http://www.eop.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a700033188&klic=5b17w8>

MND, a.s.

webové stránky

<http://www.mnd.cz/ceska-republika>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a100100026&klic=2v1m5z>

OKD, a.s.

webové stránky

<http://www.okd.cz/cs>

zpráva o udržitelném rozvoji

http://www.okd.cz/files/nwr_sr_2012_cs_final.pdf

OKK KOKSOVNY, a.s.

webové stránky

<http://www.koksovny.cz/>

zpráva o udržitelném rozvoji

http://www.okd.cz/files/nwr_sr_2012_cs_final.pdf

SEVEROČESKÉ DOLY, a.s.

webové stránky

<http://www.sdas.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a102778&klic=9dovh1>

SOKOLOVSKÁ UHELNÁ, a.s.

webové stránky

<http://www.suas.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a517467&klic=682ff6>

UNITED ENERGY, a.s.

webové stránky

<http://www.ue.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a500009237&klic=4um35k>

stavební průmysl

ČESKOMORAVSKÝ CEMENT, a.s.

webové stránky

<http://www.heidelbergcement.com/cz/cs/country/home.htm>

zpráva o udržitelném rozvoji

http://www.heidelbergcement.com/NR/rdonlyres/D1590E73-B6A2-4C67-BE67-CC4766103ADC/0/Zprava_o_udrz_rozvoji_skupiny_HC_CZ_2010.pdf

EKOZIS, a.s.

webové stránky

<http://www.ekozis.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a155470&klic=9fdtba>

HOCHTIEF CZ, a.s.

webové stránky

<http://www.hochtief.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a117843&klic=9618yx>

HOLCIM ČESKO, a.s.

webové stránky

<http://www.holcim.cz/>

zpráva o udržitelném rozvoji

http://www.holcim.cz/fileadmin/templates/CZ/doc/Sustainable_Development/holcim_zprava_2009_CS_web.pdf

METROSTAV, a.s.

webové stránky

<http://www.metrostav.cz/cz/>

výroční zpráva

http://www.metrostav.cz/pdf/vyrocní_zprava/2012/rz2012.pdf

OHL ŽS, a.s.

webové stránky

<http://www.ohlzs.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a177291&klic=arx95p>

PSG, a.s.

webové stránky

<http://www.psg.eu/>

zpráva o společenské odpovědnosti

<http://www.psg.eu/data/doc/zprava-o-spolecenske-zodpovednosti-2012.pdf>

STRABAG, a.s.

webové stránky

<http://www.strabag.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a117969&klic=ueq7t5>

URSA CZ, s.r.o.

webové stránky

<http://www.ursa.cz/>

zpráva o udržitelném rozvoji

<http://www.ursa.cz/cs-cz/ursa/Documents/Udr%C5%BEiteln%C3%BD%20rozvoj%20CZ.pdf>

VCES, a.s.

webové stránky

<http://www.vces.cz/>

výroční zpráva

<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl?subjektId=isor%3a526861&klic=x5nc9w>

Příloha E – Využívání environmentálních nástrojů dle odvětví

chemický průmysl	počet organizací	% z celku
monitoring a targeting	5	50
čistší produkce	4	40
environmentální značení	2	20
ekodesign	1	10
strojírenský průmysl	počet organizací	% z celku
monitoring a targeting	3	30
hodnocení životního cyklu	2	20
ekodesign	1	10
environmentální účetnictví	1	10
potravinářský průmysl	počet organizací	% z celku
hodnocení životního cyklu	5	50
ekodesign	1	10
monitoring a targeting	1	10
stavební průmysl	počet organizací	% z celku
monitoring a targeting	6	60
environmentální účetnictví	6	60
hodnocení životního cyklu	4	40
environmentální značení	1	10
energetický průmysl	počet organizací	% z celku
monitoring a targeting	4	40
hodnocení životního cyklu	2	20
environmentální účetnictví	1	10
environmentální dohody	1	10

Zdroj: Vlastní zpracování v aplikaci MS Excel, 2013

Abstrakt

BRUNÁTOVÁ, Miluše. *Environmentální aspekty podnikání*. Diplomová práce. Plzeň: Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni, 86 s., 2014

Klíčová slova: životní prostředí, podnikání, environmentální nástroje, empirický výzkum

Tato diplomová práce se věnuje přístupům organizací k ochraně životního prostředí. V první části je za pomoci odborné literatury charakterizován vztah životního prostředí a podnikání. V další části práce jsou představeny legislativní, ekonomické a dobrovolné nástroje, kterými je možno ovlivňovat působení podnikatelských subjektů na životní prostředí. Významná část práce je věnována empirickému výzkumu, který byl zaměřen na hodnocení průmyslových podniků z hlediska dodržování legislativních předpisů a využívání dobrovolných nástrojů v oblasti životního prostředí. V závěru práce byla navržena doporučení pro průmyslové organizace, jejichž podnikání se v nezanedbatelné míře dotýká životního prostředí.

Abstract

BRUNÁTOVÁ, Miluše. *Environmental Aspects of the Business*. Diploma Thesis. Pilsen: Faculty of Economics, University of West Bohemia in Pilsen, 86 p., 2014

Key words: environment, business, environmental instruments, empirical research

This dissertation is describing the approach of the organizations towards the environment. The first part is a description of the relation between the environment and the business based quotations from nonfiction literature. The next part of the dissertation is introducing the legislative, economic and voluntary devices that are able to influence the impact of businesses onto the environment. A considerable part of the dissertation is devoted to the empirical research that was concentrating on the assessment of industrial concerns and how they follow the legislative regulations. As well its looking at the usage of voluntary devices in the environment. The final part of the dissertation is giving suggestions for the industrial concerns whose business is in large extent influencing the environment.